
PŘÍPAD UNIV. PROF. DR. JAROSLAVA PROKEŠE – CHMURNÁ KAPITOLA Z DĚJIN ARCHIVU MINISTERSTVA VNITRA

Josef Kollmann

Životní příběh – přesněji řečeno jeho závěr – druhého ředitele Archivu ministerstva vnitra a zároveň mimořádného profesora Karlovy univerzity dr. Jaroslava Prokeše patří k nejsmutnějším kapitolám v celé historii Archivu ministerstva vnitra vůbec. Když dr. Prokeš psal studii o obrozeneckém archiváři Janu Hulakovském¹, sotva tušil, že ho na závěr působení v archivu potká stejně neblahý osud. Podobnost je to až neuvěřitelná.

Osobnost dr. Prokeše je známa natolik², že se zde můžeme omezit pouze na nezbytné údaje, které mají být úvodem k hlavnímu ději. Jeho životní dráha archiváře a historika úspěšně stoupala až do roku 1945, kdy nastal zlom a konec úspěšné kariéry. Co následovalo je předmětem této studie.

Dr. Prokeš se narodil 11. ledna 1895 v Kněžicích na Poděbradsku v učitelské rodině a po absolvování reálného gymnázia v Novém Bydžově (1905–1913) vstoupil na filozofickou fakultu Karlovy univerzity a studoval obor historie – český jazyk a česká literatura, později i zeměpis. Tam se stal členem semináře profesora Václava Novotného, který měl na něho značný vliv a také určil směr jeho prvního vědeckého zájmu. Bylo jím husitství, z jehož dějin uveřejnil několik významných studií. Přestože navštěvoval i seminář profesora Josefa Pekaře, z fakulty odcházel jako člen školy Václava Novotného. Oba muže poutala k sobě vzájemná úcta, která se vyvinula v hluboké přátelství. Po složení státní zkoušky pro nižší stupeň středních škol nastoupil v roce 1917 na své první místo jako suplující profesor na gymnáziu v Berouně. Následujícího roku přešel na reálku ve Vršovicích, složil státní zkoušku pro vyšší stupeň středních škol a dosáhl doktorátu filozofie. Mladý nadějný historik se chtěl věnovat vědecké práci, pro niž však služba středoškolského učitele neposkytovala ty nejlepší podmínky. Z toho důvodu opustil učitelskou dráhu a zvolil dráhu archiváře, která slibovala lepší zázemí pro vědeckou práci. Náhoda mu přála, neboť tehdy se uvolnila dvě místa v Archivu ministerstva vnitra. Ucházel se o jedno z nich, skutečně je získal a nastoupil tam službu 1. dubna 1919. Dostal se tak do středu archivního bohatství dosud jen málo vytěženého, které poskytovalo mladému talentovanému historikovi, jemuž nechyběla zdravá ctižádost, netušené možnosti; nenalézaly se tam však prameny k tématům z oboru dějin husitského hnutí.

Přestože neměl předběžné archivní vzdělání (poskytované dosud jen vídeňským Ústavem pro rakouský dějezpyt), v archivní službě se záhy uplatnil svou pracovitostí, výkonností a organizačními schopnostmi, čímž si získal uznání ze strany vedení archivu. To se projevilo spolu se šťastnou okolností, že v archivu byla před ním volná systemizovaná místa, i rychlým služebním postupem od koncipisty (1920), přes ministerského komisaře a vrchního ministerského komisaře (1926) až po odborového radu (1928). Roku 1934 byl jmenován vrchním odborovým radou a o tři roky později povýšen na ministerského radu, což byl postup neobyčejný, jakého u nás dosud žádný archivář nedosáhl. Proto také v našem malém archivním světě vyvolával palčivou závist.

Pokud šlo o vědeckou práci, v prvních letech svého působení v archivu se ve volném čase věnoval, jakožto žák profesora Novotného, převážně dějinám husitského hnutí. Vyvrcholením tohoto studia byla práce *M. Prokop z Plzně. Příspěvek k vývoji konservativní strany husitské*, publikovaná roku 1927. Následujícího roku se tímto spisem habilitoval na Karlově univerzitě pro obor českých dějin. Rokem 1928 také končí „husitské“ období v jeho vědecké práci. Napříště se věnoval převážně novějším českým dějinám, pro něž nalézal v archivu nepřehledné množství pramenného materiálu, a archivnictví, především dějinám vlastního archivu a jeho předchůdců.

V roce 1930 ředitel archivu dr. Klicman ustanovil dr. Prokeše svým zástupcem. Protože dr. Klicman býval v posledních letech často nepřítomen pro churavost, dr. Prokeš se čím dále tím více uplatňoval při řízení archivu. K 1. červenci 1934 dr. Klicman odešel ze zdravotních důvodů na odpočinek a ředitelem Archivu ministerstva vnitra byl jmenován dr. Prokeš. Tehdy mu bylo 39 let.

Nový ředitel si byl plně vědom nedostatků archivu, nastoupil s pevným odhodláním a promyšleným programem, jak je napravit i jak uvést archiv do stavu, který by odpovídal jeho významu. Archiv nejvíce tížila celková zanedbanost, jež byla výsledkem staletého vývoje, neuspořádanost fondů, nevhodné depoty, nečistota v nich a konečně málo místa pro přijímání nového spisového materiálu.

Nedlouho po svém nástupu předložil prezídiu ministerstva vnitra obsáhlý program práce archivu na příští léta. Soustředil se v něm hlavně na tři oblasti, v nichž byly nedostatky nejtěživější. Především na uspořádání a inventarizaci archivních fondů, na pořízení alespoň jejich základního soupisu nebo přehledu o obsahu archivu, který badatelská veřejnost dosud citelně postrádala. Tento bod programu archiv začal neprodleně plnit. Byly učiněny různé kroky k uspořádání archivu, avšak slibně se rozvíjející práce po necelých čtyřech letech v podstatě uvázly v důsledku změněných poměrů, způsobených mnichovským diktátem a německou okupací. Tyto státoprávní změny se archivu těžce dotkly,

protože mu přinesly nové úkoly, jako byly zejména delimitace, spisová a archivní rozluka a jiné, např. agenda rodových dokladů. Vystěhování nejdůležitějších fondů do venkovských depotů z důvodu protiletcecké ochrany přirozeně pořádací práce do značné míry zabrzdilo, ale nezastavilo je, pokračovaly i nadále, avšak netýkaly se podstatné, starší části archivu, na níž záleželo nejvíce, nýbrž převážně novějších nedávno převzatých registratur. Z těchto důvodů i jiných nepříznivých okolností uspořádání archivu nepostoupilo tak daleko, jak si dr. Prokeš podle svého programu představoval. Přesto se věci pohnuly dopředu a za tuto krátkou dobu bylo vykonáno v tomto ohledu více než za mnoho let předtím.

Uspořádání archivu souviselo s druhým vytyčeným úkolem programu. Nebylo to nic menšího než postavení nové budovy archivu, jež by vyřešilo otázku vhodného uložení archivního materiálu i nedostatku místa. Dle zamýšleného plánu měl být do nové budovy převezen archivní materiál v uspořádaném stavu a uložený do archivních krabic, pokud možno nových. Z toho důvodu se dr. Prokeš snažil podle možností pořádací práce urychlovat, avšak to se pro nepříznivé okolnosti, jak již bylo řečeno, nepodařilo. Dr. Prokeš zásadně odmítl eventualitu adaptace dosavadní archivní budovy, neboť ji považoval za zcela nevhodnou a jakékoliv investice do ní za bezúčelné. Kromě toho jeho tížádností bylo vymanit archivní fondy z nevhodného umístění v kryptách pod kostelem sv. Mikuláše, kde se tehdy nalézala téměř polovina archivu. Jako nejracionálnější řešení otázky uložení archivu navrhl prezidium ministerstva stavbu nové archivní budovy. V tomto směru byl úspěšný. Podařilo se mu přesvědčit ministerstvo a získat je pro svou myšlenku, přestože doba hospodářské krize a zvýšených výdajů na obranu státu nebyla pro ni příznivá. Ministerstvo vynaložilo poměrně značnou sumu na zakoupení vhodného pozemku v Bubenči (1937), nato byl vypracován i schválen projekt (1939), takže se se stavbou mohlo začít již na jaře roku 1940 a skutečně se s tím počítalo, avšak pro různé administrativní překážky ze strany ministerstva obchodu a Plánovací komise pro hlavní město Prahu k zahájení stavby nedošlo ani za působení dr. Prokeše a ani nikdy potom. Bylo však nespornou zásluhou dr. Prokeše, že tuto nesnadnou věc přivedl v krátké době téměř k realizaci. Nelze mu klást za vinu, že jeho nástupci ji zcela pustili ze zřetele a o její uskutečnění se nestarali.

S oběma předcházejícími úkoly souvisel i třetí, práce na organizaci archivnictví v naší republice, kterážto citelně chyběla již od převratu, kdy se ji, jak známo, nepodařilo uskutečnit. Nová budova archivu měla mít podle dr. Prokeše zásadní význam i pro ní, protože měla být sídlem budoucího základního článku zamýšlené archivní organizace v Československé republice, Ústředního státního archivu, vytvořeného z dosavadního Archivu ministerstva vnitra, pro nějž nová budova znamenala nezbytnou podmínku. Od roku 1935 ministerstva pro

sjednocení zákonů a organizaci správy, školství a národní osvěty a vnitra, jež zastupoval dr. Prokeš, pracovala na přípravě archivního zákona. Tento zákon se pro různé protichůdné zájmy a názory, jež v našem archivnictví panovaly, rodil těžce. Jeho konečná, XIII. redakce byla hotova roku 1938, avšak pro mnichovskou krizi se již osnova na pořad jednání parlamentu nedostala. Když pak došlo ke změnám v důsledku mnichovského diktátu a zřízení Protektorátu, musela být osnova zákona podle nich upravena (neboť vycházela z organizace správy). Vznikla tak XIV. redakce, avšak dr. Prokeš už o její schválení nestál, jelikož nechtěl, aby změny vyplývající z nesvobody byly petrifikovány. Z toho důvodu nebyla nikdy schválena a publikována; dnes představuje jen historický doklad úsilí o archivní organizaci.

Mezitím vážnost a osobní prestiž dr. Prokeše ohromně vzrostla jeho neobyčejně širokou angažovaností a aktivitou, a to i v mimoarchivních oborech. Jak již bylo řečeno, od roku 1935 se stal mimořádným profesorem českých dějin na Karlově univerzitě, od roku 1932 přednášel na Státní archivní škole a roku 1942 byl po tragické smrti dr. Jenšovského jmenován ministerstvem školství jejím ředitelem. Rozsáhlá byla rovněž jeho činnost redakční. Po odchodu dr. Klicmana převzal redigování Sborníku archivu ministerstva vnitra. Kromě toho působil jako spoluredaktor Časopisu Národního musea, Časopisu archivní školy a Ročenky pro dějiny Židů v Čechách, dále byl redakčním tajemníkem a spoluredaktorem Časopisu pro dějiny venkova. Roku 1930 byl zvolen mimořádným členem Královské české společnosti nauk, roku 1936 členem Československé akademie zemědělské, Ústřední komise téže akademie pro zemědělské dějiny, správního výboru Československého zemědělského musea, místopisné komise při České akademii věd a umění, Komise pro vydávání náboženských památek při téže Akademii a Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce. Mimoto byl sekretářem Československé komise pro retrospektivní bibliografii československého tisku. Přijal členství v komisi Státního historického ústavu. Konečně je třeba uvést, že byl členem výborů četných odborných historických a archivářských organizací (Historický klub, Historický spolek, Československá společnost historická, Společnost Husova musea, Společnost Archivní školy, později Československá společnost archivní, Kruh pro studium československých dějin vojenských). Od roku 1938 vedl správu Matice české při Národním muzeu jakožto náměstek kurátora Matice, protože místo kurátora nebylo tehdy obsazeno.

Samozřejmě si nelze nepoložit otázku, jak se i při jeho nesmírné výkonnosti vyrovnával se závazky a povinnostmi spojenými s těmito četnými funkcemi a členstvími. Jisté je jen, že to dokázal. Jeho mimoslužební aktivita dokazuje, že zaujal významné místo v našem archivním, historickém a vůbec kulturním světě.

Dr. Prokešovi nebylo dopřáno, aby mohl uskutečnit své plány, jak si je při svém nástupu stanovil. Jeho archivní dílo bylo předčasně přerušeno, či spíše násilně ukončeno. Po smrti Heydricha utužili němečtí okupanti správu země a v rámci této politiky dosazovali říšské úředníky na vedoucí místa v ministerstvech a úřadech. Ty postavili do čela jednotlivých odborů; přitom nevynechali ani archiv. Koncem srpna 1942 byl dr. Prokeš odvolán a na jeho místo nastoupil od 1. září jakožto komisařský vedoucí archivní referent Úřadu říšského protektora dr. H. O. Swientek. Dr. Prokeš zůstal formálně jeho zástupcem, avšak do řízení archivu nezasahoval, ostatně k tomu neměl pravomoc. Stáhl se do pozadí, což dával dosti výrazně najevo. Přesto se snažil, pokud to bylo v jeho možnostech a silách, pomáhat českým zaměstnancům a chránit je od různých nepříjemností, které okupační doba přinášela. A rovněž se pokoušel uchránit archiv od škod. Stykům s německými nadřízenými, jež mu byly nepříjemné, se pokud možno vyhýbal. Když se chtěl nějakého nežádoucího setkání vyvarovat, náhle onemocněl.

Prvního září 1942 skončilo v dějinách archivu období, které lze nazvat Prokešovou érou, podobně jako předcházely éry Köplova a Klicmanova. Bylo to období krátké, pouze osmileté, avšak významné, protože v něm nastal zásluhou dr. Prokeše jistý obrat a počátek cesty k vzestupu. Přitom dr. Prokeš ztratil jeden rok z těch osmi let velmi vážnou nemocí.

Již po roce, v září 1943, povolali dr. Swientka do vojenské služby. Koncem roku 1944 se vrátil na své místo v archivu a záhy nato využil 50. narozenin dr. Prokeše (11. 1. 1945) k uspořádání jejich oslavy v archivu. Mělo to snad být jakési smířlivé gesto vůči české straně v době, kdy již bylo zjevné, že válka brzy skončí porážkou německé říše, a zřejmě se chtěl ukázat po svém šťastném návratu v dobrém světle a obnovit staré známosti. Zároveň chtěl asi oslavit šťastný návrat z vojny. Tato oslava, přesněji řečeno asi pětiminutová nepřipravená řeč, již dr. Prokeš odpověděl na Swientkovo zahájení oslavy, se stala po osvobození jedním z hlavních bodů obžaloby proti dr. Prokešovi.

A nyní se dostáváme k vlastnímu dramatu, které je tématem této práce. Konečně nastala toužebně očekávaná chvíle osvobození od nacistické poroby. Svědectví prokazují, že se dr. Prokeš ujal svého ředitelského místa v archivu již v první den Pražského povstání, 5. května. Avšak osvobození pro něho neznamenalo radost jako pro jásající davy, nýbrž pravý opak, ztrátu existence, abruptní ukončení jeho úspěšné archivní dráhy, učitelského působení a v neposlední řadě i nesmírné duševní utrpení. Dne 10. května 1945 se totiž k němu do archivu dostavil dr. Josef Borovička, naposledy profesor československých dějin na Masarykově univerzitě, a oznámil mu, že Česká národní rada ho rozhodnutím z 5. května pověřila zajištěním a prozatímní správou Archivu ministerstva vnitra. Zda mu dekret o tomto rozhodnutí předložil, není známo a není to ani jisté.

Dr. Prokeš to chtěl okamžitě oznámit prezídiu ministerstva, avšak profesor Borovička mu v tom prý rázně zabránil a vykázal ho z archivu. Dr. Prokeš se podrobil a archiv opustil, spoléhaje se zřejmě na podporu ze strany prezídia ministerstva, avšak v tom se, jak měl brzy poznat, mýlil. Došlo tu tedy doslova k revolučnímu převzetí moci. Je neuvěřitelné, že se nechal dr. Prokeš na základě pouhého sdělení nebo nějakého úřednického výměru nejisté validity tak snadno a bez odporu doslova vyhodit. Je také velice podivné, že profesora Borovičku podle zvyku neuvedl do nové funkce vysoký představitel ministerstva.

Důvod tohoto rozhodnutí České národní rady nebyl sdělen. Celá tato záležitost je ostatně obestřena záhadou, protože v jejím archivu se nenalézá jediný doklad o tomto rozhodnutí a tím méně o nějakém jejím jednání týkajícím se Archivu ministerstva vnitra. Sama o sobě vzbuzuje pochybnost ta skutečnost, že by Česká národní rada jednala a rozhodla o archivu právě v den začátku Pražského povstání, jako by neměla na pořadu dne naléhavější záležitosti. Vědomost o tom rozhodnutí se zakládá pouze na dopise profesora Borovičky prezídiu ministerstva vnitra z 10. května.³ Je také podivné, že Česká národní rada ani o tomto svém rozhodnutí ministerstvo vnitra nevyrozuměla. Její rozhodnutí o sesazení dr. Prokeše vzbuzuje určitou nedůvěru i z toho důvodu, že nedávno, 13. ledna, mu poslala blahopřání k padesátinám podepsané jejím předsedou. Kdyby existovaly nějaké pochybnosti o Prokešově postoji jakožto příslušníka českého národa, sotva by tak učinila.

Ministerstvo vnitra se dr. Prokeše nikterak nezastalo a rozhodnutí České národní rady přijalo bez námitek, přestože se jednalo o bezprecedentní zásah do jeho kompetence. Byla to však mimořádná revoluční doba, kdy vžitá pravidla pozbývala platnosti.

Sesazení dr. Prokeše a změna ve vedení archivu způsobily mezi jeho pracovníky nepředstavitelný otřes. Bylo to něco absurdního a zcela nečekaného; nikdo by se něčeho takového nenadál, nikdo si je zprvu nedovedl vysvětlit. Avšak brzy se ukázalo, o co se jedná. Šlo o odstranění dr. Prokeše z archivní scény za každou cenu a jako záminka mělo posloužit obvinění, že se svými styky s německými úředníky zdiskreditoval. Bylo to obvinění zcela vymyšlené, falešné, neopodstatněné a absurdní, neboť nikdo, kdo ho znal a byl s ním ve styku, nepochyboval o jeho řádném postoji během okupace. Mezi ně patřil i pisatel těchto řádků. V archivu se ovšem našly také výjimky; zejména dva archiváři z řad krajní levice pracovali horlivě a nevybíravě proti dr. Prokešovi, přestože dobře věděli, že se nikterak neprovinil, avšak oni byli účastníky spiknutí. V důsledku toho se osazenstvo archivu rozdělilo na Prokešovi zastánce a odpůrce. V archivu došlo k věru paradoxní situaci, kdy okupanty odvolaný ředitel byl sesazen podruhé za to, že s nimi údajně kolaboval.

Ve spisech je zmiňována archivní sekce České národní rady, avšak není známo, kdy vznikla, jaké byly její stanovy, které osoby ji tvořily, o čem jednala a na čem se usnesla. Není ani známo, kdy ukončila svoji činnost. Zdá se, že od ní vycházela akce či spiknutí proti dr. Prokešovi (nazveme-li to tak či onak, podstata je stejná), avšak žádný písemný doklad o tom nebyl nalezen. Je velmi nápadné a není pro to žádné vysvětlení, že se nedochovalo žádné její vyjádření proti dr. Prokešovi.

Spiknutí bylo tajně domluveno a připraveno již ke konci války. Jeho vůdčím duchem byl zmíněný prof. Borovička, bývalý zemský archivář a již před první světovou válkou náš přední archivní teoretik, který po převratu v roce 1918 vystoupil u nás s myšlenkou Národního archivu a v následujících letech se všemožně snažil o její uskutečnění. Tehdy se věc nepodařila hlavně pro odpor ze strany ředitele Archivu ministerstva vnitra dr. Klicmana. Tato myšlenka mu stále tanula na mysli. Domníval se, že nastalá revoluční doba (podobně jako tomu bylo po roce 1918) poskytuje vhodnou příležitost k uskutečnění jeho vize. Byl i se svými stoupenci přesvědčen, že největší překážku k jejímu uskutečnění představuje silná osobnost dr. Prokeše obdobně jako ji zmařil po první světové válce Archiv ministerstva vnitra v čele s dr. Klicmanem. Avšak dr. Prokeš byl považován za ještě nebezpečnějšího než dr. Klicman, a to ze dvou důvodů. Jednak jako ředitel nejvýznamnějšího státního archivu byl by nesporně prvním kandidátem na ředitelské místo budoucího Národního archivu, jednak v poslední, XIV. redakci (jejímž spoluautorem dr. Prokeš byl) se počítalo se zřízením Národního archivu; nemohl být tedy považován za prononcovaného odpůrce této myšlenky. Proto byl dr. Borovička odhodlán odstranit dr. Prokeše ze scény stůj co stůj. Jeho pohnutky byly přitom zcela idealistické a lze je pochopit, protože se jednalo o realizaci životního cíle, avšak prostředky, které k tomu zvolil, neobstojí v žádném případě po etické stránce. Nemohl si nebýt vědom, že při obviňování dr. Prokeše se jedná víceméně o pomluvy a o osobní averze. Věděl dobře, že tu nejde o kolaboraci v pravém smyslu slova; ostatně jej o Prokešově bezúhonnosti informovali i jeho stoupenci. Sám poměry v archivu neznal a věci, které o něm a o dr. Prokešovi uváděl, byla nepřímá svědectví, jež se mu donesla z druhé ruky. K prof. Borovičkovi se připojil jako druhá osoba (co do významu) spiknutí archivář hl. města Prahy a státní archivní inspektor univerzitní profesor dr. Václav Vojtíšek, nesporně velká autorita v archivním oboru. Motiv jeho účasti neznáme. Po převratu se v zápase o Národní archiv přímo neangažoval a o co se mu jednalo nyní, mohli bychom se pouze dohadovat. K nim se připojili i další Prokešovi odpůrci, jejichž svědectví budou uvedena níže.

Prof. Prokeš byl nejprve z archivu odstraněn (což se podařilo vskutku revolučním způsobem), potom bylo nutno, pokud možno co nejrychleji, prokázat

jeho údajná provinění proti národní cti. Proto nyní začala honba za sháněním na všech stranách potřebných udání, svědectví a prohlášení, která by poskytla odvodnění toho odvolání. Jako první přispěchal prof. Vojtíšek se svým prohlášením, datovaným 10. června. Prof. Vojtíšek začal proti svému kolegovi na univerzitě, archivní škole a v archivním povolání pěkně zostra a nikterak ho nešetřil; bylo to udání těžké váhy.

Jak praví, jako státní archivní inspektor pro Čechy, byť i za okupace této služby zbavený, „dozíral jsem na archivy a na chování archivářů“. Pozoroval, jak dr. Prokeš „projevuje a provádí skutky, které nejsou v souhlasu s jeho závazky úředníka státu čsl., že upadá ve zřejmé kolaborantství s Němci a jest veden snahami k osobnímu prospěchu... Nebylo mu lze upirati vědomosti, obratnost i pracovní energii, ale jeho snahy a práce nebyly řízeny vyššími snahami, rozhledem a promyšleností, nýbrž spíše ohledem na kariéru, zisk a uspokojení vlastní domýšlivosti, sebevědomí, ne-li velikášství. Pro ně dovedl i užívati prostředků zavrženíhodných, zvláště politické protekce. Aby ji měl, vstoupil do agrární strany a konal jí služby a to mu především přineslo překvapující postup“, takže se ve velmi mladých letech stal přednostou velkého úřadu a sotva 39tiletý ministerským radou. Doporučil mu (prof. V.) dr. Swientka po jeho příchodu do Prahy a poskytoval mu českou pomoc, a to proto „aby měl, jak doufal, ve Swientkovi nástroj pro své zjištěné a samovolné plány v českém archivnictví“. Připravoval osnovu archivního zákona, ale šlo mu při tom o to, aby se stal představeným budoucího Národního archivu. Křivě obvinil dr. Prokeše, že chtěl využít zřízení tzv. Protektorátu k uskutečnění archivního zákona, je-li muž měl být právě Protektorát základem. Pravý opak je pravdou. Právě z důvodu, aby se tak nestalo, nechal osnovu zákona úmyslně padnout. Také ho křivě obvinil, že „spojil své ambice a záměry s pomnichovskými ústavami“. Ostatně prof. Vojtíšek nebyl o přípravách archivního zákona dobře informován, ač zde o nich hovoří až příliš podrobně, avšak v některých bodech nesprávně a nepřesně. Zato je až příliš patrná jeho snaha ukázat dr. Prokeše v této souvislosti v co nejhorším světle. Chtěl podle něho dosáhnout pro sebe nejen I. platovou stupnici, ale žádal pro sebe dokonce zřízení nadplatové stupnice státních úředníků. Podle Vojtíška pomáhal Swientkovi při psaní článku o archivnictví v Čechách a na Moravě. „Mezi nimi se vyvinuly blízké vztahy, které se projevovaly společenskými a rodinnými styky a Prokešovými úsluhami... Korunu své práci i svým stykům s Němci nasadil dr. Jaroslav Prokeš oslavou svých padesátých narozenin, kterou připustil a jíž si patrně ve své domýšlivosti přál.“ Prof. Vojtíšek se sám té oslavy nezúčastnil, takže nebyl přímým svědkem. Ostatně celé jeho svědectví se zakládá na tom, co slyšel, nebo co se nepřímou dověděl, takže jeho průkazná cena pro obžalobu byla dosti sporná. Napadl dr. Prokeše i po odborné stránce slovy: „Nezvládl vše, měl chaos v materiálu, nepořádky v úřadě, nevě-

děl, co archiv chová, nechával jako již dříve převzaté spisy hníti v bednách nebo na hromadách.“ Posléze ho obvinil, že vyučoval pravidelně zřízence ministerstva vnitra němčině, a to ze zjištěných důvodů, kdežto že vyučování na archivní škole zanedbával.

Prof. Vojtíšek se nejen snažil snést proti dr. Prokešovi vše, co se jen mohl dozvědět, nýbrž se pokoušel získat i jiná obvinění. Tak např. obdržel svědectví vyslance dr. R. Fliedera, který obvinil dr. Prokeše, že pro archiv od likvidační komise usiloval o získání Toskánského paláce, sídla zrušeného ministerstva zahraničních věcí. O. Bauer z Archivu země České později vypověděl, že nechtěl dr. Prokeše obvinít, ale byl o vydání svědectví požádán profesory Vojtíškem a Borovičkou a že jim vyhověl.

Podle svědeckého vyjádření dr. Emanuela Janouška ze Státního zemědělského archivu usnadňoval dr. Prokeš ve snaze získat si vliv nad celým českým archivnictvím provádění archivní rozluky, ačkoli v zájmu českého archivnictví bylo, aby se rozluka neprováděla nebo pokud možno oddalovala. Podle něho pomáhal všemožně německému archiváři dr. Swientkovi. Dr. Prokeš podle Janouška využíval každé příležitosti, aby německému archiváři představoval české archiváře jako usměrněný kolektiv. Ačkoliv byl několikrát upozorněn, aby tak nečinil, ujímal se svémocně vždy slova ve jménu českých archivářů a s nedůstojnou pokorou. Podle Janouškova názoru byl pro každého archivního odborníka dr. Prokeš zjevem nejen rušivým, nýbrž přímo zhoubným. Konkrétně ho obviňoval, že podporoval akci na uspořádání klášterních archivů. Jinak kromě stereotypně se opakujícího obvinění o jeho vztahu se Swientkem nemohl uvést nic průkazného k podpoře obžaloby.

Své vyjádření končil dr. Janoušek slovy: „Každý odborník archivář, i kdyby nebylo Prokešova chování za války, musel by dnes odmítnouti jednati s Prokešem o věcech archivních a musel by žádati jeho odstranění z archivního života českého. Není ani praktickým ani theoretickým odborníkem, svými osobními vlastnostmi se vůbec nehodí za vedoucího úředníka, tím méně za ideového vůdce ústavu tak důležitého, jako jsou archivy ve svobodné republice.

Jest v zájmu českého archivnictví a jeho velkých a krásných úkolů v našem novém světě, do něhož čeští archiváři vstupují s odhodláním k práci a s velkými nadějemi, aby tento neblahý zjev první republiky, tak hlučně vystupující v tzv. druhé republice, a tak smutně se uplatňující v tzv. protektorátě, měl zůstatí nejen v čele velkého státního archivu, nýbrž vůbec mezi českými archiváři.“ Tento projev svědčí spíše o žalobci než o obžalovaném. Sotva se v celé historii našeho archivnictví nalezne koncentrováno na několika řádcích více zášti, jedu a žluči než zde. Každého, kdo znal dr. Janouška jako pána spíše žoviálního, musí hloubka jeho nenávisti k dr. Prokešovi překvapit, a to tím více, že vztahy

mezi oběma archivy (ministerstva vnitra a zemědělství) byly tradičně velmi dobré. Zřejmě se jednalo o osobní věc (se závisí v pozadí).

Proti dr. Prokešovi vystoupil překvapivě i známý brněnský historik dr. Bohdan Chudoba, v letech 1943 – 1945 úředník Rodopisného úřadu při ministerstvu vnitra, po osvobození redaktor časopisu *Obzory* a nastávající politik lidové strany, svým svědectvím o oslavě jeho padesátin. Skutečnost však byla úplně jiná, než jak ji líčí dr. Chudoba, což mohu dosvědčit, protože jsem tam šel s ním.⁴ Bylo to tedy svědectví nepravdivé.

Podle svědeckého prohlášení zmíněného zemského archivního rady dr. O. Bauera, učiněného na vyzvání archivní sekce při Zemském národním výboru, tvrdil dr. Prokeš, že hraje vůči Němcům vždy s odkrytými kartami; proto prý probíhá všecko bez incidentů a po dobrém. Že je nutné, aby vedení archivu zabránilo jakémukoliv rozladění německých badatelů nepřesnými, ledabylými a nesprávnými informacemi. Také prý přitakával dr. Swientkovi, když činil zemskému archivu výtky. Naproti tomu dr. Bauer nepodal svědectví o oslavě Prokešových padesátin, jak ho o to prof. Vojtíšek a prof. Borovička požádali.

Vyjádření prof. Borovičky vůdčí osobnosti akce proti dr. Prokešovi nese datum 10. června 1945. Vlastně to byl obžalovací spis. Při jeho vypracování použil i memorandum dr. Prokeše ze 14. května, které mu ministerstvo vnitra dalo k dispozici, což ovšem nebylo v duchu *fair play*, protože to prof. Borovičku zvýhodňovalo. Proto je Borovičkovy vyjádření zčásti i polemikou s Prokešovým memorandumem a snaží se jeho obranu vyvrátit.

Borovičkovy vyjádření má dvě části. První podrobuje kritice Prokešovu činnost po odborné stránce a dále se zaměřuje na jeho chování za okupace, zejména na styky s dr. Swientkem. Při vši účtě k prof. Borovičkovi je třeba předeslat, že on z vlastního poznání Archiv ministerstva vnitra neznal; neviděl depoty, nenavštěvoval ho, ani v něm nebádal. Proto v první části jednak reprodukuje všeobecně známé věci o vadném uložení, o nedostacích a neuspořádanosti archivu, jednak opakuje, co se doslechl z druhé ruky, a to hlavně od spojenců v archivu (kteří zčásti nesli vinu za nepořádky). Stejně se psalo o tomto archivu po první světové válce v období zápasu o Národní archiv, takže se situace opakovala. Jestliže se nyní prof. Borovička vydal na revoluční cestu za uskutečněním svého snu a chtěl proto odstranit z místa dr. Prokeše za každou cenu, nelze mu příliš vyčítat nedostatek objektivitě tím, že zamlčel Prokešovo úsilí po nápravě nedostatků. Snaze po objektivitě by nasvědčovala slova: „Nebyl-li tento program splněn v době osmi let, kdy dr. Prokeš spravoval archiv, nelze tím zatížit jen osobní konto ředitelovo; spolupůsobily zde okolnosti, jež překonat nebylo v jeho moci. Tak na příklad nezdar stanoveného programu byl spíše prohrou v závodu s časem.“ Vzápětí však záležitost neomluvitelně pře-

hnal (protože skutečnost nebyla tak hrozná), když napsal: „Ale těžce spadá na osobní odpovědnost dr. Prokeše, jestliže raději nechával plesnivěti ve vlhkých místnostech... na tisíce fasciklů velmi cenných archivních fondů od 14. do 19. století a zůstával lhostejným k zoufalému uložení vzácných písemností v kryptách pod kostelem sv. Mikuláše, než aby se odhodlal k opatření provisorních depotů...“ Tato slova nebyla něčím novým, tímto způsobem se o archivu hovořilo již po převratě v oněch bojích o Národní archiv. Tehdy hrál prof. Borovička stejnou roli jako nyní, a proč by tedy nepoužil i stejných argumentů? Nepotřeboval k tomu ani zprávy o závadném stavu archivního materiálu, které mu s největší pravděpodobností dodával dr. Čejchan. Korunu své neobjektivitě nasadil tvrzením, že za českého ředitele byl archiv v nejhorším nepořádku, kdežto jeho vnucený nástupce nejhorší nedostatky odstranil.⁵ Byl to efektní, avšak zcela falešný protiklad: Ejhle, český ředitel vše zanedbá a přijde německý představený a vše napraví! Tím Němcem mínil prof. Borovička dr. Swientka, který stál jako komisařský vedoucí v čele archivu pouze rok a čtvrt. Za tu krátkou dobu by nezvládl uvést archiv do pořádku ani kdyby to byl zázračný muž a existovaly by normální poměry. Ty však nebyly; byla to doba velmi mimořádná. Dr. Swientka na začátku ředitelování jmenovali pověřencem pro ochranu archivů proti leteckému nebezpečí, jeho působení tak hlavně vyplňovalo stěhování archivních fondů do postupně zřizovaných venkovských úschoven. V menším měřítku pokračovaly i pořádací práce podle Prokešova programu, nikoli však nejdůležitějších fondů, protože ty byly vystěhovány. Prof. Borovička napadl také přemístování starých registratur krajských, okresních i finančních úřadů a soudů do archivu. Nepochopil nebo nechtěl pochopit, že tu šlo o jejich záchranu a že při chybění archivní organizace představoval tento archiv jediné místo v našem státě, kam je bylo možno, byť jen provizorně, uložit. Kdyby je tehdy archiv nepřevzal, zcela určitě by skončily za války ve stoupě.

V druhé části svého obžalovacího spisu se prof. Borovička snažil dokázat Prokešovy přátelské styky s Němci, s nimiž se musel úředně setkávat (dr. Gerstenhauer, dr. Schieche, dr. Swientek), a že tyto kontakty přesahovaly míru nutných úředních povinností. Při jejím koncipování použil vydatně zmíněného Prokešova memoranda a snažil se co nejvíce oslabit argumenty, které dr. Prokeš na svou obhajobu uvedl. Tak např. věnoval celou stranu vyvrácení posudku Gestapa o dr. Prokešovi, že je oddaným stoupencem Benešovy éry. Také se pokoušel bagatelizovat skutečnost, že Němci sesadili dr. Prokeše z místa ředitele, a dokázat, že šlo o normální jev. V dalším se pak soustředil na jeho vztahy s dr. Swientkem a snažil se dokázat, že byly nejen přátelské, ale že mu prokazoval i služby, k nimž nebyl nucen. Dokonce že Swientkovi „pomáhal v urážlivém komandování českých archivářů“, jak pravil doslova. Jak již bylo zmíněno, autor elaborátu poměry v archivu z vlastní zkušenosti neznal a byl proto odkázán pouze na

zprávy, které dostával od svých informátorů. Přitom pro něho bylo i při jeho kritičnosti a důvtipu velmi nesnadné – ostatně jako by bylo pro každého – rozlišit pravdu od pomluv a klepů, jimiž se archivy obvykle hemžily. Také neznal dr. Swientka a nedovedl si ani představit, jak těžko se s ním vycházelo. Aby dr. Prokešovi co nejvíce přitížil, neopomenul věnovat dr. Borovička dost místa popisu podle něho „honosné a okázalé oslavy“ jeho padesátin, jíž se nezúčastnil a tudíž pouze reprodukoval zprostředkované informace. Poslední část svého elaborátu autor zaměřil na oslabení, popřípadě znevážení svědeckého prohlášení majora O. Vacka o spojení dr. Prokeše s podzemním hnutím, které mu ministerstvo vnitra dalo z neznámých důvodů k dispozici.

Vyjádření prof. Borovičky, jako ostatně vše co napsal, je po formální stránce dokonalé. Základním nedostatkem však je, že se zakládá na poznatcích z druhé ruky. Jeho průkazní hodnota byla proto pochybná a žádný objektivní soudce by je tudíž nemohl brát v úvahu. V tomto případě však nebylo vyjádření určeno pro soudce, nýbrž pro úředníky ministerstva vnitra, u nichž se nemuselo minout účinkem.

Nejradikálněji ze všech vystoupili proti dr. Prokešovi představitelé krajní levice v archivu dr. V. Čejchan a dr. J. Pachta, kteří, ačkoliv neměli předepsané archivní vzdělání a ani se nemohli vykázat nějakou vykonanou archivní prací, vystupovali zde jako suveréni v archivním oboru. Dr. Čejchan obvinil ve svém posudku Prokeše z přílišné horlivosti vůči Němcům, zejména vůči dr. Swientkovi, přičemž oslava padesátin byla samozřejmě hlavním bodem. Dále ho obvinil, že od vdovy po profesoru německé univerzity Bauerovi přijal ke koupě sbírku pergamenových listin. V dalším se pak soustředil na kritiku řízení archivu po odborné stránce. Byly to známé věci, které již v podstatě uváděl ve vyjádření prof. Borovička (nevhodnost budovy, nedostatek místností, chybění seznamu fondů, lokačního a přírůstkového seznamu, nedostatky v pořádacích pracích, nadměrné přijímání archivního materiálu, nedostatky ve skartační činnosti, v knihovně a kanceláři, osobní vztahy). Jeho snahou bylo všemožně dokázat, že dr. Prokeš není mužem na svém místě.

Dr. Pachta obvinil dr. Prokeše, že pomocí agrární strany dosáhl závratné kariéry, byv ve svých 39 letech ministerským radou a že si chtěl stavbou nové budovy archivu a archivním zákonem zajistit svrchované postavení v celém archivnictví a že rozšiřováním archivu po roce 1938 chtěl získat hodnost sekčního šéfa (stejně argumenty uváděl již prof. Vojtíšek). Dále že služebnikoval nedůstojným způsobem členům německé spisové komise dr. Gerstenhauerovi a dr. Mittisovi; že prvně jmenovanému dokonce po jeho příjezdu do Prahy zapůjčil peřiny na přespání, že upozornil Gerstenhauera na jazykové chyby v českých vyhláškách, které dal vyvěsit generál Blaskowitz při obsazení Prahy 15. března 1939, že horlivě vyučoval v úředních kursech němčiny, ačkoli ve

stejně době přednášky na archivní škole nekonal. (To jsme již také četli ve vyjádření prof. Vojtíška.) Otázkou je, jak mohl dr. Pachta vědět, zda dr. Prokeš přednášku koná, či nekoná. Dále popisuje obšírně Prokešovy podle něho přátelské styky se Swientkem a často zmiňovanou oslavu padesátin.

K oběma svým druhům by se byl jistě rád připojil i další člen skupiny „Dějiny a přítomnost“ dr. Václav Husa, aby zatížil konto dr. Prokeše dalšími obviněními. Jeho situace však byla zvláštní; měl totiž poněkud svázány ruce svým postavením za okupace.⁷ Omezil se tedy na to, že vydal prohlášení, že se ztožňuje s prohlášením dr. Pachty.

K odpůrcům dr. Prokeše se překvapivě přidal i dr. Hráský (od něho by to nikdo nečekal). Ve svém „Posudku odborné činnosti p. min. rady Prof. Dra Jar. Prokeše“ hovoří o provozních záležitostech archivu a vyjadřuje se kriticky k způsobu řízení archivu ředitelem, jemuž mimo jiné vyčítá, že ztrácel zbytečně čas vyučováním němčiny. I dnes však nelze souhlasit s jeho názorem, že „v době protektorátu se naskytl jedinečná příležitost k rozkvětu archivu“, protože pravý opak byl pravdou, jak snad ani není třeba rozvádět. Tento posudek je oproti všem ostatním nejmírnější, avšak tento dojem anuluje závěr, v němž praví, že postup i chování dr. Prokeše nebylo vedeno skutečným vnitřním poměrem k archivu, nýbrž prospěchářstvím a honbou za kariérou. Pro toto urážlivé obvinění nepřinesl však žádné důkazy.

V archivu vznikl také spis nadepsaný „Obvinění proti Dr. Prokešovi“ (č.j. VK – 20/45), který je bez data a podpisu. Autorem, i když nebyl uveden, byl nepochybně dr. Pachta. Spis má dvě části, politickou a odbornou. První část je převzata z výše uvedeného Pachtova vyjádření. Opakuje se tu i ono mlhavé obvinění, že za druhé republiky se dr. Prokeš pokoušel organizovat české historické bádání v polofašistickém duchu a vyloučil ze svých schůzí marxisty. Nepraví nic o tom, jak to činil a o jaké schůze se jednalo. Navíc obsahuje obvinění, že dr. Prokeš vystupoval velmi příkře při prohlídkách klášterních archivů a i v zemském archivu (převzato od dr. Janouška a dr. Bauera). Kdo ho znal, ví, že to nebyla pravda, protože on nikdy vůči podřízeným příkře nevystupoval. Druhá část – o nedostatcích zaviněných nekvalifikovanou správou archivu – byla převzata pravděpodobně z Čejchanova posudku, v menší míře i z ostatních posudků, uvedených výše. Oproti Čejchanovi je zde navíc obvinění, že prováděl archivní rozluku nedbale a že za ponechání České dvorské kanceláře nabídl německé straně fondy Slezsko, Lužice, Kladsko (což ovšem nebyla pravda) a že nechránil české zaměstnance před totálním nasazením. Tvrdí-li autoři tohoto spisu (po jejichž práci nezůstala v archivu ani stopa), že „Dr. Prokeš přímo zhoubně zabíjel veškerou iniciativu konceptních úředníků a snažil se je udržeti v naprosté pasivitě a přímé závislosti na sobě“, je to jen nehorázná lež. V archivu byly poměry až příliš liberální: kdo chtěl pracovat, pracoval, kdo nechtěl,

nepracoval, protože nikdo ho k práci nenutil. Snad bylo chybou ředitele, že ty druhé k práci nepřiměl.

V archivu zřízená vyšetřující komise k přešetření chování zaměstnanců za okupace nyní začala vyvíjet nátlak na některé z nich, aby svým prohlášením vyslovili souhlas s tím spisem. Zachovalo se pouze jediné souhlasné prohlášení, a to dr. J. Dostála, který však souhlasil jen s některými vyjmenovanými body. Dr. Letošník se zachoval statečně, neboť souhlas nepodepsal, zaujal však stanovisko ke všem bodům, a to tak, aby dr. Prokeše nepoškodil. Zajímavý byl jeho postřeh, že dr. Prokeš byl odváděn od činnosti v archivu a od péče o archivní život širšími starostmi archivními (organizace archivnictví, archivní zákon, stavba nové archivní budovy), přílišnou mimoarchivní zaměstnaností (univerzitní, vědeckou, redaktorskou), po Mnichově pak novými úkoly (spisová a archivní rozluka, budování nových oddělení archivu). Spoléhal se na iniciativu a zájem svých zaměstnanců. Podle dojmu dr. Letošníka v pozdějších válečných letech nechtěl řešit některé nedostatky, jichž si byl vědom, aby nemusel energičtěji nutit k práci, ponechávaje to dobře poválečně.

Zdá se, že akce na získání souhlasu potom skončila, alespoň se o ní již nezachoval ani jediný doklad.

Bývalá telefonistka Z. Filipová udala, že dr. Prokeš se o své zaměstnance vůbec nestaral, že svých styků s dr. Swientkem využíval ve svůj osobní prospěch a že spojovala jejich soukromé telefonické rozhovory. Z jejího prohlášení zřetelně vysvítá osobní averze vůči dr. Prokešovi. Bývalý vojenský gážísta R. Synek, zaměstnaný za války v archivu, si stěžoval, že se dr. Prokeš vůči podřízeným zaměstnancům choval pasivně, že je dostatečně nechránil při totálním nasazování a nebránil přílišnému nasazování, jak mohl.

Tím končí výčet hlasů proti dr. Prokešovi. Kdyby nebylo stanovisek dr. Dostála a dr. Hráského, mohlo by se oprávněně říci, že celá elita archivu stála za dr. Prokešem, závodní rada⁸ se však postavila proti němu. Když měla pohromadě již dost svědeckých výpovědí, požádala přípisem z 30. června 1945 prezidium ministerstva vnitra, aby byl dr. Prokeš okamžitě přeložen do trvalé výslužby se snížením výslužného o padesát procent, a odůvodnila tuto žádost tím, že jeho jednání vůči Němcům značně přesahovalo meze úředních povinností, že projevoval za druhé republiky i za okupace nadslužební horlivost a že pěstoval s Němci i soukromé společenské styky, k nimž nebyl nikterak nucen. Kdyby nemohlo být navrhované opatření provedeno pro nějakou překážku, navrhovala závodní rada, aby byl neprodleně suspendován.⁹

Až dosud jsme slyšeli pouze hlasy proti dr. Prokešovi, který přirozeně také nebyl nečinný. Již 14. května se obrátil na prezidium ministerstva vnitra memořandem, v němž informoval, jak se 10. května k němu do archivu dostavil prof.

Borovička a předložil mu k nahlédnutí rozhodnutí České národní rady, jež jej zmocňovalo k převzetí správy Archivu ministerstva vnitra a byl jím vyzván, aby mu tuto správu odevzdal a vzdálil se ze služebních místností archivu. Protože Česká národní rada představovala v té chvíli nejvyšší vládní autoritu na osvobozeném území Čech, podrobil se jako věrný Čech a úředník jejímu rozhodnutí, o němž byl arci uvědoměn pouze nepřímo a bez udání důvodů, a vyhověl žádostem prof. Borovičky.

V další části memoranda podal rozklad o své činnosti za Protektorátu s prosbou, aby byla co možná nejdříve přezkoumána a aby o jeho místě ředitele bylo rozhodnuto podle výsledku šetření. Již koncem října 1938 Archivu ministerstva vnitra svěřili provádění spisové rozluky s Německem a Polskem, pro niž vytvořil zvláštní oddělení, tzv. spisovou komisi. Na začátku roku 1939 byl pak k archivu připojen Ruský historický archiv a Ukrajinský historický kabinet, což se stalo bez jeho iniciativy a jen proto, že ministerstvo zahraničních věcí odmítlo koncem roku 1938 tyto archivy z rozkazu tehdejšího ministra spravovat ve svém oboru působnosti. Hned při zřízení Protektorátu, kdy se v něm počaly uplatňovat z německého rozkazu pověstné norimberské zákony, bylo při archivu ustaveno podle německého pokynu oddělení pro opatřování rodových dokladů. V téže době byl dr. Prokeš v důsledku německého diktátu o provedení archivní rozluky pověřen funkcí předsedy české archivní komise.

Současně pak počal vlastní archiv růst v souvislosti jednak s tím, že se změnou správních poměrů mu mnohé úřady odevzdávaly části svých starých registratur, jednak s jeho úsilím shromáždit v archivu dosud nepřevzaté staré historické registratury, zejména bývalých krajských úřadů, aby nepropadly na německý rozkaz zkáže při sběru starého papíru. Po velké námaze opatřil pro příval přírůstků nová skladiště v budovách v Loretánské ul. č. 6 a v tzv. Jiřských kasárnách. Tak se stalo, že archiv v krátké době vzrostl do té míry, že jeho personál stoupl až na 300 osob. Zdůrazňuje, že vnější rozmach archivu nastal bez jeho iniciativy, ba proti jeho vůli a že přijímal nové úkoly jen na rozkaz, popřípadě v zastoupení ministerstva vnitra, jako bylo např. zřízení spisové komise. Byl si přitom dobře vědom, že uvedený vnější rozvoj odvádí archiv od jeho vlastních úkolů, zejména pak, že jej tyto nové úkoly nebezpečně přivádějí v oblast německých zájmů, zcela protichůdným zájmům českým. Jako úředník ministerstva vnitra byl ovšem povinen vykonat rozkazy a pokyny, které mu toto ministerstvo ukládalo.

Nárůst agendy mu znemožnil vyřizování jednotlivostí a musel se proto omezit pouze na zásadní věci. Přitom se řídil těmito základními principy:

1. Věřil, že Protektorát je pouze přechodný stav a že Německo bude ve válce poraženo. Tímto smýšlením se netajil.
2. Zabránit rozchvácení archivních

fondů do Liberce, Drážďan, Vídně, Opavy, Vratislavi i jinam. Za těchto poměrů bylo jeho postavení krajně svízelné a kritické. Z německé strany, která znala jeho české a protinacistické smýšlení, se mu opětovně dostávalo skrytých i otevřených výhrůžek těžkými osobními represáliemi. Při otevření IX. kursu archivní školy na něj dalo Gestapo posudek, že je prononcovaný stoupenec Benešovy éry.

V době své správy archivu volil, jak praví, v méně významných věcech takovou taktiku, aby nebylo stupňováno německé nepřátelství vůči archivu a aby bylo možno zabránit škodám z českého hlediska podstatnějším, ať už rázu věcného nebo osobního. Především zachránil Archiv ministerstva vnitra před rozchvácením, jak to vymáhali jeho němečtí nepřátelé, a docílil, že extradice archiválií z archivu byla omezena. Za významný výsledek těchto snah pokládá, že fond Česká dvorská kancelář zůstal v archivu, ačkoli měl být jako přední položka německého extradičního diktátu vrácen do Vídně. Dále dosáhl toho, že požadované extradice z českých městských archivů byly omezeny jen na několik málo případů. Zabránil i jiným podstatným škodám, které hrozily českému archivnictví od ukvapených nápadů archivního referenta Úřadu říšského protektora a později komisařského vedoucího archivu dr. Swientka, s nímž vedl, jak praví, skrytý, arci nad míru obtížný a nerovný boj od počátku do konce.

Po osobní stránce usiloval, aby se stal Archiv ministerstva vnitra útočištěm pro archiváře, kteří zrušením některých úřadů a armády pozbyli při zřízení Protektorátu místa (dr. Kazbunda, dr. Matouš, dr. Šteidler, št. kpt. Kubala, št. kpt. Bednařík – legionář a št. kpt. Martínek). Snažil se pokud možno co nejdéle udržet v archivu legionáře, dále přijal dr. Dřímala, který musel odejít z městského archivu v Brně. Nechce si však připisovat tyto případy za zvláštní zásluhu. Naproti tomu se mu nepodařilo udržet dr. Hráského, úsilí o záchranu dr. Jenšovského nebo o pomoc dr. Fridolínovi Macháčkovi bylo marné. Ať již byly výsledky jeho snažení kladné nebo záporné, vždy chtěl pomoci českému člověku nebo české věci. Dále se šířeji rozepsal o aféře vzniklé v souvislosti s ukrytím materiálu Vojenského zeměpisného ústavu v archivu.

Začátkem září 1942 byl na pokyn Úřadu říšského protektora zbaven vedení archivu a do jeho čela se postavil zmíněný dr. Swientek, kterého zastupoval od září 1943 dr. Joachim Prochno. Denní styk s oběma německými správci archivu byl pro něho skutečným duševním martyriem. U dr. Swientka bylo možno v české věci ledacos případ od případu dosáhnout, aniž tím zadával české cti. Byl to však zároveň muž nesnesitelného a krajně urážlivého chování vůči pracovníkům archivu, včetně dr. Prokeše. Jeho poměr k dr. Swientkovi byl od počátku, jak pravil, navenek korektně chladný, avšak uvnitř naplněný nedůvěrou, již plně vybuchnout bránila obava před škodami, které by z toho archivu vplynuly. Swientkův zástupce dr. Prochno byl co do formy muž poněkud slušnější,

o to však nebezpečnější svou záludností a rozhodně protičeským smýšlením. Vztah dr. Prokeše k němu byl ještě před jeho komisařským správčovstvím napjatý a za pět čtvrtí jeho správčovství archivu došlo mezi nimi k několika zvláště prudkým konfliktům.

V době Swientkova i Prochnova komisařského správčovství, tj. od září 1942 do převratu, byl dr. Prokeš zbaven nejen jakéhokoli vlivu na vedení archivu, nýbrž mu byla odnímána možnost dozvídat se přímo o agendě archivu, přitom byl však činěn odpovědným za vše, co se oběma německým vedoucím nelíbilo. Má zato, že o svém pokořování, jehož se mu tak často a takovou měrou dostávalo, nehovořil příliš často se svými kolegy také z toho důvodu, aby napětí, které vládlo mezi českými pracovníky, nevybuchlo otevřeně. Své zásadně odmítavé stanovisko vůči německému režimu, jímž tolik trpěl mravně a duchovně, ovšem před nikým netajil a otevřeně je projevoval.

Zatím se snažil, pokud to bylo v jeho silách a dokud správa archivu spočívala v jeho rukách, o zdárné pokračování vnitřní archivní práce, k níž byly položeny pěkné základy všemi kolegy v letech 1934–1938. Stejně úsilí vynakládal opačným směrem, totiž aby činnost archivu namířená do budoucí nové doby nebyla matena a mařena zásahy dr. Swientka, který se hrubě vměšoval nejen do záležitostí archivu, ale i do soukromého života mnohého z jeho pracovníků. Jako by dr. Prokeš tušil, co vše se mu bude vyčítat, zmiňuje se o tom, že nesouhlasil s přenesením muzejního archivu do Archivu země České, čemuž nemohl zabránit, ale že alespoň prosadil, aby nebylo provedeno rozebrání muzejního archivu na podkladě provenienčního principu.

Pod datem 26. května poslal k tomuto memorandu dodatek, v němž hovořil podrobněji o své činnosti v době nesvobody. Uváděl, že v prvních dnech po 15. březnu 1939 zachránil Ruský historický archiv a Ukrajinský historický kabinet před Gestapem, které se chtělo obou archivů zmocnit, zachránil ze skladů zrušeného ministerstva zahraničních věcí v Černínském a Toskánském paláci velké množství publikací a kancelářských zásob, ochránil před zničením veškerou komunistickou literaturu, pokud byla soustředěna u ministerstva vnitra; při akci sběru starého papíru dosáhl toho, že do úředních předpisů o této věci bylo vsunuto nařízení, že registraturní materiál může být odevzdán do sběru pouze po předchozí prohlídce a schválení Archivem ministerstva vnitra. Dále odnímal tomuto sběru materiál tím, že ho jako archivně důležitý přijímal do archivu. Tak zachránil osobně mimo jiné registraturu ministerstva veřejných prací, která byla určena ke zničení, zabránil rozsáhlé skartaci u krajského soudu v Praze a skartaci ministerstva sociální péče v tomto duchu protahoval a nedokončil. Velké registry okresních soudů dal převést do archivu a rovněž zabránil skartaci prezidiální registry okresního úřadu v Pardubicích. Obdobně postupovali i ostatní pracovníci, takže německému režimu bylo tímto způsobem

při sběru starého papíru odňato velké množství materiálu. Z jeho popudu pečoval německý vedoucí archivu dr. Swientek o záchranu cenných klášterních archivů a lobkovického archivu v Roudnici.

V dalším se pak ještě vrátil k působení německého komisařského vedoucího. Oproti memorandu je jeho soud o něm v dodatku mírnější. Práví, že mnohé, co vykonal v době německé vlády ve prospěch české věci a osob, mohl vykonal s podporou nebo za tichého souhlasu dr. Swientka, jehož se mu postupně podařilo získat pro českou věc, aniž by tím ani v nejmenším zadal české národní cti, hrdosti a povinnosti. Dr. Swientek byl sice nesnesitelného a urážlivého osobního chování (i vůči dr. Prokešovi), nebyl však nacistického smýšlení. Znal Prokešův protinacistický a protiněmecký postoj, věděl z příznaků i denunciací o obdobném mínění většiny zaměstnanců archivu, přitom však nevydal ani jediného českého člověka perzekuci. Byl to „pes, který sice velmi štěkal, ale nikdy nekousl“, který se v mnohých případech postavil na české stanovisko po stránce věcné a osobní, aniž za to vyžadoval nějaké loyality k německé říši. Až do Swientkova příchodu nebyly v archivu (kromě kanceláří Němců dr. Blaschky a dr. Zechela) umístěny obrazy Hitlera a dr. Háchy. Byly vyvěšeny až po Swientkově příchodu, za což se tento omlouval, že to musel učinit s ohledem na německé strany a úředníky, od nichž byl udán a vyšetřován pro své české stanovisko. „Zdůrazňuji“, uzavírá dr. Prokeš, „že mé styky s dr. Swientkem neměly na mé české revoluční stanovisko nejmenšího vlivu a že jím bylo naopak usnadňováno a umožněno v mnohém uplatnit se skutkem“.

Dne 13. července převzal právní zastoupení v Prokešově záležitosti dr. Karel Ziegler. Tím se jeho obrana dostala do odborných rukou a také začala neprodlečně aktivně vystupovat. Dr. Ziegler požádal 17. července závodní radu archivu, aby mu byla ve smyslu obvyklých zásad správního řízení sdělena obvinění dr. Prokeše, tvořící základ vyšetřovací činnosti závodní rady, dále aby mu byla povolena lhůta k podání vyjádření na vznesená obvinění a k provedení protidůkazů a konečně, aby věc byla předložena k odhlasování plenární schůzi veškerého osazenstva archivu v případě, že by závodní rada podala meritorní návrh prezídiu ministerstva vnitra. Závodní rada žádost odmítla s odůvodněním, že je předčasná a že dr. Prokešovi bude dána možnost obhajoby před očistnou komisí, jež má být zřízena.

Jako doplněk svých memorand z 14. a 26. května poslal dr. Prokeš 28. července prezídiu ministerstva sedmáct písemných svědectví o tom, „jak jsem již od konce října 1938, zvláště pak v době německé okupace, a to i v době svého odstranění z úřadu po dosazení německého komisařského správce archivu v září roku 1942, účinně chránil vzácné písemné památky československé a jak chránil jsem všestranně zájmy spolehlivých českých zaměstnanců archivu ministerstva vnitra a konečně se snažil, pokud bylo v mých silách, chránit zájem čes-

kých stran, které se na archiv a nebo na mne osobně ve svých záležitostech obracely“.¹⁰

Dále v tomto dopise dr. Prokeš uvedl, že 10. května došlo následkem neinformovanosti České národní rady k faktickému převzetí správy Archivu ministerstva vnitra profesorem dr. J. Borovičkou na základě předloženého dopisu, kterým se pověřuje správou Archivu ministerstva vnitra. Dr. Prokeš sám nedostal žádné vyrozumění od České národní rady o tomto opatření. Podle informace od prof. dr. Alberta Pražáka, který byl na mu prof. Borovičkou předloženém přípisu podepsán, spočívalo rozhodnutí České národní rady na nedorozumění a neinformovanosti o stavu věci. Profesor Pražák mu řekl, když se ho později na tuto věc tázal, že nebyla tak myšlena, a omlouval se, že si vůbec neuvědomil, že jde přitom o něho (dr. P.) a že měl představu, že úkolem prof. Borovičky bude jen zachytit písemnosti německých úřadů a že byl tedy na omylu. Výslovně přitom sdělil, že by proti němu (dr. P.) nebyl nikdy vystoupil, poněvadž z několika rozmluv, které spolu za okupace měli, poznal, že je dobrým Čechem revolučního smýšlení a že v tom smyslu také dodatečně telefonoval přednostovi prezidia ministerstva vnitra dr. Holdíkovi.

Z toho vyplývá, že opatření České národní rady se nemínilo dotknout úředního postavení dr. Prokeše, který je dosud podle platných předpisů řádně a platně jmenovaným ředitelem Archivu ministerstva vnitra. Nebyl z úřadu propuštěn ani suspendován. Funkce dr. Borovičky nemá v platných předpisech o organizaci ministerstva vnitra žádnou oporu, uvádí dr. Prokeš. Závodní rada archivu navrhuje jeho suspensi z úřadu z důvodů jemu neznámých a jak se zdá, závodní radou teprve hledaných, které nemohou mít nikdy takovou váhu, aby vyžadovaly jeho, třebaš jen dočasné, odstranění z úřadu.

V závěru svého dopisu dr. Prokeš požádal prezidium ministerstva, aby bylo zrušeno správcovství archivu prof. Borovičkou a aby bylo vyšetřeno, jak došlo k ustanovení prof. Borovičky správcem archivu a konečně aby bylo zavedeno příslušné šetření proti prof. Borovičkovi pro způsob a obsah jeho intervence u prof. Alberta Pražáka.

Prezidium na tento dopis, pokud je známo, nikdy neodpovědělo. Zřejmě již připravovalo své řešení, jímž mělo být nejspíše penzionování obviněného. Je jisté, že se koncem července na ministerstvu shromáždila vyjádření obou stran, která si ovšem protiřečila a jedna vyvracela druhé. Ministerstvo stálo před nsnadným úkolem, jak tuto záležitost spravedlivě rozhodnout. Bylo zde tvrzení proti tvrzení, a takové věci rozsoudit je těžké i pro soudy. Věc by nepochybně potřebovala ještě další šetření, na to však již nebyl čas.

Dne 14. srpna 1945 prezidium ministerstva došlo k tomuto závěru: Dr. Prokeš udržoval s německými úředníky, které musel považovat v době nsvobody

za své představené, mimoslužební styky a prokazoval jim určité úsluhy, které v očích českých zaměstnanců byly nesporně kompromitující, že však nelze tvrdit, že by tím sledoval své vlastní zájmy a že se mu za okupace nedostalo žádné osobní výhody, ba naopak že byl zbaven vedení archivu. Jeho tvrzení, že se hlavně snažil chránit archiv, kde po dlouhá léta pracoval, se zdá být velmi pravděpodobným. Z mnoha svědeckých výpovědí i z nepopřené skutečnosti, že byl účasten na revolučním podzemním hnutí, je nutno vyvodit, že zůstal dobrým vlastencem a spolehlivým Čechem a že konkrétní skutky ke škodě české národní věci nevyšly najevo. Podle prezidia ministerstva nelze nedostatky v organizaci a uspořádání archivu výhradně přičíst na vrub dr. Prokeše, že zajištění budovy a personální vybavení nebylo plně v jeho moci a že pokud jde o nedostatečné zaopatření uskladněných archiválií nutno případné zavinění hledat též u úředníků pověřených bezprostřední správou depotů. Dále, že nesoulad, jakož i názorové rozpory v otázce vedení archivu, mezi dr. Prokešem a částí jeho přidělených zaměstnanců, jak vyšly najevo při této příležitosti, jsou, jak se zdá, takové povahy, že jeho další působení v archivu nebude – alespoň na dohlednou dobu – dobře možné. V závěru rozhodnutí se pravilo, že celkový výsledek řízení nedává zatím bezpečný podklad pro navrhované kárné opatření – suspensi – a že by proto bylo účelné až do provedení očištné akce, nechat dr. Prokeše na dovolené.¹¹

Prezidium tedy navrhovalo šalamounsky rozhodnout věc tímto kompromisním způsobem, který ovšem nemohl plně uspokojit ani jednu ze zúčastněných stran, protože vyhovovalo jen částečně jejím požadavkům. Pro dr. Prokeše představovalo, vzhledem k zaujatosti proti němu a té revoluční době, v níž bylo možné všechno, celkem přijatelný výsledek, protože jej neprohlášovalo za kolaboranta, odborné výtky proti jeho řízení archivu byly odmítnuty, nebyl ani penzionován, ani propuštěn. Na druhé straně musel být velmi zklamán, že jako člověk bez viny a bezúhonný nebyl plně rehabilitován a nevráceno mu jeho místo ředitele archivu. Nepřátelská strana naproti tomu musela být nespokojena, protože se jí přes velké úsilí nepodařilo znemožnit ho politicky i odborně a smést ho navždy do propadliště, jak si to přála. Zatím byl odstraněn jen prozatímně a v jejích očích představoval pro ni stále nebezpečí.

Ostatně i navrhované řešení ministerstvo zamýšlelo jako dočasné, jak naznačilo zmínkou, že s definitivním rozhodnutím počká až do provedení očištné akce. Ke zřízení očištných komisí bylo zatím ještě daleko.

Uvedeným návrhem věc neskončila, jak by se dalo předpokládat; s jeho schválením se otálelo a jednání pokračovalo. V rozhodující fázi, která proběhla v druhé polovině září, projevila nepřátelská strana větší aktivitu. Prozatímní správce archivu dodal mezitím další materiál, nepochybně přitěžující dr. Prokešovi; dnes již nelze zjistit jeho obsah, protože se na ministerstvu ztratil. Dále

zpravodajský odbor ministerstva dodal zprávu o svém dalším šetření, jež se rovněž nedochovala, ale není třeba pochybovat, že byla rovněž nepříznivá. Nevýhodou dr. Prokeše bylo, že s těmito materiály nebyl seznámen a že tudíž nemohl podat repliku. Pro něho to byl nerovný boj. Do záležitosti zasáhl nečekaně sám ministr vnitra Václav Nosek. Na čí popud nebo nátlak tak učinil, zůstává obestřeno záhadou. Nějakou osobu nebo skupinu či organizaci v pozadí lze v každém případě předpokládat, protože on se tehdy o archiv nestaral a osobně ani nemohl nic mít proti dr. Prokešovi. Dne 30. září 1945 vydal příkaz, aby byl dr. Prokeš z moci úřední přeložen do trvalé výslužby dnem 30. září 1945.¹² O týden později ještě blízký přítel dr. Borovičky ministr Hubert Ripka požádal svého kolegu Noska, aby dr. Prokeš nebyl rehabilitován a nebylo mu dovoleno vrátit se na své místo.¹³

Penzionovat dr. Prokeše okamžitě, jak zněl ministrův příkaz, nebylo možné, protože to odporovalo zákonným předpisům a vyžadovalo zachování zákonného postupu. Ostatně v tomto případě přeložení dr. Prokeše do trvalé výslužby nepředstavovalo ani podle platných předpisů jednoduchou záležitost, protože mu do plné výslužby chybělo ještě osm let.

První předepsaný krok k penzionování ministerstvo vnitra učinilo přípisem z 26. září 1945, jímž se mu oznámilo, že ho zamýšlí přeložit z úřední moci do trvalé výslužby podle § 12 vládního nařízení č. 420/1942 Sb. a podle vl. nař. č. 261/1944 Sb. Důvody neuvedlo.

Ministerstvo použilo pověstného paragrafu 12 vládního nařízení č. 420, což bylo zvláště nedůstojné a nemorální, protože za okupace sloužil k perzekuci českých veřejných zaměstnanců považovaných za politicky nespolehlivé nebo prostě nepohodlné, poněvadž umožňoval penzionovat je, aniž měli vyslouženo potřebná léta a aniž dosáhli předepsané hranice 60 let, a to bez uvedení důvodu, prostě, jak se udávalo, pro zjednodušení správy. V té době se vše, co pocházelo z doby okupace příkře odmítalo a zatracovalo. V tomto případě, když se jednalo o obejití práv zaměstnance zaručených zákonem, ministerstvo použilo okupantské nařízení. Zdá se však, že jinou legální možnost k předčasnému penzionování nemělo. Přitom, chtělo-li dosáhnout svého, muselo si pospíšet, protože toto vládní nařízení platilo pouze do konce roku 1945.

Proti tomuto výnosu podal dr. Prokeš prostřednictvím svého advokáta námitky. Podle služební pragmatiky je úřad, který zamýšlí někoho přeložit do výslužby, povinen sdělit mu důvody. To se v tomto případě nestalo a v tom je podstatná vada řízení. Tím byl připraven o právo, aby důvody, jež má ministerstvo pro zamýšlený krok, mohl vyvrátit a podat věcné námitky proti připravovanému přeložení do výslužby. Jeho obhájce požádal závodní radu archivu o vysvětlení a sdělení důvodů, resp. obvinění, o která opírala své stanovisko

proti dr. Prokešovi. Závodní rada odpověděla, že není kompetentní k tomu, aby poskytovala možnost obhajoby.

Dr. Prokeše se hluboce dotklo faktické sesazení a vyhození z úřadu prof. Borovičkou. Jak uváděl, úkolem prof. Borovičky bylo podle sdělení tehdejšího předsedy České národní rady prof. Alberta Pražáka výlučně zajišťování archivů, což neznamenalo, že by měl právo sledovat vedlejší zájmy, vyhazovat české lidi a ujímat se jejich funkcí. Je bezpodmínečně nutno vyšetřit tento případ a cestou správního opatření ve smyslu disciplinárního řádu proti prof. Borovičkovi odstranit vliv na jemu fakticky podřízené zaměstnance archivu. Jestliže má být dosaženo účelu očištné akce ve veřejné správě, musí se postupovat objektivně a naprosto spravedlivě bez osobního zaujetí a prosazování vedlejších zájmů. Není neznámo, že prof. Borovička již dříve projevoval snahu vstoupit do služeb Archivu ministerstva vnitra a že se mu to nepodařilo. Proto využil vhodného momentu 10. května 1945, aby se ujal správy tohoto archivu, aniž by byl jmenován obvyklou řádnou cestou. Po vypuzení dr. Prokeše ze správy archivu, které profesorovi Česká národní rada ani nenařídila, takže ani za revoluce k němu práva neměl, prof. Borovička setrval v archivu *via facti* a jeho správou se vyvinuly poměry v archivu (třebas bez jeho přičinění) tak, že na upevnění této uzurpované pozice bylo třeba zdůvodnění křivým obviňováním dr. Prokeše z prohřešků proti národní cti. Je lidsky pochopitelné a z poměru faktické podřízenosti vysvětlitelné, že se najdou vždy lidé, kteří se řídí zásadou, že účel svěťí prostředky. Proto při provádění očištné akce si nelze počínat tak, aby úředníci státně, národně, politicky i sociálně spolehliví byli odstraňováni za tím účelem, aby se na jejich místa dostali lidé nezpracovaní, sledující osobní zájmy prosazované za každou cenu a přes mrtvolu druhých.

Dr. Prokeš podal 15. října 1945 u prezidia ministerstva vnitra přihlášku k nástupu činné služby podle nedávno vydaného dekretu prezidenta republiky č. 53/1945 Sb. ze 17. srpna 1945 o odčinění křivd čs. veřejným zaměstnancům, protože byl v době nesvobody poškozen na svých právech v souvislosti s politickými poměry. Stalo se to tím, že byl výnosem prezidia ministerstva z 29. srpna 1942 zbaven s okamžitou platností svého úředního postavení jako ředitel archivu a nahrazen v této funkci německým komisařským vedoucím. Ministerstvo na tuto přihlášku vůbec nereagovalo; ba naopak se zdá, že v jejím důsledku svůj postoj vůči němu ještě více utvrdilo.

Nejen že nepomýšlelo na jeho aktivování, naopak řízení proti němu urychlilo a výnosem z 21. listopadu 1945 přeložilo dr. Prokeše s odvoláním na § 12 vládní nařízení č. 420/1942 a č. 261/1944 do trvalé výslužby. Jeho námítky proti výnosu z 26. září podané 11. října odmítlo s odůvodněním, že byly předloženy po uplynutí lhůty.

Dr. Prokeš podal 1. prosince prostřednictvím svého advokáta rozklad proti penzijnímu výnosu, v němž dokazoval, že rozhodnutí o penzionování i jemu předcházející řízení je zmatečné, protože trpí podstatnou vadou procedury spočívající v tom, že nebylo vůbec přihlédnuto k jeho námitkám proti výnosu z 26. září. Požadoval tudíž, aby byl revokován dosavadní postup v této věci a aby byl výnos o penzionování z 21. listopadu zrušen.

Ministerstvo odpovědělo výnosem z 15. prosince. Uznalo sice, že řečené námitky byly podány ve lhůtě, avšak po meritorní stránce je odmítlo jako neodůvodněné. Dále uvedlo, že tím, že ve zmíněném výnosu z 26. září bylo výslovně poukázáno na ustanovení § 12 citovaného již vládního nařízení, je jasně naznačeno, že zamýšlené opatření se provádí v rámci zjednodušení správy, neboť, jak uvedlo doslova, „vzhledem ke změně, která byla provedena ve vedení archivu ministerstva vnitra, není pro Vás v oboru ministerstva vnitra vhodné uplatnění“.

Podle tohoto výkladu dr. Prokeš nebyl tedy penzionován z politických důvodů nebo pro nějaké provinění proti národní cti, nýbrž kvůli „zjednodušení správy“, což byla vždy kouzelná formule k snižování personálního stavu nebo odstraňování nepohodlných zaměstnanců.

Dr. Prokeš se však nevzdával. Dne 25. ledna 1946 podal u Nejvyššího správního soudu stížnost proti výnosům ministerstva vnitra z 21. listopadu a 15. prosince 1945 (o přeložení do výslužby a o zamítnutí námitek proti tomu). Vytykal jim vady v řízení a nezákonnost. Závad v řízení se vyskytla celá řada a podle tvrzení stěžovatele byly podstatného rázu, neboť způsobily újmu jeho zákonným právům a jsou proto důvodem ke zrušení napadených rozhodnutí a výnosů ministerstva vnitra. Ministerstvo ani nezkoumalo skutkovou podstatu jím uváděného důvodu „zjednodušení správy“, třebaže bylo relevantní pro zjištění potřeby jeho předčasného penzionování z moci úřední za účelem zjednodušení správy. Napadenými výnosy ministerstvo jen petrifikovalo přítomný nezákonný stav ve vedení archivu. Proto stěžovatel žádá, aby bylo zjištěno, zda ona tvrzená „změna“ ve vedení archivu se stala za zachování všech forem správního řízení a zejména dekretu prezidenta republiky č. 53/1945 Sb. nebo zda bez ohledu na právní řád. Protože onu tvrzenou změnu žalované ministerstvo ve své kompetenci dosud ještě vůbec neprovedlo a bez penzionování stěžovatele ani provést nemůže, došlo právě k vydání těch rozhodnutí o penzionování, jimž však v tomto případě chybí právní důvod.

Nezákonnost napadených rozhodnutí spočívá podle stěžovatele hlavně v tom, že se opírají pouze o ustanovení § 12 vládního nařízení č. 420/1942, které odporuje demokratickým zásadám československé ústavy a nemohlo být proto recipováno ústavním dekretem ze dne 3. srpna 1944 o obnovení právního

pořádku. Použití tohoto ustanovení je tudíž nezákonné. V závěru své stížnosti dr. Prokeš požádal jmenovaný soud, aby obě rozhodnutí ministerstva vnitra zrušil v celém rozsahu pro podstatné vady řízení a pro nezákonnost.¹⁴

Mezitím byl vydán dekret prezidenta republiky č. 105/1945 Sb. ze dne 4. října 1945 o očistných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců v době nesvobody, takže se očekávaná očistná akce mohla plně rozjet. Bylo rozhodnuto, že pro pracovníky ministerstva vnitra bude příslušná očistná komise při Zemském národním výboru. Vzápětí byl vydán dekret prezidenta republiky č. 138/1945 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti, tzv. malý retribuční dekret; mělo se jednat o vážnější provinění, pokud se na ně nevztahoval tzv. velký retribuční dekret. Tímto dekretem se stanovilo, že „kdo v době zvýšeného ohrožení republiky nepřístojným chováním urážejícím citění českého nebo slovenského lidu vzbudil veřejné pohoršení, bude potrestán – nejde-li o trest soudně trestný – okresním národním výborem vězením do jednoho roku nebo pokutou do 1 000 000 Kčs, veřejným pokáráním či dvěma nebo všemi těmito tresty“. Jak je vidno, stát dal v tomto případě politickým úřadům bezprecedentním a neslýchaným způsobem právo dosud vyhrazené jen nezávislým soudům uvrhnout občany do vězení za obvinění tak mlhavého rázu, že „vzbudili veřejné pohoršení“. Přitom tento pojem nebyl právně definován.

Tím, že se dr. Prokeš nechtěl smířit se svým penzionováním a tiše odejít, jak se od něho čekalo, zkrátka že kladl odpor, popudil proti sobě ministerstvo vnitra, které nyní zřejmě usoudilo, že je nutno udolat ho stůj co stůj. Samozřejmě si uvědomilo, že oba jmenované prezidentské dekrety mu poskytují netušené možnosti. Při shánění přitěžujícího materiálu neváhalo ani použít samého dr. Swientka, který byl tehdy držen ve věznici na Pankráci. V lednu 1946 ho dal vyslechnout pracovníky zpravodajského odboru. Vypověděl o svých stycích s dr. Prokešem za svého pobytu v Praze, že ho navštívil s manželkou asi třikrát, dr. Prokeš s manželkou jeho asi dvakrát, že měl k němu plnou důvěru a nic mu nezatajoval, že na jeho návrh byli vybráni dva pracovníci k totálnímu nasazení, že slavnost k padesátinám uspořádal on (dr. S.) a že dr. Prokeš ve své řeči ho označil za dobrého člověka, který udělal mnoho pro archivy v Čechách a na Moravě. Nezdá se, že by tato výpověď příliš obžalobě posloužila nebo že by odhalila nové skutečnosti.

Dne 7. března 1946 byl na ministerstvu vnitra v zpravodajském odboru proveden výslech dr. Prokeše (provedl ho též referent, který vyslýchal dr. Swientka). Byv dotazován na své společenské styky s dr. Swientkem, o nichž mluví prohlášení dr. Vojtíška i jiných svědků, uvedl, že měl byt v budově archivu naproti vchodu do jeho úřední kanceláře, že několik Swientkových „návštěv“ bylo vynucených prostě tím, že dr. Swientek se náhle objevil bez ohlášení či pozvání v jeho bytě. Tento bývalý komisařský vedoucí archivu vnucoval své

návštěvy i jiným pracovníkům archivu a tato jeho „vlezlost“ byla ostatně notoricky známa celému archivu. Ryze společensky a dobrovolně se s ním nikdy nestýkal. Nebylo mu známo, že dr. Swientek byl funkcionářem NSDAP a SA a že byl ve spojení se Sicherheitsdienstem. Tvrzení dr. Swientka, že k němu měl plnou důvěru a že před ním nic nezatajoval, rozhodně odmítá. On (dr. P.) ze své strany nikdy k němu důvěru nepocíťoval a nikdy se podle toho nechoval. Spoléhat se na něj mohl dr. Swientek jen po stránce odborné, protože archivnictví příliš nerozuměl, rozhodně mu však nevěřil po politické stránce a on mu tento obojaký přístup plnou měrou oplácel. Neví nic o tom, že by dr. Swientek někdy řekl, že je více než jeho přítel; před ním nikdy toto tvrzení neproněsl. Pokud se se Swientkem stýkal, snažil se svých kontaktů využít v zájmu celistvosti Archivu ministerstva vnitra, která byla zvláště v prvních letech Protektorátu ohrožena, jakož i českých zaměstnanců archivu a českých stran, které hledaly v archivu pomoc. Nebylo mu vůbec známo, že podnět k oslavě padesátin vyšel od dr. Swientka. Kdyby to byl věděl, určitě by se té oslavě vyhnul, jako to učinil v mnohých jiných případech. Že byl dr. Swientek iniciátorem té oslavy, se dozvěděl až po převratu. Není pravda, že by dr. Swientkovi prohlásil, že je naším člověkem ve smyslu národním, nýbrž řekl, že nám stojí svým slezským původem blíže již vzhledem k tomu, že Slezsko bylo dříve součástí zemí České koruny.

Tvrzení, že projevoval obzvláštní horlivost při vyučování němčiny, popírá jako nesprávné. Při tom vyučování měl jako učitel vždy jen snahu, aby ti, které vyučoval, složili později povinnou zkoušku z němčiny a aby nebyli případným propadnutím při ní existenčně poškozeni. Že během vyučování němčiny neprojevoval obzvláštní horlivost a naopak je vedl v protiněmeckém duchu, dosvědčují připojená svědectví. Jak postupoval při zkouškách z němčiny, dokládají další svědecká prohlášení, jež jsou přiložena. Dále odmítá co nejrozhodněji tvrzení, že by někdy vyhrožoval úředníkům zemského archivu pro sabotáž. Rovněž popírá, že by kdy říkal, že je pro loyaltitu a otevřené karty s Němci. Od roku 1939 byl spolu s majorem Vackem členem vojenského hnutí odporu a svými skutky prováděl pravý opak přednesených výroků.

Dále vysvětluje, jak to bylo s doporučujícím dopisem od tajného rady dr. Gerstenhauera (vedoucího německé spisové komise), který se mu v několika svědeckých výpovědích protivné strany kladl k tíži. Tehdy se jednalo o služební cestu dr. Prokeše do Berlína ve věci spisové rozluky; tato cesta byla podniknuta v českém zájmu. Dr. Gerstenhauer mu dal o své vůli doporučující dopis na příslušného referenta na říšském ministerstvu vnitra. Při jeho odevzdávání mu řekl, že ho musel vychválit, aby byl v Berlíně příznivě přijat. K zapůjčení „peřin“ dr. Gerstenhauerovi, což představovalo jeden bod obžaloby doložený několika svědeckými výpověďmi se vyjádřil, že ve skutečnosti se nejednalo

o peřiny, ale o polštář a přikrývku zapůjčené k přespání a že tato záležitost souvisela úzce s aférou Vojenského zeměpisného ústavu. Jeho tehdejší velitel dr. Čermák požádal po německém vpádu (15. 3. 1939) dr. Prokeše, aby v archivu ukryl před Němci 12 beden cenného materiálu (přístroje a písemnosti). Dr. Prokeš vyhověl a materiál byl uschován v kapli Sacré-Coeur, kterou archiv tehdy používal jako depot. Začátkem roku byla věc vyzrazena udavačem Gestapu, jež ji začalo vyšetřovat a materiál v archivu nalezlo. Tehdy hrozilo dr. Prokešovi a pracovníkům, které pověřil uschováním materiálu, zatčení. V tom okamžiku zasáhl dr. Gerstenhauer, který svou intervencí dosáhl, že se Gestapo spokojilo vysvětlením, jak je podával archiv, a že další vyšetřování zastavilo. Za tu úsluhu žádal od něho jako protislužbu zapůjčení těch věcí. Jeho žádost, aby ubytoval přechodně jeho dceru však dr. Prokeš rozhodně odmítl.

K prohlášení dr. Oberdorfera z roku 1939 o tom, že se (dr. P.) zasazuje o zvýšení počtu německého úřednictva v archivu se vyjadřuje, že s ním za okupace nikdo nejednal a tudíž tento údajný výrok popírá. Také prohlašuje, že nikdy žádné pracovníky archivu dr. Swientkovi ani dr. Prochnovi k totálnímu nasazení nenavrhol. Celou personální agendu si tito komisařští vedoucí vedli sami a jeho nanejvýš stavěli před hotovou věc. Také vylučuje, že by upozornil dr. Gerstenhauera na jazykové chyby na vyhláškách, které dal v Praze vylepit generál Blaskowitz dne 15. března 1945. Naprosto vylučuje úmysl, který je mu připisován, že chtěl Němce upozornit na tuto blamáž. K otázce své národní spolehlivosti a svého nepřátelského postoje vůči okupantům uvádí, že ve své funkci ředitele archivu vydal osvědčení o arijském původu asi 15 lidem židovského původu, aby je tak chránil před perzekucí ze strany Němců. V roce 1943 prohlásil před posluchači archivní školy, že Německo válku nevyhraje a že je třeba, abychom se přiklonili k ruské a anglosaské kultuře. Nakonec své výpovědi uvedl, že byl aktivně zapojen do podzemního hnutí proti okupantům, že to-muto hnutí sděloval zprávy, které získal ze svého úředního styku s Němci a že i rozšiřoval zprávy zahraničního rozhlasu a působil povzbudivým slovem proti skleslosti, která se tu a tam objevovala.

Touto výpovědí dr. Prokeš vyvrátil, popřípadě objasnil, všechny body obžaloby týkající se jeho politického postoje a konání za okupace.¹⁵

Ministerstvo vnitra však k ní vůbec nepřihlédlo a nenechalo se jí odvrátit od dalšího postupu. Vzápětí, 11. března 1946, podalo na dr. Prokeše u čistné komise pro veřejné zaměstnance při Zemském národním výboru žalobu (oficiálně se nazývala kárné oznámení) pro podezření, že „svým chováním v době nsvobody porušil věrnost vůči Československé republice a českému národu a prohřešil se proti národní cti a proti povinnosti národní soudržnosti a dopustil se tím služebního přečinu podle § 2 dekretu prezidenta republiky č. 105/1945 Sb.“

Žalobu ministerstvo odůvodňovalo dosti podrobným výtahem ze svědeckých výpovědí zaměřených proti dr. Prokešovi, jejichž obsah byl uveden již výše. Z nich byly vypíchnuty body zvláště přitěžující. Posloužila předně svědectví dr. Vojtíška (že jeho smýšlení nebylo v souhlasu se závazky úředníka Československého státu, že prokazoval ze zjištěných a samovládných důvodů dr. Swienthovi všemožnou pomoc, že s ním udržoval blízké styky, že vyučoval zaměstnance němčinu a že pro ně napsal učebnici němčiny, o oslavě padesátin, jimiž podle prof. V. nasadil korunu svým stykům s Němci), dr. Janouška (vyzvednuto ze svědectví, že byl zjevem nejen rušivým, nýbrž zhoubným), dr. Fliedera (o snaze získat Toskánský palác pro archiv), dr. Chudoby (o oslavě padesátin), dr. Bauera (o loyaltě vůči Němcům a že vůči nim projevoval nadbytečnou horlivost), prof. Borovičky (o Gerstenhauerově doporučujícím dopisu, o přátelských stycích s dr. Schiechem a dr. Swientkem, o oslavě padesátin), R. Synka (že nezabránil totálnímu nasazení některých zaměstnanců), dr. Čejchana a Z. Filipové (o přátelském poměru se Swientkem, o horlivosti ve styku s okupanty, o oslavě padesátin), dr. Hráského (o zapůjčení peřin Gerstenhauerovi), závodní rady (o vztahu ke Gerstenhauerovi a Swientkovi). Žaloba dokonce citovala i Swientkovu výpověď při nedávném výslechu ve vazbě a použila i Gerstenhauerova doporučujícího dopisu a Bittnerova děkovného dopisu.

Na rozdíl od obšírného odůvodnění obžaloby je věnováno v obžalovacím spise jen nepatrně místa tomu, co dr. Prokeš uvádí na svou obranu. Zmiňuje pouze podání ze 14. května a 27. července, aniž by padla zmínka o výpovědích v jeho prospěch. Snaží se oslabit svědectví majora Vacka o Prokešově účasti na podzemním odbojovém hnutí tvrzením, že ilegální činnost dr. Prokeše není doložena žádnou z uznávaných organizací národního odboje. Spis ani neseznamuje alespoň v co nejstručnější formě s obsahem 17 svědeckých výpovědí, které dr. Prokeš předložil na svou obhajobu. Pouze je souhrnně odbývá stručnou zmínkou, že „další svědci, uvedení v podání Dra Prokeše uvádí shodně, že Dr. Prokeš se choval jako řádný Čech, že poslouchal v době okupace cizí rozhlas a celou řadu jiných okolností, svědčící o tom, že se Dr. Prokeš pokud se týče národní spolehlivosti nikdy neprovinil“.

V závěru kárného návrhu ministerstvo uvedlo, že „podle protokolární výpovědi Dra Jaroslava Prokeše ze dne 7. března 1946 popírá Dr. Prokeš jakýkoliv úmysl spolupracovat s Němci a více nežli bylo úředně nařízeno a uvádí celou řadu okolností, svědčících v jeho prospěch. Uvádí jména a adresy osob, které mohou dokázat jeho protiněmecký postoj a ilegální činnost“. Ty však kárný návrh zcela opomíjí.

Když ministerstvo shromáždilo svědecký materiál od obou stran, nezabývalo se vůbec otázkou věrohodnosti a průkaznosti. Jak dokazuje obžalovací spis, při jeho hodnocení si nepočínalo objektivně. Základní slabinou tohoto

spisu je, že se do značné míry zakládá na nepřímých svědeckých neboli na svědeckých z druhé ruky, popřípadě i na svědeckých již na první pohled předpojatých či dokonce křivých; u některých z nich bylo pro nezasevěného těžko rozeznat pravdu od zlovolné pomluvy a klepu.

Tím, že v obžalovacím spise potlačilo svědecké výpovědi znějící ve prospěch obviněného, i jeho stylizací ministerstvo dalo očistné komisi jasně na rozuměnou, že mu nezáleží na objektivním posouzení případu, nýbrž na tom, aby bylo dáno za pravdu obžalobě.

Ministerstvo vnitra se nespokojilo podáním obžaloby u očistné komise, nýbrž podáním z 18. května 1946 Ústřednímu národnímu výboru hl. města Prahy – referátu bezpečnosti dalo opis kárného oznámení na vědomí a k posouzení, zda se dr. Prokeš svým chováním nedopustil trestného činu podle dekretu č. 138/1945 Sb. Zavedení trestního řízení v tomto případě bylo v rozporu se všeobecně uznanou právní zásadou, že nikdo nemůže být obžalován dvakrát pro stejné obvinění. Leč stalo se. Odpověď Ústředního národního výboru se nedochovala, avšak z dalšího faktického průběhu je zřejmé, že se rozhodl trestní řízení zavést.

Dr. Prokeše nyní čekaly dva těžké procesy, v nichž musel čelit mnoha nepřátelům. V obou mu šlo o čest a existenci (v podstatě o místo ředitele archivu a univerzitního profesora), v druhém kromě toho i o osobní svobodu.

Ústřední národní výbor se hned zpočátku dopustil vážného procesního pochybení tím, že nevyrozuměl v stanovené lhůtě dr. Prokeše o zavedení trestního řízení a že ho neseznámil s obžalobou. Tím se staly domnělé trestné činy jemu snad ministerstvem vnitra vytýkané pro řízení podle dekretu č. 138/1945 promlčené, jak na to upozornil jeho obhájce. Dr. Prokeš výhody promlčení nechtěl využít a naopak si přál, aby jeho případ byl projednán.

O zavedení trestního řízení proti němu se dr. Prokeš dozvěděl až z obsílky k výsledku, doručené 7. listopadu 1946. Řízení bylo vedeno u k tomu účelu zřízené trestní komise č. 3 Ústředního národního výboru. Protože se nedochoval její obžalovací spis, je nanejvýš pravděpodobné, že ani žádný nevypracovala a že jako obžalobu použila zmíněné kárné oznámení ministerstva vnitra očistné komisi.

Tato trestní komise, jak je vidno z průběhu řízení, pracovala na vyšší právní a profesionální úrovni než ona zmíněná očistná komise. Nespokojila se s písemnými svědeckými výpověďmi, nýbrž přikročila k výslechům svědků. Labilita a irelevantnost některých z nich je totiž patrna na první pohled i laikovi.

Komise konstatovala, že obžaloba sestavená z mála konkrétních výpisů a předložená vyšetřující komisi bez jakýchkoliv dokladů není podepsaná ani opatřená nějakým ověřením (pouze uveden na stroji napsaný podpis Nosek, ministr vnitra). Tento neúplný spis došel komisi v listopadu 1946. Tím se vy-

světluje, proč včas nevyrozuměla obviněného. Tento údaj však není správný, neboť obsílka dr. Prokeše nese datum 31. října.

Komise vyslechla jako prvního dne 15. listopadu obviněného. Dr. Prokeš řekl, že se necítí vinen ani důvodně obviněn, že obvinění proti němu vznesená jsou diktována nepříznivým osobním stanoviskem obvinitelů, které se datuje zčásti již z doby první republiky. Podle jeho názoru je věc promlčena, protože první předvolání dostal až 7. listopadu 1946. Vyjadřuje přesvědčení, že neexistují předpoklady skutkové podstaty provinění podle dekretu č. 138, poněvadž se choval jak za druhé republiky, tak i za okupace úplně opačně, než jak mu přičítá ministerstvo vnitra. Předkládá opis svého memoranda, které předložil očištné komisi, a žádá, aby byl považován za výslech před touto komisí. Kromě toho předkládá 58 dokladů, zčásti ověřených, zčásti v prostém opise, které potvrzují jeho skutečné smýšlení i jednání za okupace. Dále žádal výslech asi 30 svědků; v tom mu bylo částečně vyhověno. Neohradil se však proti podrobnému prošetření celého případu z důvodu opožděně zahájeného řízení; naopak má na něm zájem.

Komise pak vyslechla 24 svědků obžaloby i obhajoby a měla nadto k dispozici 58 dokladů o činnosti obviněného v době zvýšeného ohrožení republiky. Na straně obžaloby vypovídali: 1. Zástupci závodní rady archivu dr. Pachta a dr. Lukáš. První z nich řekl, že obviněný se choval k Němcům blahovolně, že udržoval styky s pruským radou Gerstenhauerem, že na oslavě svých padesátin měl německý projev, v němž Swientkovi velmi srdečně děkoval za vše, co pro něho učinil a řekl, že je to náš člověk. Při odevzdávání fondů Lužice, Slezsko, Kladsko se nesnažil, aby spisy byly řádně konsignovány. Jeho výpověď byla nesrovnatelně mírnější než písemné vyjádření z června. 2. Dr. Bauer v podstatě potvrdil své písemné prohlášení. Oslavy se zúčastnil. Byla to věc velmi trapná a podle jeho zdání nepříjemná i samotnému dr. Prokešovi. Řekl ale zajímavou věc, že totiž nechtěl dr. Prokeše obvinít, ale že vydal svědectví na žádost prof. Vojtíška a prof. Borovičky. 3. Dr. Letošník řekl, že na té oslavě padesátin snad bylo možno vidět přátelský poměr k Swientkovi, ale že z toho nebylo možno dedukovat nic o skutečném poměru. Sám soukromě slyšel, že dr. Prokeš na Němce nadává. 4. Dr. Borovička přiznal, že se s dr. Prokešem nestýkal a že o poměrech v archivu ví jen z druhé ruky. Řekl dále, že dr. Schieche se ho ptal, jak by dostal věci uložené u dr. Prokeše v archivu, ale svědky na tento dotaz nemá. 5. Dr. Flieder vypověděl, že dr. Prokeš projevil zájem o místnosti v Toskánském paláci a tím urychlil likvidaci zbytků ministerstva zahraničí. O údajném psaní dr. Prokeše na Úřad říšského protektora nic nevěděl. 6. Dr. Hráský řekl, že dr. Prokeš zapůjčil peřiny Gerstenhauerovi z důvodu, aby jeho pomocí zachránil určité archivní fondy. 7. Dr. Janoušek svou výpověď jen potvrdil svou osobní zaujatost. Podle něho dr. Prokeš porušil solidaritu českých archivářů

a dr. Swientka informoval ve směru svých řešení archivních problémů. Snažil se o centrální řízení archivních věcí pod svým vedením, ačkoli k tomu neměl dostatečné předpoklady. Německému archiváři usnadnil provádění archivní rozluky. 8. Dr. Čejchan řekl, že mu je znám Prokešův přátelský poměr k Swientkovi a k dr. Schiechemu, jemuž uschoval v archivu věci. S dr. Prochnem nebyl zadobře. Zmínil se též o oslavě padesátin, ale neřekl nic nového. 9. Prof. Vojtíšek poukázal na svou písemnou zprávu z června 1945, v níž objasnil Prokešův nesprávný postup. Podle něho hleděl užít Swientka pro uskutečnění svých archivních plánů, které však nebyly ku prospěchu českého archivnictví, nýbrž k jeho vlastnímu. Dr. Prokeš poškodil Archiv Národního muzea tím, že byl připojen k Archivu země České, čímž se dostal pod německou kontrolu. Podle sdělení dr. Fliedera psal Prokeš na Úřad říšského protektora o místnostech v Toskánském paláci (což dr. Flieder nepotvrdil a tím naopak vyvrátil. Tímto nesprávným údajem byla otřesena důvěra v celé toto svědectví. Také informace o Prokešově vině na spojení obou jmenovaných archivů je nepravdivá. Dr. Prokeš s ním nesouhlasil, nemohl mu však zabránit).

Je nutno podotknout, že dr. Letošník byl zařazen mezi svědky obžaloby asi nedopatřením, protože proti dr. Prokešovi nikdy nevystoupil ani proti němu nepodal písemné svědectví. Ke spiknutí rozhodně nepatřil; nelze však vyloučit, že pod nátlakem přešel do druhého tábora.

Lze mít za nepochybné, že výslechy těchto svědků způsobily do značné míry oslabení obžaloby. Především proto, že svědectví obou hlavních svědků obžaloby profesorů Borovičky a Vojtíška byla vyražena ze hry jakožto svědectví z druhé ruky a tudíž nevěrohodná; a samozřejmě i písemné elaboráty obou pánů. Tyto výslechy oslabily i písemné prohlášení či svědectví předložených obžalobou všeobecně. Při porovnání protokolů o těchto výsleších s oněmi písemnými prohlášeními z června se totiž nemůžeme ubránit dojmu, že revoluční elán osnovatelů od té doby poněkud ochladl. Alespoň se zdá, že ústní výpovědi jsou jen slabým odvarem oněch písemných. Komise si ihned uvědomila, že to nejsou svědectví v pravém slova smyslu, nýbrž – a snad ještě více – zároveň i obvinění, takže svědci tu vystupují i jako žalobci. Také jí neušlo, že byla převážně odrazem osobních nevraživostí, starých osobních nepřátelství i profesních sporů, které naši archivářskou obec rozdělávaly již od převratu. Posléze oslabovala žalobu i ta skutečnost, že byly udávány i věci, které byly pro řízení podle dekretu č. 138 naprosto nerozhodné, nemluvě ani o zprostředkovaných svědectvích, jež nemohla v řádně vedeném procesu v žádném případě obstát.

Na straně obhajoby bylo vyslechnuto 15 svědků. Kromě tří výjimek všichni za války pracovali v archivu. Všichni dosvědčovali bezúhonné chování dr. Prokeše z českého národního hlediska během okupace, jeho vztahu k dr. Swientkovi a o oslavě padesátin. Před 10. květnem 1945 v archivu nikoho ani nenapadlo

mít nějaké pochybnosti o jeho chování z národního hlediska; každý bral jako samozřejmost, že bylo bezvadné. Toho si museli být vědomi i sami účastníci spiknutí. Proto bylo zcela absurdní, že se tato samozřejmá a nepochybná věc musela dosvědčovat a úředně zjišťovat, jelikož se stala předmětem sporu.

Kromě zmíněných základních údajů některá svědectví hovořila i o jiných zajímavých skutečnostech. Tak plukovník generálního štábu J. Fetka osvětlil, jak se věc měla s nastěhováním do Toskánského paláce poté, co Němci nařídili vyklizení Alexandrovky koleje. Dr. Prokeš odmítl nabídnutou českou školu s odůvodněním, že nechce rozšiřovat počet zavřených českých škol. Podle něho dr. Prokeš často předstíral nemoc, aby se vyhnul Swientkovi i německé společnosti. Dr. Matouš vypověděl, že spolu s dr. Prokešem vystavovali protiprávně a na podkladě falešných dokumentů nebo nedokonalých dokladů potvrzení o arijském původu Židům; jednalo se asi o 10–20 případů. Do pracovního nasazení bylo vždy navrženo nejmenší procento oproti jiným úřadům a to byli ještě většinou navrhováni takoví lidé, o nichž se předpokládalo, že budou vráceni ze zdravotních důvodů, jak se i stávalo. Podle dr. Knížka se dr. Prokeš na oslavě padesátin nechoval jako přítel Swientka. Dr. Pešák uvedl, že přišlo-li nějaké německé nařízení, dr. Prokeš se vždy snažil nalézt cestu, jak by se co nejméně ublížilo české věci. Vždy se snažil snížit procento nasazených sil. Českým stranám se vždy pomáhalo, rovněž Židům a Čechům ze Sudet. Jeho přičiněním se v archivu udrželi zaměstnanci-legionáři až do revoluce. Dr. Žáček připojil, že dr. Prokeš svým vlivem na Swientka zachraňoval případy stížností do osvědčení o české národnosti vydané Němcům, takže nebyly postupovány Gestapu, nýbrž Úřadu protektora, odkud se předávaly ministerstvu vnitra a odtud zpět do archivu. Tímto způsobem bylo zachráněno mnoho zaměstnanců před persekcí. Dr. Prokeš se Němcům vyhýbal; oslavě padesátin nemohl zabránit, protože se o ní dozvěděl až na poslední chvíli. Znemožnil plány dr. Prochna na zrušení některých oddělení archivu, čímž uchránil mnoho zaměstnanců před totálním nasazením. Univ. prof. dr. Dobiáš dosvědčoval, že vděčil dr. Prokešovi za to, že ho přijal do archivu a tím ho zachránil před totálním nasazením, a rovněž tak tři bývalé důstojníky a generálního konsula J. Zieglera. Umožnil mu, že se nemusel se Swientkem setkat. Podle doc. dr. K. Kazbundy se dr. Prokeš snažil práci na archivní rozluce brzdit a omezit. Zachránil fond Česká dvorská kancelář a i jiné fondy se mu podařilo udržet. Jeho proslov na oslavě narozenin se snad mohl zdát nezasvěceným dvojsmyslným. Není myslitelné, že by někdo v lednu 1945 mluvil vřele v proněmeckém smyslu. Se Swientkem dr. Prokeš mluvil značně otevřeně a v duchu nacismus kritizujícím. Dle V. Hoznoura se ve spisech Sicherheitsdienstu, které měl v ruce, a ve spisech Swientka uvádělo, že dr. Prokeš je oddaný stoupenec Benešovy éry, že se na něho obracejí Češi s různými žádostmi, uprázdněná místa městských archivářů obsadil většinou

Čechy, že se choval hrubě k řediteli státního archivu dr. Bittnerovi aj. Po stránce sociální se dr. Prokeš choval k zaměstnancům, zvláště k těm nejnižším, jako otec. Ze všech konceptních zaměstnanců jedině dr. Prokeš a dr. Pešák dovedli oponovat Swientkovi. O Prokešově spojení s podzemním vojenským odbojem vypověděl major O. Vacek, že když v roce 1939 přišli důstojníci do archivu, dr. Prokeš je přivítal jako dobrý Čech. Vacek se mu svěřil, že se musí vyhýbat Gestapu (protože to byl zpravodajský důstojník a tudíž sledován); dr. Prokeš mu to umožňoval tím, že ho vzal do stavu a dával mu na vlastní odpovědnost dovolenou, aniž to hlásil prezídiu. Umožňoval mu schůzky s ilegálními pracovníky a podporoval ho jak v získávání zpráv, tak i v ukrývání zbraní v prostorách archivu. Umožnil mu získat dokumenty, které měly význam pro zjištění dislokačního a organizačního rozmístění německých vojenských jednotek. Tyto zprávy byly dodávány nejprve skupině generála Eliáše, v letech 1940 až 1944 Ústřednímu výboru domácího odboje, v letech 1940–1941 i sovětskému konzulátu v Praze, později opět na ústředí Úvodu. V roce 1943 byl dr. Prokeš pověřen ústředím Úvodu zabezpečením všech archivů v Praze a na území ČR v den převratu. Po zatčení osob z ústředí Úvodu dr. Prokeš zůstal na něj dále napojen, ačkoli byl ztracen styk s politickou skupinou, a byl u něj veden jako člen vojenské skupiny Bartoš. Po dobu spolupráce bylo mu stále zdůrazňováno, aby udržoval hlavně styk s dr. Swientkem, který byl nejcennějším pramenem zpráv a od roku 1944 spolupracoval, protože nevěřil ve vítězství říše a byl přesvědčen, že se musí vrátit k původní národnosti polské. V polovině dubna 1945 dr. Prokeš umožnil vojenské skupině Bartoš navázat kontakt s přípravnými revolučními výbory na ministerstvu železnic a v technické skupině magistrátu města Prahy. Navázal též spojení s panem Zdeňkem Kolovratem Krakovským, který dal k dispozici seznam české šlechty stojící v nesmlouvavém postoji proti Němcům a současně upozornil na osoby šlechtických kruhů, které jsou zaprodanci Němců. Z bývalých pracovníků archivu vypovídali ještě E. Socha, J. Čerovský a J. König.

Ze svědků stojících mimo archiv historik dr. V. Líva vypověděl, že dr. Prokeš uhájil archiv České dvorské kanceláře proti německým snahám zmocnit se ho, že nevyhledával styky se Swientkem, že čtyři zaměstnanci-legionáři zůstali v archivu zaměstnání až do revoluce, že při oslavách padesátin dr. Prokeš pronesl dle mínění přítomných z českého hlediska odvážnou řeč; řekl Swientkovi, že k nám přišel ze Slezska, které vždy patřilo k zemím České koruny. Ředitel městského muzea dr. Antonín Novotný mimo jiné uvedl, že při zkouškách z němčiny dr. Prokeš oznámil všem zkoušeným předem otázky a že on (dr. N.) je písemně předem pro zaměstnance vypracovával. Účastnil se také na oslavě padesátin, na níž byly proneseny projevy z německého hlediska naprosto nepřipustné. Archivář Přemysl Peer podal svědectví o tom, jak dr. Prokeš vystupoval za okupace na Státní archivní škole.

Z písemných svědectví komisi zaujalo především prohlášení profesora Alberta Pražáka, který uvedl, že se s dr. Prokešem stýkal v době okupace a předsvědčil se, že je protiněmeckého smýšlení a že pracuje v náš prospěch. Dále považovala za hodné pozornosti svědectví ministerského rady ministerstva zahraniční dr. J. Zieglera, který prohlásil, že zná dr. Prokeše po stránce národní jako vřelého vlastence a politicky nadšeného ctitele naší demokratické republiky, že po jeho (dr. Z.) návratu z německých žalářů se mu nevyhýbal, jak jiní činili z opatrnosti, a konečně že ho zachránil před pracovním nasazením tím, že mu opatřil fingované úřední potvrzení, že již je zaměstnán, což ovšem neodpovídalo pravdě. Uklízečky R. Volmutová a M. Bělohradská písemně dosvědčily, že dr. Prokeš po celou dobu okupace neměl ve své kanceláři obraz dr. Háchy ani Hitlera (jak bylo u ministerstva vnitra předepsáno), nýbrž obraz Komenského.

Komise dokončila výslechy svědků v polovině prosince 1946. V poměrně krátkém čase se v těch namnoze protichůdných výpovědích orientovala a po jejich zhodnocení, jakož i obžaloby, učinila již 4. ledna 1947 následující závěr:

„Obžaloba na dr. Prokeše spočívá na jednotlivých udáních bez průkazné hodnoty a postrádá svědeckých vypovědí, protože strany, vydávající se za svědky obžaloby, jsou de facto udavateli jednotlivých případů a svědků k průkazu nemají, ani je neuvádějí.

Za hlavní body obžaloby lze považovati, resp. za hlavní páku vyvolání obžaloby lze považovati tvrzení a součinnost levě orientované závodní rady s reakčníky I. a II. republiky, mezi něž prof. dr. Vojtíšek, i jiní, bezesporně náleží. Avšak ani tyto podpěry obžaloby neuvádějí konkrétních údajů o vině obžalovaného.

Jednotlivé body obžaloby spočívají na osobních dojmech jednotlivců, což k posouzení žaloby, případně k rozhodnutí o rozsudku, nepostačuje.

Svědectví zástupců závodní rady [archivu] min. vnitra (dr. Pachta a dr. Lukáš) je právně bezcenné, neb postrádá nutných konkrétních údajů, odvolává se pouze na materiál (jednotlivá udání), který nemohou předložit, neb je v řízení u očištné komise pro zemské zaměstnance a výňatky obžaloby, strojově podznačené jménem ministra vnitra V. Noska, jsou příliš kusé a povrchní a jako souhrn obvinění, z něhož má být i sestavena obžaloba, měly býti sestaveny zodpovědněji.

Jediný argument závodní rady zastoupené dr. Pachtou a dr. Lukášem o nekonsignování postupovaných spisů v archivu, který není však také svědecky podložen, je pro obžalobu nerozhodný. Druhý zástupce závodní rady dr. Lukáš (zaměstnán v archivu od května 1943 do září 1944) prohlašuje na několikeroú výzvu vyšetřujícího pouze to, že v archivu byla skličující atmosféra, způsobená Swientkem a jeho společností. O dr. Prokešovi tedy ani zmínka. I tvrzení

o přátelském chování k Němcům nijak nebylo svědky doloženo a vyslovováno pouze paušálně.

Další svědek dr. Bauer neuvádí svědky svých tvrzení o výrocih dr. Prokeše. Avšak i kdyby svědky uvedl, výroky se nezdaří žalovatelnými, ani z nich nelze dedukovati žalovatelný přečin.

Další svědek obžaloby dr. Letošník sám vyvrací, že by byl někdy slyšel o tom, že dr. Prokeš měl o něm říci, že poslouchá za dveřmi a že by byl měl z toho nepříjemnosti. Výrok nikdy neslyšel až dnes po přečtení pasáže, kterou měl prokázati.

Další dva svědci obžaloby (resp. udavatelé) dr. Janoušek a dr. Čejchan mluví příliš povrchně a bezobsažně, než aby bylo lze jejich svědectví použití k prokázání některých částí obžaloby.

Hlavní svědek obžaloby prof. Vojtíšek, který sám v době okupace do archivu nechodil a posuzuje činnost dr. Prokeše pouze z doslechnutých zpráv (stejně jako dr. Borovička) byli kdysi za první republiky obviněni dr. Prokešem veřejně z plagiátorství a lze u nich předpokládati zaujatost. Tvrzení dr. Vojtíška, že by byl psal dr. Prokeš na úřad říšského protektora o místnosti Toskánského paláce a že to slyšel od vyslance dr. Fliedra, nezakládá se na pravdě a dr. Flieder toto tvrzení vyvrací. Při tom nutno vzít v úvahu, že i dr. Borovička se kdysi ucházel o místo ředitele archivu, které obdržel dr. Prokeš. Přihlédnouti však nutno i k čistě vědeckým sporům jednotlivých archivářů s hlediska čistě archivnického a historického, k jehož řešení ovšem nejsme příslušni.

Nutno však projevit podivení nad tím, že příslušná závodní rada nepodala včas obžalobu na prof. Vojtíška pro jeho činnost hlavně za II. republiky a alespoň pro jediný jeho článek uveřejněný ve Venkově u příležitosti pádu zahraničního ministra Krofty (po Mnichově), kterého napadl nekvalifikovaným způsobem. Prof. Vojtíšek byl stálým spolupracovníkem Národních listů, Venkova a patří do skupiny fašisujících vědců prof. Mareše, Domina atd. Dr. Prokeš byl však i od Němců a Gestapa považován za prononcovaného Benešovce.

Svědci obhajoby naproti tomu uvádějí řadu konkrétních případů, z nichž lze posouditi, proč lze dr. Prokeše považovati za dobrého Čecha, jak po stránce národní, tak i politické spolehlivosti.“

Nevíme, co popudilo komisi resp. jejího referenta k tak neobvykle příkrému odsudku prof. Vojtíška. Bezpochyby se to stalo při výslechu, kde muselo dojít k nějakému střetu mezi svědkem a vyslychajícím. Nepochybně je také, že při těchto výsleších byla svědecká prohlášení či vlastně udání, s nimiž jsme se seznámili již výše, hlavních svědků obžaloby profesorů Vojtíška a Borovičky smetena se stolu jako nevěrohodná.

Po nejzvrubnějším posouzení obžaloby, svědeckých výpovědí i předložených písemných svědeckých prohlášení zpravodaj komise dospěl k závěru, že není možno prokázat dr. Prokešovi jediný bod obvinění a proto navrhl zastavení řízení. To se stalo 4. ledna 1947.

Trestní komise č. 3 na neveřejném zasedání konaném 11. února 1947 projednala celý případ i s návrhem zpravodaje a rozhodla jednomyslně řízení zastavit. Dr. Prokeše neshledala vinným.

Svůj nález k obvinění z veřejného projevu přátelství s Němci (dr. Swientkovi), čímž se měl dopustit přestupku proti národní cti podle dekretu prezidenta republiky č. 138/45 Sb. odst. 10h, komise odůvodnila takto:

„Obvinění je svědecky prokazováno zástupcem závodní rady archivu min. vnitra Dr. J. Pachtou, který je zároveň obvinitelem, a to výrokem, že Dr. Prokeš při svých padesátinách měl proslov, v němž Němci Swientkovi za vše veřejně poděkoval; přitom Dr. Pacht připouští, že Dr. Prokeš mluvil německy velmi špatně. Dále je obvinění svědecky prokazováno Dr. Bauerem, který je zároveň obvinitelem a který vypovídá, že podle sdělení některých kolegů se Dr. Prokeš domníval, že se oslava jeho padesátin bude konati v rámci české společnosti. Podle téhož svědeckého výslechu učinil Dr. Bauer svou výpověď na žádost prof. V. Vojtíška a Dr. Borovičky, nemaje původně v úmyslu Dr. Prokeše obviniti. Dále je obvinění svědecky prokazováno Dr. Letošníkem, který vypověděl, že při projevu Dr. Prokeše bylo sice snad navenek možno vidět přátelský postoj Prokešův k Dr. Swientkovi, ale že nebylo lze z toho dedukovati nic o skutečném poměru Dr. Prokeše k Dr. Swientkovi; zároveň Dr. Letošník uvádí, že sám slyšel, že Dr. Prokeš na Němce nadává. Konečně je pak obvinění svědecky prokazováno Dr. Čejchanem, který je současně obvinitelem a který vypovídá, že oslavu padesátin Dr. Prokeše pořádali zaměstnanci archivu min. vnitra v lednu 1945, při níž Dr. Prokeš ve své děkovně řeči prohlásil, že Dr. Swientek jest téměř našim krajanem.

Naproti tomu svědkové obhajoby uvádějí: Svědek Dr. Matouš vypovídá, že se jednalo o projev asi pětiminutový, nepřipravený, a že Dr. Prokeš německy neumí, čímž by bylo možno vysvětliti, že by se jeho řeč s nedokončenými větami dala dvojsmyslně vykládati. Svědek prof. Dr. Líva vypovídá, že oslavu 50tin Dr. Prokeše uspořádal Swientek, a to spíše proto, aby bylo zřejmé, že se vrátil z vojny a ujal se zase svého úřadu komisařského vedoucího; Prokeš o přípravách k oslavě nevěděl, takže byl jí překvapen. Ve své řeči uvedl Dr. Prokeš doslovně, že Swientek přišel ze Slezska, býv. korunní země české, což přítomné překvapilo, že si to dovolil Dr. Prokeš vůbec říci. Řeč neměl Dr. Prokeš napsanou, z čehož je zřejmé, že nebyl na oslavu připraven. Svědek Dr. Knížek vypovídá, že nemůže říci, že by se Dr. Prokeš při oslavě svých padesátin zach-

val jako přítel Swientka. Svědek šrtm. Hoznour vypovídá, že oslavu uspořádal sám Swientek, což na nezasvěceného mohlo snad udělati nějaký dojem; z projevu Dr. Prokeše všichni, kdož ho znali, věděli, co svým proslovem míní a nemohli být nějak pobouřeni. Svědek Dr. Kazbunda vypovídá, že při svém projevu o svých padesátinách promluvil Dr. Prokeš, touto příležitostí zřejmě rozechvěn, s patra, a že jeho výrok k Swientkovi, narážející na jeho původ a myšlený ve smyslu, že Pruské Slezsko patřilo k zemím české koruny, mohl být svou nezamýšlenou dvojsmyslností vykládán ve smyslu vřelejším, než jak měl Dr. Prokeš v úmyslu. Dr. Prokeš, který mluvil s Dr. Swientkem v dřívějších dobách značně otevřeně v duchu nacismus značně kritizujícím, nebyl by býval v poslední době před shroucením režimu mluvil vřeleji. Dr. Prokeš si sám po svém projevu stěžoval svědkovi na své rozechvění, jež mu bylo i co do schopnosti vyjádření v jazyce německém na překážku. Svědek Dr. Ant. Novotný vypovídá, že po oficiální oslavě Prokešovy padesátky, při níž byly proneseny řeči s německého hlediska absolutně nepřipustné, shromáždilo se asi 15 osob, mezi nimi i Němci Dr. Swientek a Dr. Prochno, v Prokešově kanceláři k přátelskému posezení, při němž bylo charakteristické, že s jmenovanými Němci nikdo z přítomných nepromluvil ani slova, jako by jich tam nebylo. V písemném osvědčení... prohlašuje Ing. Ferd. Potůček, že v odpovědi na proslov komisařského vedoucího Dr. Swientka učinil Dr. Prokeš ostrou narážku rázu historického, když pravil k Dr. Swientkovi: Působil jste ve Vratislavi, hlavním městě Slezska, které vždy patřilo k zemím české koruny.

Obžalovatelé viděli sice zčásti v projevu Dr. Prokeše projev kolaborace k Dr. Swientkovi, svědkové však naproti tomu považují projev za nepřipravený, který na nezasvěceného mohl snad působiti dvojsmyslně, ale účastníci, znalí Dr. Prokeše, považovali projev za odvážný (s českého hlediska) a tvrdí, že za velmi odvážný považovali projev účastníci ve své většině. I pro nezasvěceného nelze předpokládati, že by v lednu 1945, kdy byl projev učiněn, tedy krátce před zhroucením Německa, někdo se veřejně přihlašoval k přátelství s Němci. Nelze to tedy předpokládati ani u Dr. Prokeše. Komise má tudíž za prokázané, že nelze v projevu Dr. Prokeše spatřovati výraz jeho přátelství vůči Němci Dr. Swientkovi ve smyslu, který mu přikládá obžaloba.“

K obvinění ze spolupráce s Němci Gerstenhauerem, Swientkem, Prochnem a Schiechem komise uvedla následující:

„Obvinění je svědecky prokazováno zástupcem závodní rady archivu min. vnitra Dr. Pachtou, který je zároveň obvinitelem, a to výrokem, že se Dr. Prokeš choval k Němcům blahovolně. Dále je obvinění prokazováno Dr. Bauerem, který je zároveň obvinitelem a který tvrdí, že Dr. Prokeš použil výroků: Já hraji s otevřenými kartami a proč vyvolávat spor s německými úřady; přítom Dr. Bauer prohlašuje, že nechce tvrditi, že si tak Dr. Prokeš počínal z náchyl-

nosti k Němcům. Obvinění se konečně opírá o výpověď Dr. Letošníka, který podle protokolu, učiněného s ním u vyšetřující komise, skutečně odpověděl, že mu nic není známo o tom, že by Dr. Prokeš varoval Dr. Swientka před ním (tj. Dr. Letošníkem) pro naslouchání za dveřmi.

Svědék Dr. Líva prohlašuje, že Dr. Prokeš uhájil archiv české dvorské kanceláře proti snahám Němců, kteří se ho chtěli zmocnit. Svědek Dr. B. Matouš uvádí, že Dr. Prokeš vystavoval s ním na podkladě falešných nebo nedokonalých dokladů protiprávně doklady o arijském původu mnohým Židům, kteří tak byli zachráněni před německou persekucí. Dr. Prokeš chránil také české zaměstnance před pracovním nasazením a dosáhl, že v archivu min. vnitra bylo nasazeno proti jiným obdobným úřadům vždy nejmenší procento zaměstnanců. Dr. Prokeš měl ve styku s německými komisařskými vedoucími archivu min. vnitra Dr. Swientkem a Dr. Prochnem srážky a s Dr. Prochnem odmítal dokonce i úřední styky, ačkoliv Dr. Prochno byl jeho představený. Dr. Pešák vypovídá svědecky, že se Dr. Prokeš snažil v dohodě s ním snižovat kvotu zaměstnanců archivu min. vnitra, nasazovaných zvláště německým komisařským vedoucím Dr. Prochnem. Týž potvrzuje, že Dr. Prokeš pomáhal co možná nejvíce českým stranám, a to zvláště jak v otázkách arijského původu, tak v národnostní otázce Čechů ze Sudet. Příčiněním Dr. Prokeše se udrželo v Pešákově oddělení archivu min. vnitra až do konce okupace 5 zaměstnanců-legionářů. Dr. Žáček ve své svědecké výpovědi resp. ve svém písemném prohlášení ze dne 7. září 1945 uvádí, že Dr. Prokeš vystupoval po celou dobu okupace jako rozhodný Čech, že jeho místo bylo vždy na straně české a revoluční. Svědek Dr. Ant. Novotný vypovídá, že Dr. Prokeš denně vyhledával svědka a prof. Lívu v jejich společné kanceláři a že při tom byly vyměňovány navzájem zprávy v noci rádiem odposlouchané. Dr. Prokeš přinášival obyčejně zprávy italské. Časem se vyvinul zvyk, že k těmto schůzkám přicházeli i ostatní konceptní i administrativní úředníci archivu, takže jsme s Lívou nazývali náš pokoj gen. štábem velezrádců. Svědek univ. prof. Dobiáš prohlašuje, že v době okupace byl pravidelným návštěvníkem v archivu min. vnitra a vždy hovořil s Dr. Prokešem o politických událostech. Ve filiálce archivu min. vnitra na Hradě, kde prof. Dobiáš pracoval, bylo zařízeno odposlouchávání zahraničního rozhlasu a Dr. Prokeš sem docházel a zúčastnil se vzájemného sdělování nejnovějších zpráv z ciziny a šeptů, které se šířily. Svědek považoval Dr. Prokeše vždy za dobrého Čecha a za celá léta okupace neslyšel ani slova, které by bylo možné vykládat jako příznivé okupantům, se strany Prokešovy. Svědek Přemysl Peer vypovídá, že zná Dr. Prokeše z přednášek na stát. škole archivní z r. 1941–1943 a že Prokešovy přednášky byly neseny v českém duchu; při zkouškách a při hromadné návštěvě žáků archivní školy radil Dr. Prokeš svým žákům a nabádal je studovati anglosaské a slovanské jazyky a připomínal, aby znovu pročítali spisy Masarykovy.

Svědék Emil Socha... prohlašuje, že se po stránce národní a politické choval Dr. Prokeš vždy spolehlivě, k zaměstnancům slušně, že obdivuhodně věřil v naše vítězství a neohroženě povzbuzoval kolísavé a že chování, názory a skutky Dr. Prokeše byly vždy protinacistické a protiněmecké. Svědek J. Čefovský vypovídá, že nikdy nebyl na pochybách, že Dr. Prokeš je upřímně českého smýšlení. Svědek se svými kolegy s Dr. Prokešem mluvil vždy otevřeně o situaci, o poválečných plánech a Dr. Prokeš říkal jim zprávy zahraničního rozhlasu atd. Dr. Prokeš veřejně vybízel k studiu anglosaské kultury a Masarykových spisů. Dr. Swientek byl vlezlý a s jeho pomocí Dr. Prokeš zachraňoval, co se dalo. Svědek V. Hoznour vypovídá, že zaměstnanci archivu min. vnitra považovali vždy Dr. Prokeše za dobrého a tvrdého Čecha a po stránce sociální jako otce všech zaměstnanců, i těch nejnižších kategorií. Svědek uvádí, že ve spisech Sicherheidienst, které měl v ruce z registratury Dr. Swientka, byl Dr. Prokeš označen za prononcovaného stoupence Benešovy éry. Svědek major Ot. Vacek vypovídá, že Dr. Prokeš přijal r. 1939 čs. důstojníky v archivu jako dobrý Čech. Svědek hned na počátku svěřil se Dr. Prokešovi, že se musí vyhýbati Gestapu, a Dr. Prokeš mu to umožnil tím, že mu dal dovolenou podle svědkovy potřeby, a to na svou odpovědnost, aniž to hlásil nadřízenému orgánu. Po nastoupení skutečné služby v archivu umožňoval Dr. Prokeš svědkovi jeho schůzky s ilegálními pracovníky, pomáhal mu získávati zprávy a ukrývati materiál jakož i zbraně v prostorách archivu. Na vyzvání svědkovo navázal Dr. Prokeš těsnější styky s některými úředníky úřadu říšského protektora za účelem získávání zpráv, které pak Dr. Prokeš mu dodával; byly to zprávy politického a hospodářského rázu, týkající se života vnitřního i zahraničního. Ze spisového materiálu archivu a z běžné úřední korespondence umožňoval Dr. Prokeš svědkovi získati originály písemností, z nichž bylo možno zjistiti dislokaci německých branných sil. Tyto všechny zprávy byly dodávány gen. Eliášovi pro zahraničí, později ústředí ilegálního Úvodu a sovět. konsulátu v Praze. Později byl Dr. Prokeš členem vojenské ilegální skupiny Bartoš a r. 1943 byl ústředím Úvodu pověřen přípravou k záchraně všech archivů v Praze a na býv. území ČSR pro den převratu. Dr. Prokeš umožnil také ileg. skupině Bartoš navázati styk s ministerstvem železnic, resp. s jeho přípravným revolučním výborem, s technickou skupinou magistrátu a s hr. Zdeňkem Kolovratem, který dodal Dr. Prokešovi seznam české šlechty, která stojí v nesmlouvavém postoji oproti Němcům, jakž i těch, kteří byli zaprodanci Němců. Uklizečky v archivu min. vnitra v době okupace Růžena Volmutová a Marie Bělohradská prohlašují, že Dr. Prokeš neměl po celou dobu okupace ve své úřední kanceláři proti tehdejšímu nařízení vyvěšen obraz ani Dr. Háchy ani Hitlera a že naopak měl tu vyvěšen obraz J. A. Komenského. Rozhodný a otevřený Prokešův protiněmecký odpor dosvědčuje veliký počet písemných prohlášení, připojených k Prokešovu obrannému spisu, která

uvádějí i jiná fakta tohoto rázu (že na př. Dr. Prokeš nikdy nezdravil tzv. arijským pozdravem, ač to bylo nařízeno, atd.).

Komise má za prokázané, že Dr. Prokeš nejen ani v nejmenším nespolupracoval v době okupace s Němci, nýbrž naopak stál hned od r. 1939 na straně českého odboje a ve styku s ním, jej podle svých možností a sil podporoval a jeho členem se i stal, a že svých nucených úředních styků s Němci využíval ve prospěch české věci a českých lidí.“

K obvinění ze společenských styků s Němci dodává:

„Obvinění je svědecky prokazováno zástupcem závodní rady archivu min. vnitra Dr. Pachtou, který je zároveň obvinitelem, výrokem, že Dr. Prokeš udržoval styky s radou Gerstenhauerem a Dr. Swientkem. Dále je obvinění svědecky prokazováno Dr. J. Borovičkou, který je zároveň obvinitelem a který vypovídá, že Dr. Schieche se ho tázal, jak by dosáhl věcí složených v archivu u Dr. Prokeše; z toho svědek resp. obvinitel usuzoval na přátelské styky Dr. Prokeše s Dr. Schiechem. Obvinění je dále prokazováno výpovědí Dr. Hráského, rovněž obvinitele, podle níž Dr. Prokeš mu sám opětovně řekl, že zapůjčil Němci Gerstenhauerovi peřiny, při čemž svědek měl dojem, že Dr. Prokeš tak učinil, aby zachránil určité archivní fondy před Němci pomocí Gerstenhauera. Konečně je obvinění svědecky prokazováno Dr. Čejchanem, který je zároveň obvinitelem a který vypovídá, že je mu znám přátelský poměr Dr. Prokeše k Dr. Swientkovi a Dr. Schiechemu (kterému uschoval podle téže výpovědi soukromý majetek v archivu).

Naproti tomu svědek plk. J. Fetka vypovídá, že zná Dr. Swientka, německého komisařského vedoucího archivu min. vnitra, jako člověka, který se uměl vnucovat, takže lze připustit, že se mohl vetřít do společnosti i do bytu na návštěvu. Dr. Prokeš ho sám nevyhledával, naopak říkal: musím se dnes hodit marod, abych nemusel na nějaké německé pozvání reagovat. Svědek J. König vypovídá, že Swientek nacistou snad ani nebyl, ale byl vlezlý a drzý Němec, kterého sám nikdo, ani Prokeš nevyhledával. Swientek sám i ke mně chtěl na návštěvu, když jsem stonal. Totéž činil i u jiných. Svědek Dr. Líva prohlašuje, že je mu známo, že Dr. Prokeš nevyhledával styky se Swientkem, nýbrž kde mohl se mu vyhýbal. Swientek byl povahy vtíravé a dovedl bez pozvání vlézt do bytu i do stolů úředníků a zmocňoval se jejich zásob, svačin a bez dovolení je jedl. Svědek Dr. Matouš vypovídá, že o soukromých stycích Dr. Prokeše se Swientkem neví, až na případ, že si Dr. Prokeš stěžoval, že Dr. Swientek přišel k němu do bytu (byl v budově archivu) a že musel honem schovat maso a nechati jen vdolky a tvrditi, že to je celý oběd. Svědek Dr. Ant. Novotný vypovídá, že poměr Dr. Prokeše vůči Swientkovi byl korektní, přitom však chladný, aniž by Dr. Prokeš se vůči jmenovanému byl svým míněním nějak zvlášť tajil.

Svědék J. Čerovský vypovídá, že zná Swientka jako člověka vtíravého a že při jeho povaze nebylo možno ubránit se jeho návštěvě. Dr. Prokeš pomocí Swientka zachraňoval, co se za dané situace zachránit dalo. Svědek šrtm. V. Hoznour vypovídá, že poměr Dr. Prokeše k Němci Gerstenhauerovi nemohl se ani nijak rozrůst, poněvadž Gerstenhauer nepobyl v Praze dlouho. V osobních spisech Dr. Swientka bylo na něho udání, že se rád pohybuje a vyhledává českou společnost, že z uprázdněných asi 15 míst městských archivářů v protektorátě obsadil většinu Čechy, že ovládá slovem i písmem polsky a česky a že je zřejmý jeho polský původ. Týž svědek ve svém písemném prohlášení vypovídá, ... že poměr Dr. Prokeše k německému komisařskému vedoucímu Dr. Swientkovi byl diktován snahou ochránit české archivnictví a české lidi proti nepřátelským německým zásahům, což se Dr. Prokešovi ze značné části i podařilo, dík jeho houževnatosti, která měla na Dr. Swientka nemalý vliv. Osobní poměr k Dr. Swientkovi byl z naznačeného taktického důvodu na venek sice korektní, uvnitř však byl vskutku napjatý, jak svědčily srážky obou jmenovaných. Poměr Dr. Prokeše k druhému německému komisařskému vedoucímu Dr. Prochnovi byl od počátku až do konce otevřeně nepřátelský. Svědek mjr. O. Vacek, ilegální pracovník v době okupace a spojka Dr. Prokeše s ústředím ileg. organizace Úvod a ileg. vojenské skupiny Bartoš, vypovídá, že Dr. Prokeš navázal na jeho žádost těsnější styk s německými příslušníky pracujícími na úřadě říšského protektora, kteří měli rozhodující vliv na archivnictví, a že mu Dr. Prokeš z tohoto styku dodával zprávy vnitřní a zahraniční politického a hospodářského rázu. Dále svědek vypovídá, že po celou dobu spolupráce Dr. Prokeše s oběma výše jmenovanými ileg. organizacemi bylo Dr. Prokešovi stále zdůrazňováno zachovávat nepřetržitý styk s úředníky úřadu říšského protektora, hlavně s Dr. Swientkem, který byl nejcennějším pramenem zpráv a který vlastně od r. 1944 skoro vědomě spolupracoval, poněvadž nevěřil ve vítězství říše a naopak debatami Dr. Prokeše byl přesvědčen, že se musí vrátit ke své původní národnosti polské. Svědek Dr. Matouš vypovídá, že ve styku s Němci Dr. Swientkem a Dr. Prochnem měl s oběma srážky a že s Dr. Prochnem odmítal vůbec i úřední styky, ač Dr. Prochno byl jeho nadřízený.

V písemném prohlášení... k obrannému spisu Dr. Prokeše uvádí min. rada Dr. K. Kazbunda o poměru Dr. Prokeše k Němci Gerstenhauerovi: Gerstenhauer, starý, 66letý pán, který byl vyslán do Prahy ještě za druhé republiky za účelem provádění úmluvy o „sudetském“ spisovém materiálu, už pro své stáří nemohl mít plného pochopení pro mladé německé hnutí a celá řada náznaků zdála se to brzy potvrdovat. K svému posláni přišel spíše pro své osobní přátelství s význačnou osobností nového režimu. Tato první doba byla jinak dost na pováženou. Kdežto v době pozdější zastávali se němečtí představitelé „Protektorátu“ většinou sami domácího českého materiálu, hrozilo v oné první době

nebezpečí odvlečení tohoto našeho vlastnictví do Německa. A tu byla nasnadě taktická myšlenka, že pomocí starého, k věci lhostejného Gerstenhauera dá se ono nebezpečí zmírnit a spíše čelit náporu domácích německých archivářů a historiků a odvrátit větší újmy od ohrožených českých kulturních statků. Tak pohlížel na situaci i Dr. Prokeš, zařizuje podle toho své styky s Gerstenhauerem, při čemž byl v poněkud příznivější situaci tím, že styk s ním počínal již v době, kdy Prokeš mohl jako zástupce státu ještě suverenního vystupovat s větším sebevědomím. Gerstenhauerova podpora se pak osvědčila i v tom, když Prokeš svolil k uložení potají několika beden s důležitým materiálem čs. vojenského ústavu v archivu min. vnitra, aby nebyly pojaty do likvidační masy. Když byla věc pak prozrazena, ušel Dr. Prokeš a s ním i ti čeští úředníci, kteří na Prokešův pokyn dotčený materiál ukryli, jedině Gerstenhauerovou přímluvou nejhorším důsledkům. Dr. Prokeš vyšel za to Gerstenhauerovi na jeho žádost vstříc osobní úsluhou, s níž se netajil. Dále konstatuje svědek, že poměr mezi Dr. Prokešem a Němcem Dr. Prochnem byl velmi napjatý a nepřátelský a že Dr. Prokeš, nikoli bez úspěchu, svými styky za zády Dr. Prochna mařil jeho protičeské plány. Pokud se týče poměru Dr. Prokeše k Dr. Swientkovi, konstatuje Dr. Kazbunda, že se Dr. Prokeš snažil v zájmu záchrany českých kulturních statků vytvořit na venek dobré vztahy k Dr. Swientkovi, jenž ostatně před českými úředníky pronášel ironické poznámky o nacistickém režimu a jenž výslovně koncedoval českým úředníkům německý pozdrav, nevyžaduje jej pro sebe“.

V tomto smyslu se vyjadřuje velká část z 58 písemných prohlášení, připojených k Prokešovu obrannému spisu.

„Komise má tudíž za prokázané, že ve stycích Dr. Prokeše s německými úředníky úřadu říšského protektora nelze spatřovati společenské styky ve smyslu, který mu přikládá obžaloba, nýbrž že šlo o nucené úřední styky, vynucené postavením Dr. Prokeše, jichž nad to Dr. Prokeš využíval ve prospěch české věci a českého odboje.“

V případě obvinění ze služební horlivosti s loyálnosti k Němcům došla komise k závěru:

„Obvinění je svědecky prokazováno Dr. Čejchanem, který je zároveň obvinitelem, výrokem, že Dr. Prokeš byl po celou dobu protektorátu horlivý ve službě.“

Svědek plk. J. Fetka vypovídá, že se Dr. Prokeš vyhýbal zámyslně německé společnosti a že svědkovi říkal, že se musí hodit marod, aby nemusil na nějaké německé pozvání reagovat. Svědek Dr. Matouš vypovídá, že Dr. Prokeš měl s německými komisařskými vedoucími archivu min. vnitra Dr. Swientkem a Dr. Prochnem srážky a že s Dr. Prochnem dokonce odmítal i úřední styky, ačkoli byl Dr. Prochno jeho nadřizený. Svědek Dr. Ant. Novotný vypovídá, že

pokud se archivní činnosti týče, některé fondy nebo části fondů Dr. Prokeš buď ukryl nebo zachránil. Svědek Dr. Kazbunda vypovídá, že Dr. Prokeš patřil stejně jako on k osobám, jejichž úkolem bylo provést po prvním převratu archivní rozluky ve Vídni a že jest nemyslitelné, aby někdo, kdo dříve vymáhal určitý materiál, dával jej nyní stejně ochotně k dispozici zpět. Rozlukové práce se snažil proto Dr. Prokeš všemožně brzditi a omeziti; třeba upozorniti toliko na jeho horlivé úsilí podržení fondu české dvorské kanceláře a jiných fondů archivu min. vnitra, jež se mu podařilo udržet. Svědek šrtm. V. Hoznour vypovídá, že v celém archivu min. vnitra byli jen dva konceptní úředníci, a to Dr. Prokeš a Dr. Pešák, kteří se nebáli Dr. Swientkovi oponovati.

V písemném prohlášení připojením k obrannému spisu Dr. Prokeše prohlašuje prof. Dr. Liva, že za trapných okolností německé okupace dovedl Dr. Prokeš svým prozíravým a obratným jednáním odvrátit od archivu min. vnitra četné pohromy, které mu hrozily Němci stále připravovaným rozchvácením materiálu, a zároveň prospěl mnoha českým lidem, zvláště důstojníkům, kteří našli v archivu bezpečný útolek. V písemném prohlášení, připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše osvědčuje 12 důstojníků a poddůstojníků, kteří byli v době okupace zaměstnáni v archivu min. vnitra, Dr. Prokešovi doslova takto:

„Měl jste v době t. zv. Protektorátu velmi těžké postavení jako vynikající Čech, úředník, vědec a představený mezi různými živly německého smýšlení s jedné strany a mezi námi, poctivými českými vojáky s druhé strany. Obdivovali jsme Vás jako jednoho z málo českých lidí, jak jste se o své podřízené skutkem staral, jim pomáhal a v tak těžkých dobách se vždy bezvadně vlastenecky choval.“ V písemném prohlášení, připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše osvědčuje škt. Ed. Kubala, že Dr. Prokeš v létě 1940, kdy Němci usilovně hledali archiv býv. předsedy německého Volksratu Dr. Titty, jenž byl některými příslušníky Památníku osvobození za okupace ukryt, zatajil před Němci vše, co o tomto archivu věděl, a zmátl pátrání Němců tak, že zůstalo bezvýsledným, čímž nejen zachránil tento cenný archivní materiál pro nás, nýbrž i ty příslušníky Památníku osvobození, kteří tento materiál před Němci ukryli. V písemném prohlášení, připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše, osvědčuje Dr. V. Žáček, že Dr. Prokeš kdykoliv předvídal nějakou oficiální německou slavnost, diplomaticky onemocněl. Činil tak soustavně od r. 1939, takže to neušlo pozornosti zaměstnanců svědkova oddělení archivu min. vnitra, kteří uzavírali mezi sebou sázky, kdy Dr. Prokeš opět onemocní. V písemném prohlášení, připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše, osvědčuje vrch. odb. rada min. vnitra Dr. Jar. Fürst, že r. 1941 bylo mu jako přednostovi odd. 13 min. vnitra úřadem říšského protektora uloženo zničit veškeren spisový materiál, týkající se čl. mobilisace. Svědek se o věci zmínil Dr. Prokešovi a na jeho radu byly nedůležitější spisy ze zničení vyňaty a Dr. Prokešem uschovány v archivu min. vnitra.

Záchrana tohoto materiálu byla spojena do značné míry s osobním nebezpečím pro Dr. Prokeše.

Komise tudíž nemá prokázanu služební horlivost a loyálnost Dr. Prokeše vůči Němcům.“

K obvinění z nasazování zaměstnanců archivu ministerstva vnitra (podle č. 138/1945 Sb., odst. 10c) se uvádí:

„Obvinitelé nepředstírají konkrétně tento bod obžaloby. Svědek Jan König vypovídá, že mu je známo, že Dr. Prokeš pomáhal aktivně českým lidem za okupace. Svědek Dr. Matouš vypovídá, že proti jiným archivům bylo v archivu min. vnitra nasazováno co nejméně lidí. K nasazení byli pak posíláni lidi, o nichž se vědělo, že pro svoje choroby budou vráceni. Svědek Dr. Pešák vypovídá, že se snažil podstatně snížit kvotu nasazených zaměstnanců archivu min. vnitra, stanovenou německým komisařským vedoucím archivu min. vnitra Dr. Prochnem. Svědek Dr. Ant. Novotný vypovídá, že Dr. Prokešovi činilo velkou starost nasazování zaměstnanců a že si několikrát stěžoval, že někoho dát musí, ale jak je rozhodnutí pro něho těžké, když by nerad někomu ublížil a případně ho uvrhl do neštěstí.

V písemném prohlášení, připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše osvědčuje Dr. V. Žáček, že Dr. Prokeš uplatňoval všechen svůj vliv u českých úředníků presidia min. vnitra, aby překazil poťouchlý plán německého komisařského vedoucího Dr. Prochna zrušit celá oddělení archivu min. vnitra a tím uvolnit co největší počet zaměstnanců k nasazení. Svědek sám byl přítomen intervencím Dr. Prokeše u příslušného referenta presidia min. vnitra Dr. Šulce, při nichž Dr. Prokeš prosil Dr. Šulce, aby pomáhal mařiti Prochnovy záměry a zachrániti další větší počet českých zaměstnanců před pracovním nasazením. Výsledek Prokešových intervencí byl, že ani němečtí úředníci nebrali Prochnovy plány vážně, takže k jejich uskutečnění již nedošlo. Toto úsilí Dr. Prokeše potvrzuje i písemné prohlášení příslušného referenta presidia min. vnitra Dr. Šulce, připojené k obrannému spisu Dr. Prokeše. V písemném prohlášení 32 zaměstnanců archivu min. vnitra, připojeném k obraně Dr. Prokeše, osvědčují tito, že Dr. Prokeš jednal s nimi po stránce společenské a sociální v době okupace velmi slušně a lidsky a kde mohl, pomáhal jim, ochraňoval je a ulehčoval jim v neutěšených poměrech, způsobených německým útlakem.

Komise má tudíž za prokazané, že Dr. Prokeš nenasazoval zaměstnance archivu min. vnitra, naopak tyto chránil před nasazením i před jinými sociálními důsledky německé okupace.“

K obvinění z vyučování zaměstnanců archivu min. vnitra jazyku německému (č. 138/1945 Sb., odst. 10e) komise uvedla:

„Obvinitelé nepředstírají konkrétně tento bod obžaloby. Svědek Dr. Ant. Novotný vypovídá, že v archivu min. vnitra byly zkoušky z němčiny, jimž se

muselo úřednictvo podrobiti, paskvilem toho, čemu se říká zkouška. Kandidáti znali otázky a některé z písemných prací pro ně koncipoval sám svědek.

V písemném prohlášení, připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše, osvědčují zaměstnanci archivu min. vnitra J. Novák a O. Čiha, že Dr. Prokeš nikdy nenutil zaměstnance k docházce německého kursu a zařídil německé zkoušky tak, že kandidáti věděli otázky jak pro písemné, tak pro ústní zkoušky napřed. V opakovacích hodinách němčiny, které řídil Dr. Prokeš, se mluvilo jen málokdy německy, „většinou jsme si povídali, ovšem jen česky, o všem možném, hlavně o válce, Rusku a zprávách z bojiště, o zásobovacích obtížích atd. Všechny tyto rozmluvy se daly v krajně protiněmeckém duchu.“ Hodiny neměly nikdy předepsané trvání. V písemném prohlášení, připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše, uvádí Dr. Žáček, že v době jazykových zkoušek z němčiny spolupracoval Dr. Prokeš na tom, aby text písemných zkoušek z němčiny byl předem znám všem kandidátům. V písemném prohlášení připojeném k obrannému spisu Dr. Prokeše, prohlašuje šrtm. Klemš, že navštěvoval také předepsaný kurs němčiny, který řídil Dr. Prokeš, a že ví, že tento kurs přijal Dr. Prokeš jen v zájmu zaměstnanců archivu, aby jim umožnil snadné složení nadiktované německé zkoušky. Kurs, který Dr. Prokeš řídil, vedl spíše kamarádsky, čehož frekventanti všichni využívali; učením a při zkouškách byl Dr. Prokeš každému nápomocen, takže všichni kandidáti u zkoušek dobře dopadli. V písemném prohlášení, připojeném k písemné obraně Dr. Prokeše, prohlašuje min. rada Dr. Knížek, že od svého přiděleného kanc. zaměstnance vrch. oficiála Nováka byl často zpravován o tom, že německy vyučoval Dr. Prokeš ledabyly a zvláště v pokračovacím kursu si vedl ostentativně protiněmecky (hodiny nedodržel, při hodině se mluvilo jen česky a otevřeně protiněmecky).

Komise má tudíž za prokázané, že Dr. Prokeš převzal vyučování jazyku německému v zájmu českých zaměstnanců archivu min. vnitra a k jejich prospěchu a že jeho postup při tom měnil předepsaný nařízený účel v pravý opak.“

K obvinění, že proti zájmům likvidovaného čs. ministerstva zahraničních věcí s pomocí Němců získal pro archiv min. vnitra úřední místnosti v Toskánském paláci (č. 138/1945 Sb., odst. 10e), se komise vyjádřila následovně:

„Obvinění je svědecky prokazováno Dr. Robertem Fliedrem, který je zároveň obvinitelem a který vypovídá, že Dr. Prokeš projevil zájem o místnosti v Toskánském paláci a tím urychlil likvidaci ministerstva zahraničních věcí v likvidaci; přitom Dr. Flieder vypověděl, že až do té doby považoval Dr. Prokeše na základě své osobní známosti za dobrého Čecha. Mimoto vypovídá prof. Vojtíšek, jenž je zároveň obvinitelem, že Dr. Flieder ve svém dopise uvádí, že Prokeš psal na úřad říšského protektora, že likvidační oddělení ministerstva zahraničních věcí je zbytečný úřad a že může býti tudíž likvidován a místnosti přiděleny jemu.

Svědék plk. gen. št. Fetka, který byl přednostou příslušného oddělení archivu min. vnitra, vypovídá, že nastěhování tohoto oddělení do Toskánského paláce bylo nařízeno německými úřady. Dr. Prokeš se o tomto nařízení dozvěděl teprve z hlášení svědkova. Oddělení bylo před tím umístěno v Alexandrově koleji, která po všech stránkách daleko lépe vyhovovala; stěhování bylo tedy z lepších poměrů do horších a dále by se v době mrazů. Dr. Prokeš odmítl také nabídku nastěhovati se s tímto oddělením do budovy české školy, poněvadž nechtěl rozšiřovati řadu zavřených českých škol. Dr. Kazbunda vypovídá, že nebylo jistě ziskem ani úmyslem Dr. Prokeše zaměnit lepší místnosti v Alexandrově koleji za daleko horší v Toskánském paláci a že na žádost Dr. Prokeše již tenkrát skutečný stav věci vysvětlil osobně Dr. Fliederovi.

Komise má za prokázáno, že uvedenými svědectvími bylo udání Dr. Fliedera úplně vyvráceno.

Tím vším má komise za prokázáno, že 1./ Dr. Prokeš se v době okupace nejen neobohatil, nepovýšil a o povýšení nežádal, nýbrž byl v polovici 1942 na německý rozkaz zbaven místa ředitele archivu min. vnitra, jež mu bylo propůjčeno v polovici r. 1934; 2./ Dr. Prokeš projevoval otevřeně své rozhodné protiněmecké smýšlení před celou řadou zaměstnanců, věřil od počátku v úspěšné skončení války a v znovuvybudování republiky, toto přesvědčení veřejně a bez bázně prohlašoval, nabádal k vytrvalosti a sděloval zprávy zahraničního rozhlasu svým spolukolegům, zprávy poslouchal i v úřadě (ve filiálce archivu na Hradě) a o zprávách se spolukolegy denně hovořil; 3./ Dr. Prokeš pomáhal českým lidem, kde mohl. Opatřoval bez ohledu na své osobní bezpečí arijská prohlášení Židům na podkladě falešných nebo neúplných dokladů, ač nebyl k tomu kompetentní, zachraňoval zaměstnance před Němci, odvracel od českých lidí možnost německé okupace, umožňoval svým zaměstnancům ilegální činnost a v ní je podporoval atd.; 4./ Dr. Prokeš chránil účinně kulturní statky před rozchácením nebo zničením, které bylo v německém programu (např. úspěšný Prokešův boj proti německému diktátu, aby byly vydány říši české archiválie, ukrytí důležitého materiálu zeměpisného vojenského ústavu před Němci atd.); 5./ Dr. Prokeš byl spojku ilegální organizace ústředí Úvodu a členem ilegální vojenské organizace Bartoš, pověřeným speciálním úkolem, a to členem činným a plněhodnotným.

Vzhledem k tomu zprošťuje komise obviněného z přestupku proti národní cti podle dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb. odst 10.^{“16}

Řízení před trestní komisí dopadlo tedy pro dr. Prokeše neobyčejně příznivě. Zprostila ho nejen obžaloby ve všech bodech, ale nadto se mu ještě dostalo uznání a pochvaly za jeho postoj a chování v době nesvobody. Pro ministerstvo vnitra to znamenalo vlastně porážku, protože jeho obžaloba se ukázala jako

nepodložená a neopodstatněná. Leč nevzdávalo se, spoléhajíc se na očištnou komisi, u níž jednání dosud probíhalo. V ní totiž mělo své zástupce. Proto ani nepomyslelo na to, že by mělo po nálezů trestní komise dr. Prokeše rehabilitovat, jak by se bývalo slušelo.

Dr. Prokeš poslal 11. března 1947 děkanství filozofické fakulty Karlovy univerzity opis nálezů trestní komise na vědomí a požádal je, aby byla obnovena jeho profesura a mohl se ujmout svého učitelského místa. Děkanství žádost ignorovalo. Vůbec na ni neodpovědělo a tuto odpověď mu vlastně dluží dodnes; spis zůstal totiž otevřený.¹⁷

Vítězství u trestní komise nemělo pro dr. Prokeše žádné praktické důsledky a neznamenal ani nejmenší zlepšení jeho situace.

Jak bylo právě zmíněno, souběžně probíhalo řízení u očištné komise. Ta vůbec nepřihlédla k nálezů trestní komise, jako by ani neexistoval a pokračovala v jednání podle svého.

8. července 1946 dr. Prokeš předložil očištné komisi obsáhlý spis – měl 217 stran – na svou obhajobu. Mimo jiné v něm objasnil příčinu, proč ministerstvo vnitra podalo na něho žalobu u očištné komise. Byl to vlastně z jeho strany akt odvety za to, že se nechtěl poddat, že se bránil proti nespravedlivým nařčením a proti předčasnému penzionování. Došlo k tomu následujícím způsobem: Ministerstvo vnitra původně nechtělo z tohoto případu udělat spornou záležitost a proto vůči právnímu zástupci dr. Prokeše prohlásilo, že si je vědomo nezákonnosti provedeného přeložení do výslužby na základě § 12 vládního nařízení č. 420/1942, že však, jestliže dr. Prokeš s tím bude srozuměn a nepodá na ně žalobu u Nejvyššího správního soudu pro vady řízení a nezákonnost provedeného penzionování, že jeho záležitost nebude předložena očištné komisi. Dr. Prokeš se této výhrůžky nezalekl a stížnost na nezákonný postup ministerstva vnitra u Nejvyššího správního soudu podal 28. ledna 1946. Soud o tom vyrozuměl ministerstvo výnosem ze 7. února, načež ministerstvo obeslalo dr. Prokeše na 7. března, aby se vyjádřil k některým otázkám, které mu byly položeny. Tehdy ještě neznal ani autory, ani obsah udání na něho učiněných. Nato pak ministerstvo podalo na něho obžalobu u očištné komise pro veřejné zaměstnání. Tím vším lze vysvětlit poměrně dlouhou časovou prodlevu mezi dekretem o penzionování a touto obžalobou. Teprve až po zavedení kárného řízení bylo dr. Prokešovi umožněno seznámit se s jednotlivými udáními.

Až tím mu byla dána příležitost, aby se proti nim účinně hájil, aby se mohl konkrétně vyjadřovat k jednotlivým bodům oněch udání. Dosud jeho obhajoba, tak jak ji vyjádřil zejména v obou svých memorandech z května 1945, se nesla spíše ve všeobecném tónu, protože konkrétní obvinění proti němu vznesená tehdy ještě neznal.

Ve svém obsáhlém obranném spisu z 8. července 1946 dr. Prokeš vytýká ministerstvu vnitra, že podezření proti němu ze spáchání služebního přečinu vyslovené v obžalovacím spise neboli kárném oznámení čerpá pouze z písemných prohlášení (nazývaných též svědectvími) pánů doktorů Vojtíška, Fliedera, Janouška, Chudoby, Bauera, Borovičky, Čejchana, Hráského, Swientka, dále R. Synka a závodní rady Archivu ministerstva vnitra. Kromě protokolu o výslechu dr. Swientka žádná z těchto písemností, vydávajících se za svědectví, za ně nemůže být v pravém slova smyslu označena. Ve skutečnosti se jedná pouze o udání bez průkazní hodnoty. Základní nedostatek představuje to, že ministerstvo řádně nevyšlechlo jejich autory jako svědky při dodržení všech předepsaných formalit, zejména ponaučení a napomenutí k udání pravdy a pouze toho, co svědek sám svými smysly zachytil a poznal. Ministerstvo však nevykonalo řádné šetření k zjištění skutkové podstaty, jak bylo povinno, a nevyšlechlo ani jediného svědka, nepřešetřilo ani jediné udání. Při přípravném řízení nevyšlechlo žádného pisatele udání jako svědka dříve, než jejich obsah použilo lehkověrně a nezodpovědně k odůvodnění obžaloby. Jelikož jde o udání bez průkazní hodnoty, nelze je v žádném případě vydávat za svědectví, proto nemohou sloužit jako důkazní prostředek při průvodním řízení, a takovým způsobem se mají i hodnotit, tvrdil dr. Prokeš.

Tím, že ministerstvo vnitra neprovedlo řádné šetření a tím, že připustilo pochybné posudky a písemnosti k odůvodnění obžaloby, dopustilo se vážného pochybení v řízení a jednalo v rozporu s § 15 dekretu prezidenta republiky, podle něhož byl dr. Prokeš souzen.

Dr. Prokeš dále poukázal na předpojatost, zaujatost a nepřátelství některých „svědků“ obžaloby – vlastně to byli podle jeho pojetí udavači – což samo o sobě snižovalo jejich věrohodnost. Hlavně se jednalo o hlavní „svědky“, profesory Vojtíška a Borovičku. Jak uvádí, ty si znepřátelil již před dávnými lety, když je obvinil veřejně z plagiátorství; kromě toho se prof. Borovička dvakrát ucházel o vedoucí místo v Archivu ministerstva vnitra. Tzv. archivní sekce při České národní radě podle dr. Prokeše neexistovala a neexistuje ani v přítomné době; za ni se snad vydává záměrné působení několika jeho nepřátel, kteří využili pověření České národní rady pro prof. Borovičku k zajištění archivů a k odstranění dr. Prokeše z archivů.

Nejobsáhlejší část obranného spisu tvoří podrobné vyjádření dr. Prokeše k jednotlivým písemným udáním všech výše uvedených původců. V něm se mu podařilo vyvrátit, popřípadě objasnit všechna obvinění proti němu vznesená. Je to pramen trvalé hodnoty pro poznání tehdejších poměrů nejen v Archivu ministerstva vnitra, nýbrž částečně i v našem archivnictví všeobecně.

Podle výsledku řízení soudě, očistná komise k této obhajobě při svém rozhodování nepřihlédla buď vůbec, anebo jen v nepatrné míře. Také nevyhověla

návrhu dr. Prokeše na výslech dvanácti svědků, přestože tvrdila, že výslechy prováděla; žádné zápisy o nich se však nedochovaly.

Samo složení očistné komise nevěstilo pro dr. Prokeše nic dobrého. Z tříčlenné komise, která tento případ projednávala a rozhodovala, dva členové pracovali u ministerstva vnitra (dr. Drdacký a dr. Glanz), takže její předpojatost byla evidentní. Toto ministerstvo již vedlo neúspěšně svou při s dr. Prokešem u trestní komise Ústředního národního výboru a nyní z prestižních důvodů nehodlalo připustit, aby ji prohrálo po druhé. Při uvedeném složení komise mohlo toho snadno dosáhnout, neboť rozhodování o vině spočívalo v jeho rukách. Došlo k neslýchané situaci, žalobce se stal zároveň soudcem (obě role zastávalo ministerstvo vnitra). Z hlediska práva a spravedlnosti to bylo něco zcela absurdního a v jakémkoli právním státu nemyslitelného. U nás, jak lze vidět, to však možné bylo.

Očistná komise vydala 2. června 1947 nález. Podle něj je dr. Prokeš vinen tím, že projevoval v době nesvobody mimořádnou úslužnost a horlivost vůči Němcům a udržoval s nimi mimoslužební společenské styky. Jako veřejný zaměstnanec se tedy prohřešil proti národní cti – povinnosti národní soudržnosti vůči příslušníkům českého národa. Dopustil se tak služebního přečinu podle dekretu prezidenta republiky č. 105/1945 Sb. a trestá se proto přeložením na jiné služební místo a vylučuje se z postupu do vyšších stupňů služného na tři roky. Naproti tomu byl osvobozen od obvinění, že odborně spolupracoval přes rámec průměrného nařízeného výkonu s představiteli německé okupační správy a že i jinak ve své úřední funkci spolupůsobil k posílení a upevnění okupantského režimu. Výrok o vině komise odůvodnila svědectvími resp. udáními, o nichž bylo pojednáno podrobněji již výše.¹⁸

Zatímco v odůvodnění nálezu komise v hojně míře cituje svědectví znějící proti obviněnému, z těch v jeho prospěch necituje ani jediné. Zdá se, že je vůbec nevzala v úvahu, ba že je ani nečetla, protože by jinak neuváděla ve svém odůvodnění naprosto vylhané skutečnosti. Přesto licoměrně tvrdila, že „přihlédla i ke kladné činnosti obviněného ve prospěch českých lidí, jak je patrné z četných prohlášení, předložených obviněným, a svědeckých výpovědí Otakara Vacka, Jana Čerovského, Emila Sochy, Dr. Bohuslava Matouše, Dr. Bořivoje Knížka, Dr. Karla Kazbundy, Josefa Fetky, Dr. Václava Pešáka, Jana Königa, Dr. Václava Lívy a Dr. Václava Žáčka.“ Ve skutečnosti k nim vůbec nepřihlédla a odbyla je zkrátka pouze těmito pěti řádky. Kdo by hledal důkaz o její předpojatosti, našel by ho hned zde.

Výrok komise dr. Prokeše nepoškozoval po stránce služebního postavení nebo po stránce hmotné, protože byl tehdy stejně ve výslužbě a přeložení na jiné místo i zastavení platového postupu nepřicházelo tudíž již v úvahu. Zato

jej však těžce postihovalo po morální stránce, protože byl uznán vinným, že se provinil proti národní cti.¹⁹

Vůči nálezu se odvolal jak dr. Prokeš, tak i ministerstvo vnitra. Na pokyn jeho prezidia podal kárný zástupce při očistné komisi dne 30. května 1947 u vrchní očistné komise pro veřejné zaměstnance odvolání jak co do zprošťující části nálezu, tak i co do nízké výměry trestu. Odvolání nemohl opřít o nové důkazy či skutečnosti, protože prostě neexistovaly a všechen arzenál útočnicki již vystříleli. Jeho základ tvořila především udání profesorů Vojtíška a Borovičky a dr. Janouška, jež, mimochodem řečeno, ani zmíněná trestní komise Ústředního národního výboru nebrala příliš v úvahu pro jejich nižší věrohodnost. Převzal z nich zejména překroucená fakta, jako by dr. Prokeš přípravou archivního zákona a s ním související novou organizací archivnictví chtěl dostat naše archivy pod německý vliv a posílit tím okupantský režim. Dokonce převzal i nehoráznou větu dr. Janouška, že „pro každého archivního odborníka, který měl na vývoji českého archivnictví zájem, byl dr. Prokeš zjevem nejen rušivým, nýbrž přímo zhoubným.“ Dále odvolatel přebíral některé údaje, o nichž se domníval, že by mohly zvláště zapůsobit na vrchní komisi, od doktorů Čejchana, Pachty a Husy. Ty obsahovala již obžaloba, takže zde se jen opakují (doporučující dopis, plakáty, zapůjčení peřin a jiné lapálie). Odvolatel dokonce znovu uvádí obvinění ohledně Toskánského paláce, přestože ta záležitost již byla objasněna. Závěrem navrhl trest změnit v neprospěch obviněného a uznat jej vinným z přečinů, od kterých ho očistná komise osvobodila.

Dr. Prokeš podal 29. května prostřednictvím svého právního zástupce odvolání proti nálezu očistné komise jak co do viny, tak i co do trestu, a to pro podstatné vady řízení a pro nezákonnost. Hlavní nedostatek nálezu odvolatel shledával v úmyslně neúplném zjištění skutkové podstaty přečinu, z něhož byl obviněn (mimořádná horlivost a úslužnost vůči Němcům a udržování mimoslužebních společenských styků s nimi). Očistná komise vytrhla z celé řady skutečností během řízení prokázaných a jakoukoli vinu vylučujících jen ty skutečnosti, které se jí hodily k odůvodnění jejího výroku o vině. Komise jednala zaujatě a jednostranně. Její postup byl nesprávný a nezákonný, neboť při řešení otázky viny si vzala libovolně za skutkový základ pouze tvrzení obžaloby, zdánlivě potvrzené subjektivními svědectvími několika předpojatých svědků a na druhé straně zcela opominula svědectví, důkazy a protidůkazy předložené obhajobou. S nimi se vůbec nevypořádala, řádně je nezhodnotila a dokonce je vůbec nevzala v úvahu při posouzení otázky viny. Také nepřipustila vyslechnutí svědků navržených obhajobou. Kdyby se takový jednostranný postup měl stát pravidlem, pak by bylo možno odsoudit každého a vrátili bychom se do doby inkvičních procesů. Obhajoba by pak byla zbytečná a platila by zvlá a nikoli právo. Dekret č. 105/45, podle něhož byl dr. Prokeš souzen, představoval vlast-

ně proti všem principům trestního práva normu se zpětnou účinností a proto tím svědomitěji musel být vykládán a tím bedlivější a důkladnější provádění vyžadovalo, aby nedocházelo k zbytečným přehmatům a krivdám. Zákodárce zřejmě vydáním tohoto dekretu nesledoval cíl pronásledovat veřejného zaměstnance za to, že vinou svého úředního postavení musel být v každodenním styku s představiteli okupační mocnosti a zachovávat vůči nim obvyklou společenskou úroveň. Bez pochyby pro každé trestní souzení, tedy i pro řízení před očištnou komisí pro veřejné zaměstnance, musí platit všeobecně uznávané zásady trestního práva, zejména pokud jde o úmysl a zavinění, jež očištná komise při tomto řízení stoprocentně nerespektovala.

Bylo také zcela vadné a nezákonné při řešení otázky viny, když nález bez zkoumání motivů a úmyslu k žalované činnosti přijal za skutkový základ subjektivní dojmy obviňovatelů, které vyslechl jako svědky a zároveň znalce v otázce provinění proti národní cti, kdežto ostatní výsledky řízení, jež jsou v rozporu se zaujatými „svědectvími“ obviňovatelů, vůbec neoceníl a nehodnotil celou činnost obviněného během okupace. Jen tím lze vysvětlit, že nález mohl zcela diametrálně posoudit celý případ oproti trestní nalézací komisi Ústředního národního výboru, jejíž rozhodnutí a spisy byly též předmětem jednání a tvoří součást spisů očištné komise. Proto dr. Prokeš vytýká nálezu neúplné zjištění skutkové podstaty a podstatnou vadu řízení, tj. rozpor s obsahem spisů. Nález se také nezminil o skutkových zjištěních prokázaných spisy jmenované trestní komise a tím méně odůvodnil, proč dospěl k úplně opačnému výsledku při posuzování otázky viny než dospěla ona trestní komise při ÚNV. Je nepřijatelné, aby si očištná komise pro své rozhodování o vině či nevině vybrala z výsledku řízení jen to, co se jí hodí. Zejména v tomto případě bylo svatým úkolem soudcovské zodpovědnosti přihlídnout s nejvyšší svědomitostí k veškerým výsledkům řízení a nikoliv jednostranně pouze k takovým, které byly vyvráceny ostatními důkazy. Skutková podstata stanovená tím nálezem nemá ve spisech dostatečný podklad. Svědecké a listinné důkazy, provedené na návrh obhajoby, přesvědčivě vyvrátily osamocená a zkrácená svědectví několika zaujatých obviňovatelů, kteří mají zájem na jeho odsouzení z toho důvodu, aby se zachovaly porevoluční poměry v archivu.

Očištná komise měla spravedlivě hodnotit nejen důkazy obžaloby, ale také důkazy obhajoby, jestliže neměla podlehnout omylům při posuzování otázky viny. To se však nestalo a komise vůbec nehodnotila důkazy předložené obhajobou, jež zcela vyvracejí skutkovou podstatu obvinění vyjádřenou v nálezu. Skutečnosti prokázané obhajobou nález přechází mlčením a deklasifikuje tím způsobem, že se o nich zmiňuje pouze paušálně a bez jakéhokoliv vztahu k otázce viny a jen při odůvodnění výměry trestu. Přitom šlo o důkazy respektive protidůkazy, jimiž obhajoba vyvracela bezdůvodná obvinění kárného oznámení.

Z toho důvodu měla být ta fakta hodnocena při zjišťování skutkové podstaty a při řešení otázky viny. To však očistná komise opominula učinit a proto bylo řízení před ní vadné a protizákonné.

Potom se dr. Prokeš vyjádřil zevrubně k osmi obviněním, jimiž očistná komise odůvodnila svůj výrok o vině (doporučující dopis dr. Gerstenhauera, upozornění na jazykové chyby na vyhláškách okupantů, zapůjčení peřin, chování před Swientkem podle udání dr. Bauera, koupě listin od Němky, úschova věcí dr. Schiecheho, úslušnost a horlivost vůči Němcům, oslava padesátin). Všechny tyto případy vysvětlil i s příslušnými souvislostmi a okolnostmi a obvinění vyvrátil. Závěr jeho obhajoby byl, že se za celou dobu nesvobody nedopustil činnosti, za niž by mohl být trestán podle dekretu č. 138/1945 Sb.

S odůvodněním, že očistná komise dospěla k svému výroku na základě jednostranného hodnocení provedených důkazů a nepřipuštění svědeckých výslechů jím navržených svědků, dr. Prokeš požádal vrchní očistnou komisi v zájmu spravedlnosti, aby řízení doplnila o výsledky čtrnácti svědků, o jejichž slyšení před první instancí marně usiloval. Nakonec ji žádal, aby nález očistné komise byl pro podstatné vady řízení zrušen a on osvobozen ode všech obvinění.

Není pochyby, že dr. Prokeš se hájil velmi důmyslně a že jeho obhájce podal v tomto případě vynikající právní výkon. Avšak co mu to bude platné v systému samo o sobě nespravedlivém? Nyní vše mělo záležet na odvolací instanci. Tříčlenná komise byla opět svým složením pro dr. Prokeše nepřívzná. Jejím předsedu, vyššího soudce z povolání, mohli vždy přehlasovat zbývající dva členové, opět zaměstnanci ministerstva vnitra (dr. Fanfule a dr. Myšák). Došlo tedy opět k té absurdní situaci, totiž že účastník sporu vystupoval zároveň jako soudce. Za tohoto stavu nebylo možno očekávat objektivnost při rozhodování odvolací komise, protože, jak je přirozené, každý účastník chce svůj spor dovést do vítězného konce. Vyhrát ho chtělo pochopitelně i ministerstvo vnitra, zvláště po prohrách u trestní komise ÚNV a u Nejvyššího správního soudu, aby podpořilo právně i morálně své rozhodnutí o předčasném penzionování dr. Prokeše, které bylo věcí neslychanou, nemající dostatečnou oporu v zákonných předpisech. Ministerstvo vnitra postupovalo nyní vůči dr. Prokešovi velmi tvrdě, přestože s ním vycházel ve své funkci velmi dobře, těšil se u prezidia velké vážnosti a přestože jeho význačný člen (dr. Šulc) dokonce podal v tomto sporu písemné svědectví v jeho prospěch. Postoj ministerstva není možné vysvětlit jinak než pokynem ministra Noska, aby byl dr. Prokeš ze služeb ministerstva vnitra odstraněn. Jelikož jej ministr osobně neznal, osobní zaujatost tudíž nepřicházela v úvahu, zůstává záhadou, komu tím chtěl vyhovět, popřípadě se zavděčit; sotva lze předpokládat, že by to byl ministr Ripka.

Vrchní očištná komise zamítla návrh obhajoby na předvolání svědků, rozhodla se projednat odvolání pouze ústně a v neveřejném zasedání. Rozhodnutí padlo až více než po roce. Dne 19. června 1948 vydala nález, kterým zamítla oboje odvolání a potvrdila v odpor vzatý nález očištné komise I. stolice ve svém celku. Odvolací komise rozhodla pouze na základě předložených spisů. Po jejich přezkoumání dospěla k názoru, že řízení před očištnou komisí nevykazovalo takových vad, které by byly v neprospěch obviněného a které by podle jejího názoru zabránily zjištění materiální pravdy. Nepřihlédla tudíž vůbec k oné obšírné a důmyslné obhajobě dr. Prokeše a nevyhověla jeho odvolání v žádném bodu. Komise také zamítla odvolání kárného zástupce proti osvobozující části nálezu (od obvinění, že odborně spolupracoval s představiteli okupantské správy a že působil k posílení a upevnění okupantského režimu) a proti nízké výměře trestu jako bezdůvodné, ježto tu nešlo ve skutečnosti o záměrnou odbornou spolupráci s Němci. Komise také rozhodla, že „4. stupeň trestu a to ještě zostřený, odpovídá provinění, tak že nějaké zvýšení trestu obviněného by nebylo na místě, zejména když se uváží, že u něho došlo k spáchání služebního přečinu spíše při sledování určitého odborného názoru a zájmu, kterým byl dr. Prokeš zavlčen do kolize se zájmem národa na tvrdém odporu proti okupantům ve všech směrech a nikoliv v předem rozváženém úmyslu poškodit zájem národa a pracovat k upevnění okupantského režimu i odbornou prací“.²⁰

Tento rozsudek padl již v době po tzv. Vítězném únoru, což pozici dr. Prokeše vůči ministerstvu vnitra pochopitelně ještě více ztížilo.

Zatímco ještě probíhalo řízení u vrchní očištné komise, mezitím – vlastně již před rokem – Nejvyšší správní soud nálezem z 31. července 1947 zrušil rozhodnutí ministerstva vnitra z 21. listopadu a 15. prosince 1945 o přeložení dr. Prokeše do trvalé výslužby jakožto nezákonné. Zrušil je s odůvodněním, že předpoklady pro dání dr. Prokeše do trvalé výslužby podle § 12 vládního nařízení č. 420/1942 Sb. splněny nebyly, protože tohoto vládního nařízení je možno použít pouze v případech, kdy se opravdu jedná o zjednodušení správy a nikoli z důvodů jiných, které s tímto zjednodušením veřejné správy nesouvisejí, jak se i stalo v případě dr. Prokeše.

Pro ministerstvo vnitra, které se honosilo tím, že je zárukou a oporou zákonnosti v našem státě (což ostatně byla jeho úloha a smysl), byl tento výsledek velmi nepřijemný, protože bylo usvědčeno institucí tak úctyhodnou, jakou Nejvyšší správní soud nesporně představoval, z nezákonného jednání. Jeho prestiž tím utrpěla ještě více, než prohrou u trestní komise ÚNV. Utrpěné porážky si proto chtělo kompenzovat úspěchem své obžaloby u očištných komisí. Při vlivu, který v nich při své početní převaze vykonávalo, to nebylo nic nesnadného, projednání mělo vlastně ve svých rukách. Řízení se vedlo vadným a skandálně nespravedlivým způsobem tak, že očištná komise nepřipustila výslech ani hlav-

ních svědků, navržených obhajobou, a že při hodnocení důkazů skutkové podstaty údajného provinění vůbec nepřihlédla k písemným prohlášením svědků, předložených obhajobou. Tato zjevná jednostrannost představovala hlavní vadu při vedení celého případu. Tím způsobem došlo k tomu, že očištná komise odůvodnila svůj výrok o vině i o pomluvy, a to pomluvy bagatelního významu, a o falešná svědectví, které by při řádně vedeném procesu a ústních výsledcích nemohly obstát. Spravedlnost v tomto případě musela jen zaplakat.

Tak se stala absurdní a paradoxní věc, totiž že dr. Prokeš, obviněný u dvou komisích ze stejného údajného provinění, byl jednou z nich osvobozen a druhou odsouzen. Kde tedy stála pravda? Přitom je evidentní a snad to platí ve všech státech, že nikdo nemůže být zároveň vinen i nevinen ze stejného přečinu. U nás nikomu tento rozpor nevadil, zejména ne ministerstvu vnitra, které mělo v té věci zodpovědnost. Vyšší instance, která by tento rozpor dovedla spravedlivě rozsoudit, u nás chyběla. Ministerstvu vnitra pak scházela smysl pro spravedlnost, protože mohlo použít zásady římského práva *in dubio melius* (ono použilo slůvka *peius*).

V důsledku nálezu Nejvyššího správního soudu, jež zrušilo rozhodnutí o přeložení do výslužby, ministerstvo vnitra muselo dr. Prokeše reaktivovat. Učinilo tak výnosem z 3. května 1947, jímž rozhodlo, že od 1. prosince 1945 zůstává zaměstnancem v činné službě a že mu od toho data náleží plat ředitele Archivu ministerstva vnitra. Příslušný rozdíl mezi penzí a platem ředitele mu měla účtárna ministerstva vyplatit se zpětnou platností. Až potud to byl výsledek pro dr. Prokeše příznivý. Ministerstvo však nehodlalo provést rozhodnutí očištné komise, aby dr. Prokeše přeložilo na jiné služební místo. Oznámilo tímž výnosem, že „ježto však jsou zde okolnosti, které další službu na místě přiměřeném Vašemu postavení v platové stupnici a v úřednické kategorii činí z důležitých služebních ohledů nepřipustnou, zamýšlí Vás ministerstvo vnitra přeložiti podle ustanovení § 75 služební pragmatiky č. 15/1914 ř. z. na dovolenou s čekatelným“.

Jak oznámil dr. Prokeš ministerstvu dopisem z 23. května, přijal jeho nabídku na přeložení na dovolenou s čekatelným bez námitek, požádal však, aby mu vzhledem k jeho zdravotnímu stavu byla nejprve poskytnuta obyčejná zdravotní dovolená do 1. ledna 1948 a aby na dovolenou s čekatelným byl přeložen až od tohoto data. Uvedl dále: „O službu v archivu ministerstva vnitra nemíním se a nechci jakkoliv ucházeti, poněvadž se chci věnovat cele vědecké práci. Proto také žádám, aby mi ministerstvo vnitra nečinilo již žádných překážek; seznal jsem jeho intence a nemíním je jakkoli křížiti“. Byla to z jeho strany jasná nabídka na smír poté, co nervy drásající řízení před trestní a očištnou komisí skončila (probíhala však dosud jednání u vrchní očištné komise a u Nejvyššího správního soudu). Taková zátěž by vyčerpala i zdravého člověka, natož pak dr. Prokeše, který měl sám o sobě křehkého zdraví a nadto trpěl již předtím neurastením a těžkými depresemi. Byl skutečně velmi vysílen.

Ministerstvo vnitra postupovalo proti němu – i kromě žalob u zmíněných komisí – s neobvyklou bezohledností. Už v roce 1945 mu dalo z návodu nepřátelsky zaujaté závodní rady výpověď ze služebního bytu (tradičně spojeného s funkcí ředitele archivu), aniž počítalo s presumpcí nevinu a vyčkalo výsledku řízení před trestní a očistnou komisí. Přitom ministerstvo ani archiv ten byt nepotřebovaly a hodlaly ho použít údajně jen jako kanceláře pro archiv, těch však měl archiv tehdy dostatek. Účelem bylo pouze ztrpčit život dr. Prokešovi, který by se byl rád z nepřátelského prostředí vystěhoval, nedostal však náhradní byt. Ministerstvo si v té věci počínalo velmi tvrdě a hnalo ji až k exekučnímu soudu pro Prahu, který odsoudil dr. Prokeše k exekučnímu vyklizení bytu. Po povolených odkladech záležitost skončila přidělením náhradního bytu.²¹

Protože personální spisy prezidia ministerstva vnitra z onoho období, jak bylo řečeno výše, podlehy skartaci, nedozvíme se, zda ministerstvo vyhovělo žádosti dr. Prokeše o zdravotní dovolenou. Při zaujatosti vůči dr. Prokešovi se to jeví nanejvýš nepravděpodobné.

Přibližně od poloviny roku 1947 dr. Prokeš prožíval – ve srovnání s dvěma předcházejícími lety – poměrně klidnější období. Prozatím byl existenčně zajištěn, přestože dovolená s čekatelným žádnou existenční jistotu nepředstavovala. Bylo evidentní, že jde o provizorní opatření, neboť čekatelné bývalo omezeno na tři roky. Protože si to uvědomoval, obrátil se v červenci 1948 na akční výbor ministerstva vnitra se žádostí, aby opatření ministerstva vůči jeho osobě bylo přezkoumáno a aby mu podle rozhodnutí očistné komise potvrzeném i vrchní očistnou komisí přidělili jiné služební místo anebo aby byl vzhledem ke své chorobě přeložen do výslužby. Nedochoval se žádný doklad o tom, že by tato žádost přinesla nějaký pozitivní výsledek.

Toho kratičkému období poměrného klidu při své neúporné pracovitosti dokonale využil. Ke konci roku 1948 vydal obsáhlé *Dějiny Prahy I.*, napsané přístupnou formou pro veřejnost. Dílo, sahající do roku 1547, nalezlo příznivý ohlas v odborných kruzích i u veřejnosti a bylo brzy rozebráno. Napsal a k vydání připravil i druhý díl sahající do roku sjednocení pražských měst 1784, avšak ten se vydání nedočkal a dnes je jeho rukopis nezvěstný. Vzhledem k smrti, která měla přikvačít již za dva a čtvrt roku, se stala tato práce epilogem jeho obsáhlého literárního díla, epilogem nadmíru důstojným.

V souvislosti se zmínkou o jeho literárním díle je nutno uvést, že dr. Prokeš během německé okupace zastavil veškerou svou publikační činnost. Nikoliv proto, že by se odbornými pracemi musel nutně kompromitovat, nýbrž proto, že tímto svým postojem chtěl vyjádřit nesouhlas a odpor vůči okupantskému režimu. Prostě se odmlčel. Toto jeho stanovisko bylo v rozporu s obviněními, jež proti němu jeho nepřátelé vznesli, a pramenilo z vlasteneckého citění.

Období poměrného klidu pro dr. Prokeše mělo krátké trvání. Ukončilo je brutálně prezidium ministerstva vnitra počátkem roku 1949. Výnosem z 2. února rozvázalo služební poměr s dr. Prokešem podle zákona č. 213/1948 Sb., aniž uvedlo důvody tohoto opatření, když již předtím zastavilo výplatu čekatelného dnem 1. ledna 1949, aniž byl dr. Prokeš vyrozuměn o důvodech tohoto rozhodnutí. Protože personální spisy prezidia chybějí, není možno zjistit bližší okolnosti těchto opatření. Zdá se být neuvěřitelným, že by i za tehdejšího právního stavu (který není možno označit za normální ve srovnání s poměry za první republiky) bylo možno zastavit požitky se zpětnou platností, tj. aby výplata platu byla zastavena dnem 1. ledna podle výnosu z 21. ledna. Patrně se to však stalo.²²

Nyní se ukázalo, že nález Nejvyššího správního soudu o zrušení penzionování představoval vlastně Pyrrhovo vítězství. Nebýt ho, mohl v klidu užívat své penze, a takto se ocitl náhle na dlažbě. Zastavením výplaty čekatelného v okamžiku, kdy měl již odslouženo 32 let, ocitl se se svou rodinou zcela bez prostředků a ve zcela beznadějně situaci, poněvadž při jeho věku 54 let a chatrném zdraví neměl jiné výdělečné možnosti, které by jemu i rodině zabezpečily další existenci. Toto uvedl ve své naléhavé žádosti, s níž se 9. února 1949 obrátil na předsednictvo vlády, aby mu byl prominut jeden rok, který mu chyběl do plné výsluhy předepsané pro řádné penzionování, a aby byl tudíž přeložen do trvalé výslužby. Předsednictvo vlády ji postoupilo ministerstvu vnitra jako tam příslušnou. Odpověď ministerstva – pokud vůbec uznalo za vhodné odpovědět – se nedochovala, avšak je jisté, že setrvalo při svém rozhodnutí a vydalo ho tak, po dlouholeté vynikající službě a rok před dosažením nároku na plnou penzi, vstříc nouzi a nejistotě, přestože ho mohlo snadno penzionovat, vlastně jen obnovit penzionování z konce roku 1945. Řečeno naplno, doslova ho vyhodilo na dlažbu. Něco takového bylo před únorovým převratem nemyslitelné, protože státní zaměstnanci chránila podle služební pragmatiky definitivita; potom se takové zacházení s nimi stalo běžným.

Nyní dr. Prokeše a jeho rodinu čekaly velice krušné časy, vlastně to bylo nejhorší období jejich života. Nezbyvalo mu než zoufale shánět místo, aby svou rodinu uživil. Hned 9. února 1949 (stejněho dne jako na předsednictvo vlády) podal si žádost o místo archiváře u Československých textilních závodů. Místo mu z kádrových důvodů uděleno nebylo (dochovalo se nepříznivé stanovisko kádrového referenta).

V souvislosti s hledáním místa je třeba vrátit se poněkud do minulosti a zmínit se o tom, že v říjnu 1945 bylo dr. Prokešovi nabídnuto přiměřené místo v kulturním odboru Státního plánovacího úřadu. Tuto možnost přivítal a podal si tudíž žádost o přijetí a zároveň požádal prezidium ministerstva vnitra o převedení do služeb jmenovaného úřadu. Podmínkou však bylo, aby předložil osvěd-

čení závodní rady o národní a státní spolehlivosti, avšak ta mu je rozhodně odmítla vydat. Protože prezidium chtělo dr. Prokešovi vyhovět, prezidiální šéf dr. Holdík jednal v tom smyslu se závodní radou, ovšem bezvýsledně. Tak se stalo, že dr. Prokeš toto místo následkem zloby dr. Pachty nedostal. Ve sporu se závodní radou archivu se sice odvolal k vyšším odborovým orgánům – Krajské odborové radě a Ústřední radě odborů – také bez úspěchu, i když se mohl vykázat osvědčením o národní spolehlivosti, které mu vydal místní Národní výbor pro Prahu I.–VII. dne 26. 6. 1945.

Někdy v prvních měsících roku 1949 – přesné datum neznáme – dr. Prokeš nastoupil místo účetního úředníka u instalátérsko-klempířské firmy Fr. Vrbata v Praze II., která se ještě toho roku dostala následkem znárodnovacího procesu do likvidace. Zde měl velmi špatné pracovní podmínky, jelikož v účetnictví této firmy byly velké nepořádky. Z obecného hlediska bylo zahanbující, že tak vynikající historik, který mohl vytvořit ještě mnoho významných historických děl, se musel zabývat z hlediska jeho kvalifikace pracemi tak podřadnými, a že přitom musel ještě snášet různé ústrky a ponižování. Firma ukončila činnost dnem 31. července 1950 a její zaměstnanci, pokud vyhovovali po kádrové stránce, převzal dnem 1. srpna její nástupce, národní podnik Instalační závody. Dr. Prokeš mezi nimi chyběl, naopak dostal k 1. srpnu výpověď; sice se proti ní odvolal k Obvodnímu národnímu výboru pro Prahu I., avšak vyhověno mu nebylo a výpověď byla potvrzena. Od 1. srpna pracoval ještě pro likvidační komisi za řízení Spořitelny a záložny. Tyto likvidační práce skončily dnem 15. listopadu. Od toho dne byl opět bez zaměstnání a příjmu.

Přírozeně již od léta 1950 si hledal nové zaměstnání. V srpnu si podal žádost o místo u podniku „Čedok-Propag“, avšak bez úspěchu. Potom se soustředil na získání místa archiváře u národního podniku Čs. textilní výroby. Intervenoval za něj i předseda Ústředí vědeckého výzkumu ing. dr. Jaroslav Fukátko, přesto do řádného pracovního poměru přijat nebyl. Podnik s ním pouze uzavřel 11. ledna 1951 (s platností od 10. ledna) expertní smlouvu o dílo na konání archivních prací na generálním ředitelství i na národních podnicích textilního oboru za měsíční odměnu 7000 Kčs. V době od 16. listopadu 1950 do 9. ledna 1951 byl tedy bez práce. Od 10. ledna do 31. března 1951 pracoval jako archivní expert Textilních závodů n. p. a za tu dobu jeho expertní odměna na podkladě smlouvy o dílo činila 18 577 Kčs.²³ To bylo jeho poslední působiště.

Ukončila jej předčasně smrt, která přikvačila náhle a nečekaně. Koncem března jel se synem při příležitosti velikonočních svátků navštívit svou matku v Novém Bydžově. Tam se mu náhle udělalo nevolno a upadl do bezvědomí. Okamžitý převoz do tamní nemocnice a odtud pak na 3. interní kliniku do Prahy mu však již nepomohl. Zemřel 31. března 1951 ve věku 56 let. Příčinou smrti bylo diabetické koma.²⁴ Tak skončila životní pouť archiváře a historika,

nejvýznačnější osobnosti působící ve dvacátém století v Archivu ministerstva vnitra.

Posledních šest let života vyplnil houževnatý zápas o osobní čest a o existenci. Byla to léta plná napětí, utrpení, hoře a zklamání; to vše působilo silně na jeho nervovou soustavu a na celkový zdravotní stav. Příčiny jeho smrtelné nemoci byly nepochybně psychické. Léta trvajících spor s ministerstvem vnitra, tři procesy, jež byl nucen vést na svou obhajobu a v neposlední řadě zápas o holou existenci v posledních dvou letech vyčerpaly zcela nevelký potenciál jeho fyzické odolnosti a podlomily úplně jeho imunitní systém. V tom smyslu to chápalo veřejné mínění, které dávalo vinu za smrt těm, kteří vyvolali tažení proti němu. V témže duchu se také hovořilo mezi účastníky posledního rozloučení konaném ve velké obřadní síni strašnického krematoria. Na něm archivář dr. Václav Davídek pronesl smuteční projev, oceňovaný účastníky jako statečný v tehdejších poměrech. Celkově pohřeb vyzněl jako tichá demonstrace sympatií pro prof. Prokeše.²⁵

Pro onu dobu, v níž mnozí nevěděli kam se postavit, bylo příznačné, že se nenašel nikdo, kdo by napsal nekrolog prof. Prokeše, přestože se jednalo o významného historika, univerzitního profesora, archiváře a člena učených společností a organizací, jako by nějaký velký režisér uložil o něm věčné mlčení. Jedinou výjimkou snad byl prof. F. M. Bartoš, který uveřejnil alespoň kratičkou zprávu o jeho skonu v Jihočeském sborníku historickém²⁶; avšak i tu si mohl odpustit, protože se neubráníl, aby do ní nepustil kapku jedu. Mlčení přerušila až svou, výše citovanou, studii z r. 1989 dr. M. Sekyrková.

Nucený odchod prof. Prokeše z vedení archivu měl pro archiv vážné následky, krátkodobého i dlouhodobého charakteru. V dějinách této instituce představoval velký předěl, jímž skončila jedna éra, kterou bychom mohli označit jako prvorepublikovou, a začínala – také v souvislosti s politickými a společenskými změnami, které se tehdy udály – éra nová.

Kontinuita vývoje se v jeho důsledku tohoto přerušila. Druhým důležitým dopadem byla skutečnost, že to znamenalo definitivní konec Prokešova pracovního programu na povznesení archivu z roku 1934. Pochopitelně nové vedení neobnovilo z prestižních důvodů práce na jeho plnění, protože byl těsně spjat s osobou právě odstraněného ředitele. Pokud je známo (tato výhrada se uvádí proto, že toto období není dosud dopodrobna objasněno), nové vedení archivu se nestaralo o novostavbu archivu a tuto otázku zcela zanedbalo, třebaže stavba byla po technické stránce připravena natolik, že se s ní mohlo začít bez prodlení. Neví se, že by vůbec vyvinulo nějakou snahu v tomto směru, a to buď z neznalosti nebo z prestižních důvodů. V každém případě to byla velká chyba, protože se tak promeškala jedinečná příležitost k stavbě vytoužené nové

budovy archivu. Jak jsme slyšeli, obžalovatelé obviňovali prof. Prokeše ze závadného uložení cenných archiválií a nedostatku skladištního prostoru, nyní však tuto příležitost k zásadní nápravě nevyužili. Jelikož během několika příštích let v archivu došlo k velkým personálním změnám a odešli z něho všichni, kdo o připravované novostavbě věděli, stalo se, že se archiv z neznalosti zachoval v rozhodující situaci zcela paradoxně: dal ministerstvu vnitra souhlas k prodeji výhodně položené parcely v Bubenči, zakoupené v roce 1937 pro novostavbu archivu (na něm pak postavili Fučíkovu školu). Tím novostavba padla, vlastně byla odložena o čtyřicet let.

Za nového vedení se ani nepokračovalo v systematickém pořádání archivního materiálu podle Prokešova programu z roku 1934. Sesazenému řediteli obžalovatelé vytýkali neuspořádanost a zanedbanost archivu, jakož i chybění základního soupisu archivních fondů (na němž vinu nesli částečně sami), avšak nyní nevyvíjeli žádnou pracovní horlivost k povznesení archivu. Zejména mladí archiváři, s nimiž se prof. Borovička spojil k akci proti řediteli Prokešovi, neprojevovali v tomto žádné úsilí. Svým celkem laxním přístupem k úkolům, které měl archiv řešit, dali jasně najevo, že jim ani o archiv nejde; zakrátko to dokázali tím, že z archivu odešli za lepšími kariérami. Ovšem v zájmu spravedlnosti je třeba uvést, že hektická první poválečná léta nebyla systematickému pořádání příznivá.

Jak jsme slyšeli, také prof. Borovička, který podrobil stav archivu za Prokešova vedení nemilosrdné kritice, si nemohl neuvědomit, že se snadno kritizuje zvenci, ale že je to úplně jiné, když člověk převezme sám odpovědnost. Musel rozpoznat, že za jeho dvouletého správcovství nebylo učiněno nic podstatného k nápravě nedostatků, jež dr. Prokešovi vytýkal. Nenastalo žádné zlepšení v uspořádanosti archivu, nebyl pořízen soupis archivního bohatství, ani se na něm nepracovalo, nenastalo ani žádné zlepšení ve věci uložení. Pokud tedy podle jeho obžaloby hnil za Prokešova vedení cenný archivní materiál v důsledku nevhodného skladování v kryptách, mohl být tedy prof. Borovička činěn zodpovědným za tento neutěšený stav právě jako on z toho obvinil prof. Prokeše.

Všeobecně vzato, uspořádanost archivu ani poměry v něm se nezlepšily, což ovšem způsobily i chaotické poválečné poměry. Byla velká fluktuace, pracovní morálka poklesla; v pracovní době se hodně schůzovalo a debatovalo, méně se však pracovalo. Kromě toho archiv se vnitřně rozjednotil z důvodu postoje k dr. Prokešovi a i z politických důvodů. Místo ducha spolupráce a vzájemného sepejetí pracovníků k nadšené práci na povznesení archivu, převládla mezi nimi namnoze nedůvěra či dokonce nevraživost. Na druhé straně situace v archivu nevypadala úplně černě, protože v něm zůstala část pracovníků, kteří pracují za všech dob a za všech okolností spolehlivě; díky jim archiv fungoval navenek normálně.

Jak již bylo zmíněno, prof. Borovička přišel do archivu s cílem zřídit Národní archiv, který mu tanul na mysli od převratu v roce 1918, ale tehdy se to nepodařilo. Patří mu autorství této myšlenky, které se nikdy nevzdal. Revoluční dobu roku 1945 považoval za vhodnou, aby se o to pokusil podruhé. Po roce 1918 byla situace mnohem příznivější, protože tehdy větší část české archivářské obce uvítala ideu Národního archivu a nadchla se pro ni, kdežto v roce 1945 již tomu nebylo do té míry; nebyla jaksi na ni připravena a kromě toho se také změnily společenské poměry. Zřízení Národního archivu představovalo prioritu Borovičkovy aktivity během dvouletého správcovství, i když vedle toho plnil řádné povinnosti ředitele archivu. Svou novou funkci zamýšlel jako dočasnou. Proto ji vykonával jen na poloviční úvazek a podržel si profesuru na Vysoké škole politické a sociální. Tentokrát se s prof. Vojtíškem rozhodl uskutečnit vybudování Národního archivu s pomocí ministra školství a národní osvěty prof. Nejedlého, který jim prý slíbil, že se o věc zasadí. Následující jednání, která zřejmě probíhala v zákulisí ministerských kabinetů, nejsou dosud objasněna, takže působení ministra Nejedlého není známo. Tato záležitost sama o sobě nebyla tak jednoduchá, jak by se snad mohlo zdát v porevoluční euforii, protože založení Národního archivu předpokládalo přijetí archivního zákona, a na něm by se příslušná ministerstva stěží dohodla, neboť tu narážely na sebe kompetenční spory mezi nimi datující se již z dřívější doby, a kromě toho vyžadovalo schválení parlamentem, jež se v porevoluční době zabýval důležitějšími záležitostmi, než za jaké se považovalo archivnictví. Není jasné, zda vůbec byla v souvislosti s těmi jednáními připravena osnova zákona o Národním archivu, ale pravděpodobně to není, ba lze říci téměř s jistotou, že tomu tak nebylo. Jisté je jen, že předpokládaná intervence ministra Nejedlého se minula účinkem, jednání skončila neúspěšně a Národní archiv se ani tentokrát založit nepodařilo.

Pokud dr. Prokeše odstranili z archivní scény jako předpokládanou hlavní překážku k ustavení Národního archivu, nyní se ukázalo, že byl obětován úplně zbytečně, protože nebylo vůbec v silách jednotlivce ani tento archiv zřídit, ani tomu zabránit. Pro prof. Borovičku tento nezdar jeho celoživotních snah znamenal přirozeně trpkou deziluzi. Byl také rozčarován z nespolupráce v pracovních záležitostech a nezájmu zmíněných mladých archivářů, kteří se s ním kromě toho rozešli i po politické straně. Pokud si představovali, že Borovičkovu vedení bude pouze formální a že oni ovládnou archiv, velmi se zklamali, protože nic takového prof. Borovička nepřipustil. Neshodli se s ním ani v hlavní věci, otázce Národního archivu, která stála u něho na prvním místě, kdežto jim byla celkem lhostejná. Nemohl se na ně nadále spoléhat a na druhé straně ani nemohl počítat s tím, že nalezne porozumění pro své snahy u Prokešových stoupenců. Nakonec zůstal v podstatě osamocený. Uvědomil si samozřejmě, že po zamítnutí návrhu na zřízení Národního archivu neměl důvod nadále v archivu setrávat.

Za zmíněné jeho osobní situace a kdy se archiv mimoto nacházel v dosti neutěšeném stavu, si prof. Borovička podal 30. května 1947 žádost, aby byl uvolněn z funkce správce archivu. Ministr vnitra mu vyhověl a zprostil ho vedení archivu dnem 30. června 1947.²⁷ Nepočítáme-li krátké období, kdy vedením archivu dočasně pověřili dr. V. Letošníka, byl prof. Borovička na delší dobu poslední odborník v čele archivu. Po něm následovala řada ředitelů, dosazených na toto místo z politických důvodů, bez potřebné kvalifikace i jiných předpokladů; jelikož jim chyběl i vztah k archivu, byli mu celkem spíše ke škodě, než ku prospěchu.

Odstaňení prof. Prokeše mělo pro archiv mimo jiné i nepříznivé personální (neboli kádrové, jak se to tehdy nazývalo) důsledky. Především bylo poprvé porušeno právo definitivy zaručené zákonem a tím tak dán špatný příklad pro až příliš brzkou budoucnost. Po únorovém převratu v roce 1948 bylo totiž akčním výborem Národní fronty odstraňeno (čili vyakčňeno) z archivu množství pracovníků. Propuštění postihlo v první řadě přední Prokešovi zastávce; ostatní, kteří tam byli ponecháni, však dostali „záznam“ a měli pocítit tím či oním způsobem nepřítelů vrchnosti.

Zkoumá-li se objektivně a ze všech stran otázka, zda odvolání prof. Prokeše mělo nějaký smysl, zda přispělo k nápravě stěžovaných nedostatků a prospělo-li nějak archivu, krátce zda mělo alespoň v nějakém bodu kladný význam, nenalezne se ani jediný bod, který by tomu nasvědčoval. Naopak, pro archiv znamenalo citelné oslabení, zpomalení vývoje a celkové zhoršení poměrů, proto jej nelze i s odstupem času hodnotit jinak než negativně. Archiv si však tuto ránu zasadil sám. Poučení, které z tohoto případu vyplývá, je nejméně dvojí: 1. jedna nespravedlnost, která se strpí, přináší za sebou vzápětí řadu dalších nespravedlností, 2. každá změna (byť sebe lépe míněná) nemusí ještě znamenat pokrok. V tomto případě měla ještě jeden (kromě již zmíněných) nečekaný důsledek: archiv se dostal pod silný vliv směru, který u nás převládl po únoru 1948.

POZNÁMKY

¹ Dr. Jaroslav Prokeš. Jan Hulakovský, archivář pražského guberniálního archivu. Sborník archivu ministerstva vnitra II., Praha 1929, s. 35–62

² Milada Sekyrková. Život a dílo archiváře a historika Jaroslava Prokeše. Sborník archivních prací 39, 1989, s. 395–465; Josef Kollmann. Dr. Jaroslav Prokeš, historik, archivář, učitel. Medailón k 100. výročí narození. *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze 5, s. 123–162. O jeho vědecké práci pojednávají František Kutnar. Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví. II. Od počátků pozitivistického dějepiscetví na práh historiografie marxistické. Praha, s. 290–292; Josef Hanzal. *Cesty české historiografie 1945–1989*. Praha,

1999, s. 49–50; Jan V. Novák – Arne Novák. Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny. Olomouc 1936–1939, s. 1664–1665.

³ Státní ústřední archiv v Praze (dále jen SÚA), fond Archivní registratura, AR 1935–1945, I./1c–I, „Presidium ministerstva vnitra. Praha, 10. 5. 1945. Česká národní rada rozhodnutím ze dne 5. května mně svěřila zajištění a prozatímní správu archivu ministerstva vnitra v Praze. Dohodnuv se s pověřencem ministerstva vnitra Dr. Václavem Vyhnanovským, na kterého jsem byl v uvedeném dekretu odkázán, převzal jsem dnešního dne správu archivu od pana ministerského rady Dr. Jaroslava Prokeše“. Podepsán univ. prof. Dr. J. Borovička.

⁴ Pisatel těchto řádků byl přímým účastníkem této události, takže o ní může podat nepředpojaté svědectví:

Dne 11. ledna 1945 ráno se na našem pracovišti (Rodopisném úřadě ministerstva vnitra) objevila zpráva, že dr. Prokeš má toho dne 50. narozeniny. Vedoucí úřadu dr. J. Chala rozhodl, že se mu půjde do archivu blahopřát, a to ve složení dr. Chala, dr. B. Chudoba a autor těchto řádků. Nevěděli jsme, že se tam právě koná oslava a také nebyl nikdo z našeho úřadu na ni pozván. Když jsme tam přišli, oslava byla již v plném proudu. Konala se ve velkém, tzv. červeném sále Pálffyho paláce, který byl zcela zaplněn pozvanými hosty ve společenských oblecích. Uvědomili jsme si ihned, že jsme nebyli na oslavu pozváni a trapnost naší situace. Zůstali jsme proto stát v rozpacích ve dveřích a vstoupit dovnitř jsme se ani neodvážili, protože bychom rušili. Právě v tu chvíli mluvil dr. Prokeš; mluvil německy, nepřipraveně, pomalu a zadržovaně. Po chvíli, nanejvýš po třech minutách, jsme odešli, aniž jsme čekali na dokončení Prokešovy řeči. Dr. Chudoba ve svém písemném vyjádření praví, že oslava se konala někdy na jaře, což samo o sobě otřásá její věrohodnost, protože se ve skutečnosti konala 11. ledna. Praví dále, že řeč dr. Prokeše „trvala dobrých 20 minut a stále neměla konce“. Je to svědectví nepravdivé, protože podle jiných svědeckých výpovědí je potvrzeno, že řeč trvala krátce, nanejvýš pět minut. Na druhé straně je pravda, že byl roztrpčen Prokešovou řečí jakož i tím, že projevil vděčnost dr. Swientkovi. Já jsem na tom neviděl nic závadného, protože za okupace němčina byla na ministerstvu vnitra úředním jazykem a v přítomnosti německého funkcionáře ani nebylo možno hovořit jinak. Přesto jsem se zeptal dr. Z. Kristena, který pro mne představeno odbornou i morální autoritu, co o tom soudí. Dr. Kristen odpověděl, že ten projev byl naprosto nezávadný. (Opis Chudobova prohlášení je v části Prokešovy pozůstalosti, která je v držení rodiny.)

⁵ „A přece teprve tento vnucený německý správce, nedostatečně kvalifikovaný archivář, o 13 let mladší nežli český ředitel archivu, odstranil v archivu ministerstva vnitra nejhorší nepořádky.“ (Tamtéž.)

⁶ Toto tvrzení je zvláště pikantní právě u dr. Pachty, protože byl přijat do archivu ministerstva vnitra na nátlak agrární strany, přesněji řečeno intervencí senátora Donáta proti vůli vedení archivu, protože dr. Pacht neměl ani předepsané vzdělání, ani předpoklady pro archivní povolání.

⁷ Byl znám jako Swientkův oblíbenec, který ho brával na své cesty po archivech. V archivu se vědělo, že při příležitosti jedné takové služební cesty byli spolu i s manželkami na výletu v Beskydech. Dr. Husu také jako jediného z českých zaměstnanců archivu díky Swientkově přízni za okupace povýšili.

⁸ Byl to v revoluční době samovolně a jaksí předčasně vzniklý orgán, protože závodní rady byly oficiálně zřízeny až dekretem prezidenta republiky z 24. října 1945 č. 104/1945 Sb. Tyto závodní rady nebyly zpočátku součástí odborového hnutí.

⁹ Opisy všech těchto udání jakož i všech svědectví a prohlášení proti a pro dr. Prokeše jsou zachovány v části pozůstalosti prof. dr. Prokeše, jež je dosud ve vlastnictví rodiny. Tyto spisy nejsou signovány a proto je velice nesnadné citovat je jednotlivě. Díky laskavosti pana docen-

ta RNDr. PhMr. Jaroslava Prokeše, CSc. jsem je mohl použít. Tato část pozůstalosti posloužila jako hlavní pramen pro tuto práci, a to zejména proto, že ze spisů očistné komise pro veřejné zaměstnance při Zemském národním výboru se dochoval pouze její náleze bez průvodních spisů a ze spisů vrchní očistné komise se nedochoval ani jediný dokument. Tím spisy této pozůstalosti nabývají jedinečné ceny pro objasnění osudu dr. Prokeše. (Spisy obou jmenovaných komisí se nacházejí ve Státním ústředním archivu.) Druhým pramenem co do významu je spis P 321/1946 trestní komise č. 3 při Ústředním národním výboru, chovaný v Archivu hl. města Prahy, přestože není kompletní. Dále bylo použito spisů prezidia ministerstva vnitra a registry Archivu ministerstva vnitra uložených ve Státním ústředním archivu. Důležitý personální spis dr. Prokeše vedený u prezidia ministerstva vnitra (zn. PMV P – 2638) byl bohužel skartován.

- ¹⁰ Těmito svědky byli buď stálí pracovníci archivu nebo lidé, kteří za války nalezli útočiště v archivu a působili tam přechodně. Převážně to byli archiváři nebo důstojníci a poddůstojníci zrušené čs. armády, dále vyšší úředníci ministerstva vnitra, někteří posluchači Státní archivní školy a konečně někteří přátelé a známí dr. Prokeše.
- ¹¹ SÚA, fond Prezidium ministerstva vnitra, PMV P – 1231/3 – 14/8 – 1945.
- ¹² Tamtéž.
- ¹³ Lístek vlastnoručně psaný Ripkou je přiložen ke spisu SÚA, PMV P – 1231 – 14/8 – 1945.
- ¹⁴ Spisy týkající se penzionování dr. Prokeše a jeho odvolání se v registry prezidia ministerstva nedochovaly. Zřejmě byly zařazeny do Prokešova osobního spisu vedeného u prezidia (zn. PMV P – 2638), který se, jak již bylo zmíněno, nedochoval. Nalézají se pouze v Prokešově pozůstalosti (dílem v originále, dílem v opisech).
- ¹⁵ Nacházejí se rovněž v zmíněné pozůstalosti.
- ¹⁶ Archiv hl. města Prahy, fond Ústřední národní výbor, ÚNV – Trestní komise č. 3, P 321, inv. č. 14 290.
- ¹⁷ Archiv Univerzity Karlovy, inv. č. 605.
- ¹⁸ Tato „svědectví“ se týkala doporučujícího dopisu dr. Gerstenhauera, zapůjčení peřin tomuto, upozornění na jazykové chyby na německých plakátech, Prokešova chování vůči Swientkovi podle dr. Bauera a dr. Janouška, koupi listin a uschování věcí dr. Schiecheho v archivu podle dr. Čejchana, společenských stycích dr. Prokeše s dr. Swientkem a posléze obšírně i oslavy 50. narozenin.
- ¹⁹ SÚA, Zemský národní výbor – Očistná komise pro veřejné zaměstnance při ZNV. Zde se zachoval pouze náleze komise, kdežto průvodní spisy nikoli. Naproti tomu v pozůstalosti se dochovaly kromě nálezu i (většinou v průklepových kopiích) průvodní spisy řízení před komisí.
- ²⁰ Náleze vrchní očistné komise i s příslušnými spisy se dochoval pouze v pozůstalosti.
- ²¹ Náleze nejvyššího správního soudu jakož i spis o reaktivování a spisy týkající se vyklizení služebního bytu se dochovaly pouze v pozůstalosti.
- ²² Tento výnos se nachází rovněž v pozůstalosti.
- ²³ Doklady o těchto pracovních poměrech resp. zaměstnáních jsou dochovány v pozůstalosti.
- ²⁴ Diabetes musela u něho propuknout – a to s plnou prudkostí – teprve až v poslední době; lze tak usuzovat ze skutečnosti, že malostranský lékař MUDr. Wallenfels, který pro něho vystavoval lékařská vysvědčení, ji nikdy v popisu jeho zdravotního stavu neuvedl. Dr. Prokeš zřejmě ani o ní nevěděl a tudíž se na ni neléčil.
- ²⁵ Pohřeb měl zajímavou dohru na schůzi výboru Československé archivní společnosti konané dne 15. června 1951. Předseda Společnosti zahájil sdělením o incidentu (jak to nazval), který se udál na pohřbu prof. Prokeše, který tam byl prohlašován určitou skupinou za mučedníka,

jenž doplácel na své přesvědčení. Ty projevy byly podle prof. Vojtíška namířeny proti němu. Dále řekl, že také dostal anonymní dopis, ve kterém mu je Prokešova smrt dávana za vinu a je mu vyhrožováno. K tomu prohlásil, že necítí žádnou vinu a že by i dnes podepsal vše, co tehdy o Prokešovi řekl, ostatně že v té věci nebylo jeho mínění o něm osamoceno. Řekl dále, že věc má podle jeho názoru osobní stránku a že si na základě toho uvědomuje, že nemá důvěru všech archivářů. Že si také klade otázku, zda Prokešův program archivní reorganizace není směrodatný pro nové řešení. Protože má dojem, že tomu tak je, a také vzhledem k vysokému věku, nabídl svou rezignaci. Domnívá se, že je někdy dobře odejít včas a proto chce odejít a udělat místo mladšímu. Své důvody k této rezignaci považuje za velmi závažné a vedle toho má obavy z jednání archivní komise, o jejímž složení proskočily zprávy. Podle jeho názoru se archivnictví dostalo příliš na administrativní kolej a jeho vědecká stránka je příliš zanedbána, nikoli po stránce historicky vědecké, ale po stránce archivně vědecké. Závěrem své řeči požádal, aby byl propuštěn ze svých povinností, jinými slovy z funkce předsedy Společnosti. V debatě, která se potom rozvinula, všichni přítomní žádali prof. Vojtíška, aby odvolal svou rezignaci. V tom smyslu mezi jinými vystoupil i jednatel dr. Z. Šamberger s projevem, kterým velice ukřivdil památce prof. Prokeše. Nikdo z přítomných, přestože mezi nimi byli i někteří obžalobci z oněch procesů proti němu, se k dr. Šambergerovi nepřipojil, protože pronést něco takového nad jeho čerstvým hrobem bylo by přece jen příliš nevkusné. Prof. Vojtíšek vzal nakonec svou rezignaci zpět. Zápis o schůzi výboru konané 15. 6. 1951 je uložen ve fondu Československá archivní společnost, kart. 3. Za upozornění na tento dokument jsem zavázán díkem panu Mgr. J. Kahudovi.

²⁶ Ročník 20, 1951, 79.

²⁷ SÚA, AR 1946–1948, I./1a/1947.

ZUSAMMENFASSUNG

DER FALL DES PROFESSORS DR. JAROSLAV PROKEŠ – EIN DUNKLER KAPITEL AUS DER GESCHICHTE DES ARCHIVS DES INNENMINISTERIUMS

Josef Kollmann

In dieser Studie handelt sich ums Lebenschicksal des Professors Dr. Jaroslav Prokeš im Zeitraum von seiner Absetzung vom Amt des Archivdirektors am 10. Mai 1945 bis seinem Tode am 31. März 1951, anders gesagt, um seinen fast sechsjährigen Kampf um Ehre, Rechtfertigung und Existenz. Er wurde auf Grund des Dekrets des Tschechischen Nationalrats abberufen, ohne die Grundangabe, aber bald darauf wurde er beschuldigt, dass er mit seinem Benehmen in der Zeit der Okkupation gegen die Nationalehre verstieß. Die Beschuldigung war unbedeutend und nicht beweiskräftig; es war nur ein Deckmantel. Die Befürchtung, dass er Gegner der Organisierung des Archivwesens werden könnte, wurde der wahre Grund seiner Abberufung. Diese Organisierung bereiteten die Univeritätsprofessoren Dr. J. Borovička und Dr. V. Vojtíšek vor, die auch die Hauptinitiatoren der Aktion gegen Dr. Prokeš waren. Sie lagen vor, dass er die Pläne auf die Archivorganisation zunichte machen könnte, ähnlich wie sein Vorgänger Dr. L. Klicman, der sie in Jahren 1919–1923 vereitelte. Das Präsidium des Innenministeriums erkannte das erwähnte Dekret als gültig, aber nach Dr. Prokešs Berufung entschloss es, dass er sich nicht schuldig gemacht hatte, doch in seinem Amt konnte er nicht bleiben, und versetzte ihn in den Ruhestand. Als dann das Gericht entschied, dass diese Pensionierung gesetzwidrig war, wurde das Ministerium gezwungen, ihn zu reaktivieren. Er wurde aber nicht in den Archivdienst zurück eingereiht, sondern man schickte ihn auf Urlaub mit Wartengebühr.

Das Präsidium des Innenministeriums hörte nicht auf, ihn zu verfolgen, und klagte ihn nach dem sog. kleinen Retributionsdekret bei der Strafkommision an, wo das Verfahren für ihn sehr gutes Ende nahm, denn er wurde nicht nur von der Schuld freigesprochen, sondern umgekehrt seine Tätigkeit während der Okkupation wurde hervorgehoben. Dadurch wurde er rechtlich, aber auch moralisch ganz vom Verdacht rein gewaschen, doch es hatte für ihn keine praktische Bedeutung, denn die Karlsuniversität erneuerte nicht seine Professur. Das Ministerium verfolgte ihn nach wie vor und führte gegen ihn ein weiteres Verfahren vor der Reinigungskommission für die öffentlichen Angestellten und nach der Berufung vor der Oberreinigungskommission. Hier fiel es für ihn schon nicht so gut aus, weil das Ministerium in den beiden Kommissionen zahlenmä-

ßige Übermacht hatte. Nach dem Februar 1948 wurde seine Situation hoffnungslos. Seit dem 1. Januar 1949 stellte das Ministerium die Auszahlung der Wartengebühr ein, und Dr. Prokeš blieb ganz ohne Mittel. Deshalb wurde er gezwungen, eine minderwertige Anstellung bei einer Instalateurfirma aufzunehmen. Die letzten zwei Jahre seines Lebens waren für ihn sehr schwer. Seine Gesundheit war nach dem sechsjährigen Marthyrium ganz ruiniert und so ging er vorzeitig dahin.